

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Zeničko-dobojski kanton
Općina Breza

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
Zenica-Doboj Canton
Municipality of Breza

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE BREZA ZA PERIOD 2021. – 2027. GODINA

[usklađena sa Uredbom o izradi strateških dokumenata u FBiH](#)

**OPĆINSKI RAZVOJNI TIM
OKTOBAR 2021.**

SADRŽAJ

I. Uvod	776
II. Pristup izradi strategije razvoja	887
III. Strateška platforma	998
III.1. Socio-ekonomska analiza	998
III.1.1. Geografsko-komunikacijske i prirodne odlike, resursi Općine	998
III.1.2 Ključne historijske činjenice	111110
III.1.3 Demografske karakteristike i kretanja	121211
III.1.4 Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji	171716
III.1.5 Pregled stanja i kretanja na tržištu rada	292928
III.1.6 Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja	353534
III.1.7 Stanje javne infrastrukture i javnih usluga	454544
III.1.8 Stanje okoliša	565655
III.1.9 Stanje prostorno-planske dokumentacije	606059
III.1.10 Analiza budžeta	626261
III.2. Strateško fokusiranje	676766
III.3. Vizija i strateški ciljevi razvoja sa indikatorima	707069
a) Vizija	707069
b) Strateški ciljevi sa indikatorima	717170
IV. Prioriteti i mjere sa indikatorima	74
V. Ključni strateški projekti	797983
VI. Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata	818185
VII. Indikativni finansijski okvir	848489
VIII. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja	878792
IX. PRILOZI	919196
Prilog 1: Sažeti pregled strategije razvoja	919196
Prilog 2. Detaljan pregled mjera	107107112

Popis slika, ilustracija, dijagrama

Slika 1. Geografski položaj općine Breza u kontekstu administrativne uređenosti BiH.....	998
Slika 2. Geološki sastav zemljišta općine Breza i okoline	10109
Slika 3. Procijenjene rezerve mrkog uglja na teritoriji općine Breza, 000t	111110
Slika 4. Bazilika iz rimskog perioda	121211
Slika 5. Kretanje broja stanovnika u odnosu na rezultate posljednjih popisa stanovništva općine Breza	131312
Slika 6. Odnos urbanog i ruralnog stanovništva Općine, popis 2013	131312
Slika 7. Prirodno kretanje stanovništva za period 2012-2016.....	151514
Slika 8. Izvoz, uvoz po općinama ZDK, 2016, mil. KM.....	202019
Slika 9. Proizvodnja pod zaštitom (plastenička), m ² , za period 2014-2016.....	252524
Slika 10. Radno aktivno stanovništvo, 15-64 godine, za period 2012-2016.....	292928
Slika 11. Broj nezaposlenih osoba u evidenciji Službe za zapošljavanje općine Breza.....	303029
Slika 12. Stopa nezaposlenosti prema godinama starosti i dužini trajanja nezaposlenosti	313130
Slika 13. Udio nezaposlenih osoba ženskog spola, po starosnoj dobi, XII 2016.....	313130
Slika 14. Broj djece koji pohađaju ustanovu predškolskog obrazovanja i vaspitanja	353534
Slika 15. Broj učenika JU OŠ "Safvet-beg Bašagić" Breza	363635
Slika 16. Broj učenika JU OŠ "Enver Čolaković" Breza	363635
Slika 17. Broj učenika SMŠ "Mehmedalija Mak Dizdar" Breza	373736
Slika 18. Broj učenika SMŠ "Mehmedalija Mak Dizdar", po zanimanjima 2017/2018.....	373736
Slika 19. Broj učenika JU Gimnazija "Muhsin Rizvić", Breza	383837
Slika 20. Broj korisnika dječijeg dodatka, zaposlenih i nezaposlenih porodilja.....	424241
Slika 21. Pregled određenih kategorija ranjivih grupa	424241
Slika 22. Odnos cesta sa asfaltnim i makadamskim zastorom, %	454544
Slika 23. Broj priključaka u sistemu vodosnabdijevanja Općine	484847
Slika 24. Izvršenje budžeta Općine Breza, mil. KM.....	636362
Slika 25. Realizirana sredstva za kapitalne projekte, 000KM	646463

Popis tabela

Tabela 1. Starosna struktura stanovništva	141413
Tabela 2. Broj registrovanih pravnih lica na području Općine Breza u periodu 2012-2016.....	171716
Tabela 3. Broj registrovanih obrta na području Općine Breza u periodu 2012 – 2016.....	181817
Tabela 4. Agregatni pokazatelji uspješnosti i stanja pravnih lica	181817
Tabela 5. Izdate urbanističke saglasnosti i građevinske dozvole u posljednje tri godine	191918
Tabela 6. Aktivnost privatnog naspram javnog sektora	191918
Tabela 7. Vanjskotrgovinska razmjena u općini Breza za period 2012-2016, 000KM.....	202019
Tabela 8. Stanje zemljišta	22222122
Tabela 9. Stanje poljoprivrednog zemljišta	232322
Tabela 10. Prinosi u posljednje tri godine	242423
Tabela 11. Prinosi u posljednje tri godine	24242324
Tabela 12. Prinosi u posljednje tri godine	262625
Tabela 13. Broj zaposlenih i prosječna plaća Općina Breza za period 2012 – 2017. godina.....	292928
Tabela 14. Kvalifikaciona i polna struktura nezaposlenih za period 2012-2017	323231
Tabela 15. Broj penzionera i isplaćene penzije u 2016. godini	323231
Tabela 16. Knjižni fond i broj korisnika Opće biblioteke	393938
Tabela 17. Dužine cesta na području općine Breza, km.....	454544
Tabela 18. Obrazovna struktura u Jedinственном Općinskom organu uprave	525251
Tabela 19. Polna struktura u Jedinственном Općinskom organu uprave.....	525251
Tabela 20. Izvod iz prostornog plana	606059
Tabela 21. Provedbena planska dokumentacija u pripremi.....	616160
Tabela 22. Pregled prihoda Općine, 000KM.....	636362
Tabela 23. Očekivana sredstva finansiranja iz eksternih izvora, KM.....	646463
Tabela 24. SWOT analiza Općine	676766
Tabela 25. Pregled ulaganja po sektorim za operativni period 2019-2021. godina u općini Breza, KM	Error! Bookmark not defined.
Tabela 26. Rekapitulacija 2019-2021. godina, KM	Error! Bookmark not defined.

Ovom prilikom želimo da iskažemo našu zahvalanost svim institucijama i osobama koje su dale svoj doprinos u izradi ovog dokumenta.

Posebnu zahvalnost dugujemo, članovima Partnerske grupe, predstavnicima UNDP-a, predstavnicima privrednih subjekata, civilnog sektora, javnih ustanova i svim drugim organizacijama i pojedincima na iskazanoj nesebičnoj podršci.

OPĆINSKI RAZVOJNI TIM

Breza, 2018.

I. Uvod

Strategija razvoja Općine Breza za period 2019. do 2027. godine je planski strateški dokument koji se temelji na dugoročnim strateškim ciljevima i njegova svrha je da inicira integrisani rast i razvoj općine Breza uzimajući u obzir društveni, ekonomski i okolinski aspekt razvoja. Istekom perioda važenja prethodne općinske Strategije razvoja zasnovane na poštivanju ljudskih prava (2006.-2011), tokom prethodne 2017. godine donesene su sve potrebne odluke i otpočeo je proces izrade nove Strategije razvoja općine Breza 2019-2027. godine. Pravni temelj Strategije je u odredbama Zakona o načelima lokalne samouprave u Federaciji BiH («Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine», broj: 49/06 i 51/09), te u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH (Službene novine FBiH broj 32/2017) i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH (Službene novine FBiH broj 74/2019). Proces strateškog planiranja u Općini je iniciran uspostavom Razvojnog tima kao glavnog operativnog, izvršnog i koordinacionog tijela za izradu Strategije, sastavljenog od predstavnika lokalne uprave, javnih ustanova, kao i predstavnika privrednog i nevladinog sektora. Pored Razvojnog tima, koji je imenovan od strane Općinskog načelnika, imenovane su i tematske radne grupe za oblasti ekonomskog razvoja, društvenog razvoja te zaštite i unapređenja okoliša. Pored Razvojnog tima i tematskih radnih grupa formirana je i Partnerska grupa kao najšire participativno tijelo u procesu izrade strateškog dokumenta.

Kroz izradu Strategije razvoja općine Breza analizirano je socio-ekonomsko stanje u kojem se trenutno nalazi lokalna zajednica pri čemu su prikupljeni i obrađeni relevantni podaci o demografskom stanju, stanju privrede, infrastrukture, javnih i komunalnih usluga, kao i stanje prirodnih resursa, na osnovu čega su definirane vizija, strateški ciljevi, prioriteti, mjere te ključni strateški projekti koji će voditi rast i razvoj Općine u narednom periodu.

Strateško planiranje je jedno od temeljnih načela lokalnog razvoja i Strategija integriranog razvoja općine Breza će u narednoj deceniji usmjeravati održivi razvoj Breze na transparentan i participativan način.

II. Pristup izradi strategije razvoja

Metodološki pristup korišten za izradu strateškog dokumenta u potpunosti je usklađen sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH (Službene novine FBiH broj 32/2017) i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH (Službene novine FBiH broj 74/2019) kojima je, između ostalog, definirano i planiranje razvoja na lokalnom nivou. U skladu s tim, Općinska uprava kao nosilac procesa izrade i implementacije Strategije, vodila se ključnim principima razvojnog planiranja i upravljanja razvojem a naročito principima otvorenog metoda koordinacije, ravnopravnosti spolova i jednakih mogućnosti, horizontalne i vertikalne koordinacija, partnerstva te javnosti i transparentnosti.

Pored navedenih principa, tokom izrade strateškog dokumenta posebna pažnja posvećena je i načelu održivosti koje se temelji na ideji da prirodni i ljudski sistemi moraju biti regenerativni (obnovljivi) i uravnoteženi da bi trajali, pri čemu se razvoj zasniva na sinergiji između tri ključna segmenta razvoja:

- **Ekonomski**- dinamična, okolišno djelotvorna i održiva ekonomija, koja osigurava prosperitet i pruža prilike za sve, u kojoj socijalne troškove i troškove zaštite okoliša snose oni koji ih prouzrokuju;
- **Društveni**- osiguranje boljih socijalnih uslova, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava za sve slojeve i skupine, uključujući načelo ravnopravnosti spolova;
- **Okolišni**- gdje se životno važni prirodni resursi koriste tako da zadovoljavanje sadašnjih potreba ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.

Sam proces izrade strateškog dokumenta odvijao se u sljedećim fazama:

- izrada strateške platforme uključujući situacionu analizu, analizu unutrašnjih i vanjskih faktora uticaja (SWOT), definiranje strateških pravaca razvoja, vizije i strateških ciljeva;
- određivanje prioriteta i mjera;
- identifikacija strateških projekata;
- provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata;
- izrada indikativnog finansijskog okvira za provođenje Strategije;
- definisanje načina provođenja, praćenja, izvještavanja i evaluacije Strategije;
- usvajanje Strategije uz prethodno provođenje procesa konsultacija

III. Strateška platforma

III.1. Socio-ekonomska analiza

III.1.1. Geografsko-komunikacijske i prirodne odlike, resursi Općine

Općina Breza se nalazi u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) i administrativno pripada Zeničko-dobojskom kantonu (ZDK). Prostire se na površini od 72 km² i prema najnovijim statističkim¹ podacima broji oko 14.168 stanovnika, od čega je 1289 osoba sa nekom od poteškoća². Općina Breza graniči sa tri općine i to: Ilijaš, Vareš i Visoko. Geografski položaj, konfiguracija i kvalitet tla, klima, vodni resursi, historijsko naslijeđe te postojeći ugostiteljski i sportsko - rekreativni objekti, predstavljaju vrijednu perspektivu za razvoj lokalne zajednice. Od glavnog grada BiH, Sarajeva, Breza je udaljena 25 km, a od Zenice, sjedišta Zeničko-dobojskog kantona, oko 60 km.

Slika 1. Geografski položaj općine Breza u kontekstu administrativne uređenosti BiH

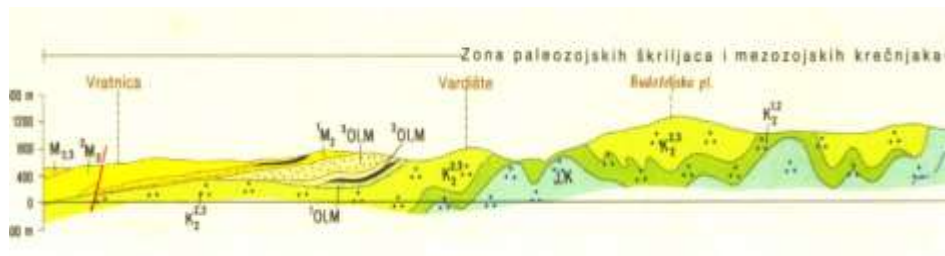
U morfografskom i morfometrijskom smislu, teritorija općine Breza predstavlja brdovito-brežuljkasto gorje u visinskom intervalu od 450-1100 m/n.v., dok dolinski pojas obuhvata tok rijeke Stavnje. Prostire se na površini od 72 km² odnosno 7.194,30 ha od čega ruralni dio općine pokriva 17,70 ha, dok se urbani dio prostire na površini od 591,30 ha. U odnosu na ukupnu površinu Općine, najviše su zastupljena šumska zemljišta i poljoprivredno zemljište, zatim dolazi građevinsko zemljište i vodno zemljište. Po nivou razvijenosti općina Breza spada u red razvijenih općina u Federaciji BiH sa indeksom razvijenosti od 99,1% u odnosu na Federaciju BiH, i nalazi se na 30 mjestu rang liste općina Federacije BiH. Mineralne sirovine predstavljaju značajan faktor tekućeg i budućeg razvoja općine Breza.

U pogledu geološkog sastava zemljišta, područje općine Breza i šire okoline sastavljeno je od vrlo raznolikih geoloških formacija, s napomenom da su najstariji sedimenti kredne starosti. Kredni sedimenti su

¹ Konačni rezultati popisa iz 2013. godine, www.fzs.ba

² Osobe sa oštećenjem vida, sluha, hoda, pamćenja i koncentracije, komunikacije, odijevanje i održavanja higijene ili kombinacije više poteškoća.

predstavljani fliševima K_2^{2-3} i determinisani su kao krečnjaci, laporoviti krečnjaci, laporci, glinci i dr. više ili manje onečišćeni sedimenti.

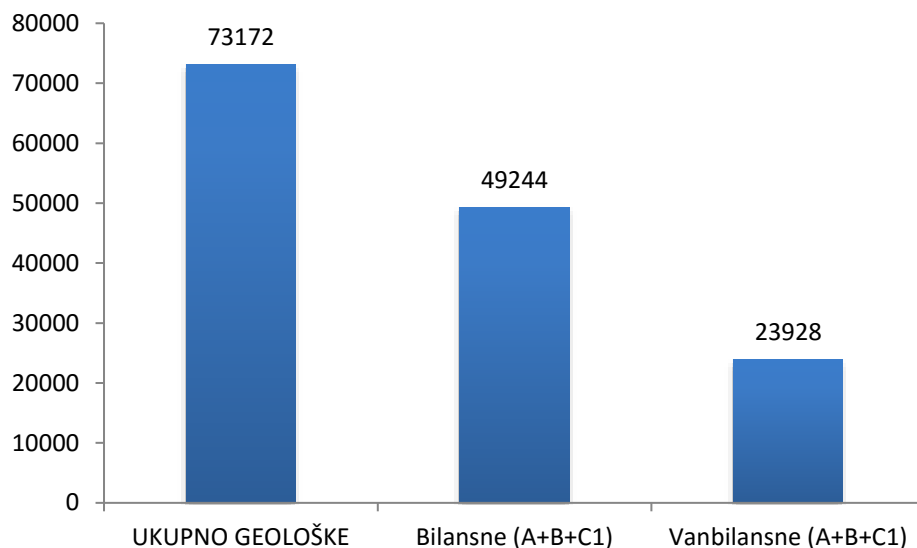
Slika 2. Geološki sastav zemljišta općine Breza i okoline

Izvor: Isječak OGK šire okoline istražnog područja-Osnovna geološka karta razmjere 1:100000 list Vareš

Shodno tome, potpisani su i koncesioni ugovori³ za pomenuta istraživanja i eksploataciju i to 2 ugovora za krečnjak (sedimentna stijena sastavljena od minerala kalcita) i 1 ugovor za istraživanje i eksploataciju sitnozrnog pješčara.

Najvažniji prirodni resurs općine Breza svakako je ugalj, čija eksploatacija se provodi u okviru privrednog subjekta RMU «Breza», Breza. Mrki ugalj je sedimentna stijena organskog porijekla koja ima sposobnost gorenja, pa se koristi kao fosilno gorivo, nakon vađenja iz zemlje. Odlikuje se slabije održanom drvenastom strukturom, i mrke je do crne boje. Smatra se kao veoma važno gorivo i **neobnovljivi izvor energije**. U uslovima ove eksploatacije ili izrazito dinamične eksploatacije od strane RMU Breza, rezerve uglja se procjenjuju na narednih pet ili više decenija (proizvodnja se kreće cca 455.000 t/godišnje). Kao jedan od prirodnih resursa općine Breza je i geotermalna voda u dolini rijeke Stavnje, a ista se nalazi 3 km uzvodno od grada i izvire iz pukotina sedre čija je temperatura 20 °C kapaciteta 32 l/s. Njena mineralizacija iznosi 1,2 g/l i pripada hlorno-sulfatno-kalcijsko-natrijsko-magnezijskom tipu vode koja se može vrlo uspješno upotrebljavati kao ljekovita voda za balneologiju, zatim za uzgoj ribe te u liječenju. Ovaj vid geotermalne energije koju posjeduje općina Breza daje široke mogućnosti razvoju privrede i poljoprivrede te postizanju elektroenergetske efikasnosti u smislu smanjenja parcijalnih zagađivača.

³Kantonalni ekološki akcioni plan Ze-Do kantona za period 2017-2025. godina.

Slika 3. Procijenjene rezerve mrkog uglja na teritoriji općine Breza, 000t

Izvor: Studija energetskog sektor u BiH, Modul 8, 2008.

III.1.2 Ključne historijske činjenice

Breza, kao naselje, u historijskim dokumentima se spominje još od II vijeka naše ere sa imenom "Hedum Kastelum" (naseljena tvrđava). Povijesni pogled locira općinu i širu regiju, u etnogeografskom smislu, u područje Ilirika, kako su zemlje Ilira od Jadranskog mora do Morave i od Epira do Dunava, nazivali Stari Grci i Rimljani. Najpoznatiji ostatak materijalne kulture je starokršćanska bazilika koja potječe iz V-VI vijeka. U tloctu se razlikuje od dosad otkrivenih.

Slika 4. Bazilika iz rimskog perioda

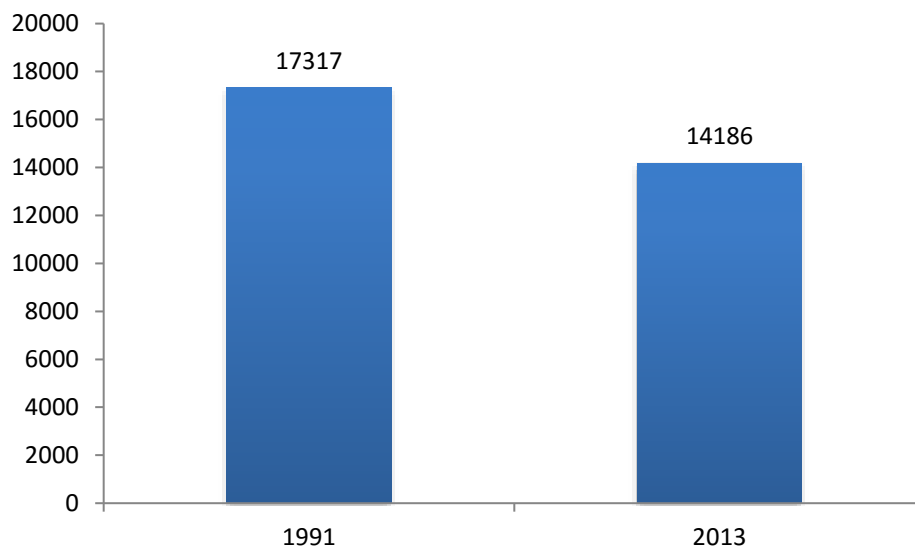
Pretpostavlja se da je bazilika izgrađena u vrijeme cara Justinijana, odmah nakon pada države Istočnih Gota ili još u toku bizantsko – gotskog rata, čim su bili osvojeni ovi prostori (oko 537. godine). Arheološki lokalitet Kasno-antička bazilika proglašena je nacionalnim spomenikom. Život na području Breze nije prestao sa padom Zapadnog Rimskog Carstva nego se nastavio u kontinuitetu do današnjih dana, a tome svjedoče srednjovjekovni nadgrobni spomenici-stećci, koji se mogu pronaći na mnogim lokacijama naše općine, kao što su: Nekropola sa stećcima na lokalitetu Brdo u zaseoku Lopate, Nekropola sa stećcima na lokalitetu Hrasno i Slivno, Nekropola sa stećcima na lokalitetu Kaursko groblje, Koritnik i Nekropole sa stećcima u Hočevlju. Izuzetno vrijedan objekat iz doba Osmanskog perioda je Džamija u Podgori koja predstavlja autohtoni primjer džamije centralnog unutrašnjeg potkupolnog tipa pod četvorovodnim krovom i sa kamenim minaretom, a navodi se da je ista sagrađena prije pet vijekova. U kontekstu istorije industrijalizacije Bosne i Hercegovine značajno je napomenuti da je rudnik uglja otvoren 1907. godine te predstavlja razvojnu prekretnicu za cijeli kraj. Rudnik je stvorio prva zaposlenja, ekonomski razvoj zajednice i izgradnju bolnice te željezničke stanice Sutješćica i Kolonija.

III.1.3 Demografske karakteristike i kretanja

Ukupan broj stanovnika, struktura stanovništva

Prema preliminarnim rezultatima popisa 2013., u općini Breza, živi **14.168 stanovnika**⁴, što je u odnosu na rezultate popisa iz 1991. godine (**17.317 stanovnika**) manje za 3.149 stanovnika. Prirodni priraštaj općine Breza je zadnjih 10 godina negativan, tj. ne uzimajući u obzir migracije stanovništva, Breza godišnje, u prosjeku, ima 35 stanovnika manje.

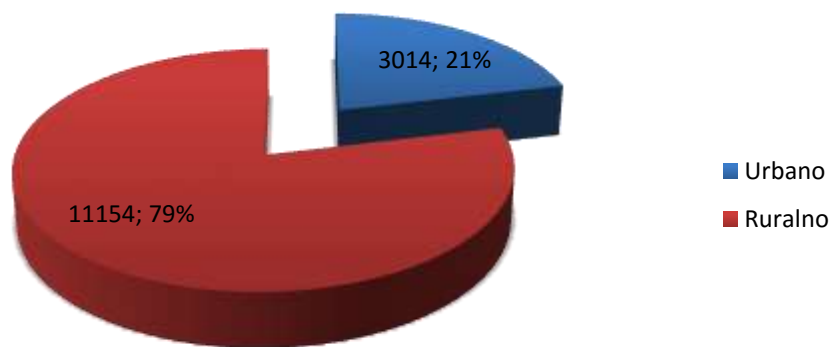
⁴Konačni podaci popisa objavljeni na zvaničnoj stranici Federalnog zavoda za statistiku.

Slika 5. Kretanje broja stanovnika u odnosu na rezultate posljednjih popisa stanovništva općine Breza

Takva pretpostavka je iznesena i u analitičko-dokumentacionoj osnovi za Prostorni plan 1988-2000. godina, jer je već tada bila vrlo izražena tendencija opadanja nataliteta, a s tim u vezi je došlo i do procesa ubrzanog starenja stanovništva. Od **28 statistički registriranih naseljenih mjesta** u općini Breza, samo je jedno naselje tipološki klasificirano kao urbano naselje, 16 naselja su mješovita, dok je 11 naselja ruralnog tipa.

Općina Breza ima popisanih **5058 domaćinstava** sa prosjekom od **2,8 članova** po domaćinstvu, što predstavlja nizak broj članova domaćinstva (primjera radi Zavidovići imaju 3 člana, Zenica 2,9 članova ili pak na širem području Cazin prosječno 4, a Bužim 4,5 članova po domaćinstvu).

Slika 6. Odnos urbanog i ruralnog stanovništva Općine, popis 2013

U ovako dinamičnim uslovima kretanja stanovništva i posebno ekonomskih migracija, veoma je teško dugoročno planirati ili pretpostaviti scenario kretanja broja stanovnika Općine. Neke optimističnije procjene, kao što su procjene date u izmjenama i dopunama Prostornog plana općine Breza za period do 2029. godine, navode da će broj stanovnika rasti, tako da će u 2029. godini prostor Općine naseljavati ukupno 15.088 stanovnika, što je za 6,3 % više u odnosu na 2013. godinu, dok najoptimističniji scenario kaže da bi se broj stanovnika mogao približiti broju iz perioda 1991. godine (varijanta II). Naravno, uzimajući u obzir, trendove, blizinu većih centara (Sarajevo i Zenica), ekonomske migracije u druge općine i inostranstvo te pokazatelje prirodnog priraštaja stanovništva Općine, trenutno izglednija vjerovatnoća je da će **broj stanovnika općine Breza ostati približno isti (ukoliko se donesu i primjene mjere populacione politike) ili čak opadati** u narednoj deceniji na koju se odnosi ovaj strateški dokument (podaci FZS ili podaci Strategije razvoja ZE-DO kantona).

Projekcijom prostornog razvoja u pogledu tipologije naselja, pretpostavlja se da će i dalje naselja ruralnog tipa imati primat (24 naselja se projekcijom razvoja tipološki karakterizira kao ruralna naselja). To nikako ne znači da se umanjuje njihova važnost u sistemu naselja i cjelokupnom razvojnom potencijalu Općine, naprotiv, ova naselja mogu, uz kvalitetnu infrastrukturu, biti poluge razvoja svog gravitacionog područja i cijele Općine. Kada se posmatra starosna struktura stanovništva karakterizira je veliki procent (iznad 70%) radno sposobnog stanovništva (15-64 godina starosti). U spolnoj strukturi stanovništva prevladavaju žene sa 52%. Potencijalno nisku stopu nataliteta uzrokuje odlazak mladih iz Općine, uzrokovana nezaposlenošću mladih i materijalnim preduslovima za osnivanje porodice.

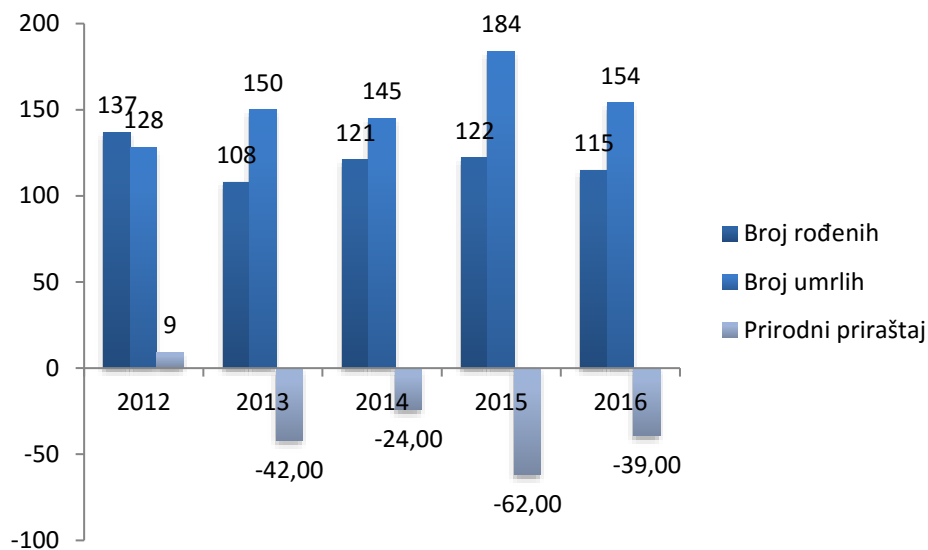
Tabela 1. Starosna struktura stanovništva⁵

Godina	Ukupno	0-14	15-65	65 i više
2012	14.070	2.318	9.861	1.891
2013	13.890	2.288	9.735	1.867
2014	13.787	2.271	9.663	1.853
2015	13.634	2.246	9.556	1.832
2016	13.829	2.323	9.995	1.511

Izvor: FBiH Zavod za statistiku, 2017.

Prosječna starost stanovništva Općine je 39,7 godina. Pored problema nezaposlenosti, kao što je iznad već navedeno, najveći dodatni problem je prosječan negativan prirodni priraštaj stanovništva od 3,5 ‰ na godišnjem nivou.

⁵ U zvaničnim podacima iz 2017, postoji manje odstupanje u odnosu na popisani broj stanovnika iz 2013. godine.

Slika 7. Prirodno kretanje stanovništva za period 2012-2016

Izvor: Matični ured Općine Breza, 2017.

Promatrajući problematiku prirodnog priraštaja u periodu 2012-2016. godina evidentan je pad broja stanovnika iznad 65 godina za 17 %, dok je u 2015. godini došlo do porasta mladih do 14 godina za 4 %. Ukoliko se promatra odnos broja rođenih i umrlih u posljednjih pet godina, vidi se kontinuitet negativnog priraštaja, a što teško da može predstavljati optimističan scenario za rast broja stanovnika u narednoj deceniji, posebno ako se uzmu u obzir posljednji objavljeni podaci za 2017. godinu, koji i dalje ukazuju na negativne trendove u pogledu prirodnog priraštaja (natalitet-80, mortalitet-178).

Podaci popisa stanovništva općine Breza, ukazuju na značajan pad broja stanovnika Općine u posljednjih 20 tak godina. Naime, od 28 statistički obrađenih naseljenih mjesta, njih 25 zabilježilo je pad broja stanovnika u odnosu na popis stanovništva iz 1991. godine.

Takođe, ukoliko se ne budu provodile kontinuirane mjere populacione politike općine Breza, odlazak mladih može biti daleko veći, slijedom prijavljivanja boravka mladih bračnih parova u Sarajevu ili Kantonu Sarajevo radi socijalnih davanja, zdravstvenog osiguranja i ostalih koristi koje ostvaruju stanovnici ovog Kantona, a što dokazuje broj prijave/odjava mjesta prebivališta u posljednjih pet godina u Općini Breza. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-Dobojskog kantona, Sektora za administraciju Breza u posljednjih pet godina je na teritoriji općine Breza sa druge općine prijavljeno 1.062 stanovnika, dok je za isti period sa teritorije općine Breza **odjavljeno 1.144 stanovnika**, što u prosjeku iznosi oko **16 stanovnika manje po godini**.

U posljednje vrijeme se, ipak, smanjio trend «fiktivne promjene prebivališta» stanovnika Općine zbog poduzetih mjera u kriterijima dodjele navedenih koristi u Kantonu Sarajevo. U konačnici, u segmentu demografskih kretanja može se zaključiti da:

- Slijedom negativnog prirodnog priraštaja, posebnu pažnju u programskom dijelu je neophodno posvetiti natalitetnoj politici kao npr. uvjetima života za mlade, kapacitetima predškolskog odgoja, pristupa i kvaliteta osnovnog i srednjeg obrazovanja, kao i mogućnostima zapošljavanja i povratka visokoobrazovanog kadra koji studije završavaju u većim centrima.
- Blizina Kantona Sarajevo, pored niza prednosti, predstavlja i određene prijetnje za manje općine u okruženju poput Breze. Iz ovog razloga blizinu Sarajeva, kao većeg centra, treba iz prijetnje, prevesti u prednost, tj. moguće je adekvatnim intervencijama, iskoristiti blizinu Kantona Sarajevo, posebno u domenu podsticanja školovanja mladih za deficitarna zanimanja, kao i povezivanja potražnje Kantona Sarajevo sa mogućnostima kreiranja ponude na području općine Breza, adekvatnih proizvoda i usluga, kao i outsourcing-a za pravna lica (preduzeća) koja posluju na području Kantona Sarajevo, ali zapošljavaju i plaćaju poreze na teritoriji općine Breza.

Takođe, općina Breza je prepoznatljiva kao lokalna zajednica u kojoj se vrši intenzivni iskop uglja, kao prirodni resurs, koji kao takav nije obnovljiv. Iz ovog razloga ovaj resurs treba koristiti na način koji će zajednici omogućiti ulaganja u nove održive razvojne koncepte ili korištenje drugih resursa, poput primjera geotermalne vode koji su još u nedovoljnoj mjeri istraženi ili iskorišteni.

Ovim i drugim mjerama, bi se stvorili preduslovi za nova radna mjesta u općini Breza, povratak visokoobrazovanih mladih ljudi, stvaranje novih porodica i dinamičniju izgradnju, koja će dovesti do povećanja broja domaćinstava i razvoja općine Breza.

III.1.4 Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji

Broj i struktura poduzeća i poduzetničkih radnji

Posljednjih pet godina općina Breza bilježi određene pozitivne trendove u razvoju privrede. U periodu od 2012- 2016. godine, došlo je do povećanja broja pravnih lica registrovanih za *djelatnosti Poslovanje nekretninama i Administrativne i pomoćne djelatnosti*, no njihov udio u ukupnom broju pravnih lica nema posebno značajan uticaj. U istom periodu, došlo je do pada broja pravnih lica najviše u djelatnostima *Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, Stručne naučne i tehničke djelatnosti i Trgovina na veliko i malo te Popravak motornih vozila i motocikala*. Ukupan broj registrovanih pravnih lica na teritoriji općine Breza iznosi 211 u 2016. godini i gledajući ukupan broj nema trend značajnijih promjena u posljednjih 5 godina.

Tabela 2. Broj registrovanih pravnih lica na području Općine Breza u periodu 2012-2016.

Broj registrovanih pravnih lica	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2012
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3	2	2	2	1	-67%
Vađenje ruda i kamena	3	3	3	3	3	0%
Prerađivačka industrija	35	33	32	34	33	-6%
Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1	1	1	1	1	0%
Snabdijevanje/opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	2	2	2	2	2	0%
Građevinarstvo	10	10	9	10	10	0%
Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla	37	34	31	30	30	-19%
Prijevoz i skladištenje	12	12	12	10	10	-17%
Djelatnosti pružanja smještaja te priprema i usluživanje hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	6	7	7	6	6	0%
Informacije i komunikacije	1	1	1	1	1	0%
Poslovanje nekretninama	-	1	2	3	4	100%
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	9	6	6	5	5	-44%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1	2	2	3	2	100%
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	17	17	17	17	17	0%
Obrazovanje	7	7	7	7	7	0%
Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	9	9	9	9	10	11%
Umjetnost, zabava i rekreacija	21	21	25	26	26	24%
Ostale uslužne djelatnosti	42	44	43	43	43	2%

Izvor: *Bisnode BH d.o.o. / 2017.*

Slična situacija je i u broju registrovanih obrta na nivou općine Breza, s tendencijom blagog porasta i određenim kretanjima unutar registrovanih djelatnosti. Nadležna Općinska služba vodi registar fizičkih lica kojih je u 2016. godini **evidentirano 236** i broj obrta veći je za 10 u odnosu na prethodnu godinu (2015) ili više 7 obrta u odnosu na 2012. godinu. Najveći broj registriranih djelatnosti je iz trgovine i to 63, zatim prerađivačke djelatnosti 36 i ugostiteljstva 35 obrta. Evidentan je **porast registrovanih fizičkih** lica u djelatnostima *Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo i Stručne, naučne i tehničke djelatnosti*, a pregled ukazuje na kontinuiran pad registriranih fizičkih lica u oblasti trgovine.

Kao uzrok pada broja fizičkih lica koji su registrovani za djelatnost trgovine može se navesti otvaranje Tržnog centra „Bingo“ u Brezi, Potkraj bb, kao i otvaranje poslovnih jedinica pravnih lica za obavljanje djelatnosti trgovine na malo.

Tabela 3. Broj registrovanih obrta na području Općine Breza u periodu 2012 – 2016.

Broj registrovanih obrta	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2012
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	13	15	19	25	28	115%
Prerađivačka industrija	34	34	36	36	36	6%
Građevinarstvo	7	7	5	5	5	-29%
Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla	81	78	67	62	63	-22%
Prijevoz i skladištenje	28	28	28	28	28	0%
Djelatnosti pružanja smještaja te priprema i usluživanje hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	36	34	34	34	35	-3%
Informacije i komunikacije	3	3	3	2	2	-33%
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	3	5	5	7	9	200%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	9	9	6	6	7	-22%
Obrazovanje	-	-	-	1	1	100%
Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	3	5	5	5	5	67%
Ostale uslužne djelatnosti	12	12	13	15	17	42%

Izvor: Općinska Služba za privredu, 2017.

Prema dostupnim pokazateljima uspješnosti poslovanja pravnih lica, promatrano u trogodišnjem vremenskom razdoblju, vidljiv je porast vrijednosti imovine pravnih lica od preko 46 mil. KM, koji se prevashodno finansira vlastitim sredstvima, dok su ukupni prihodi u padu, za oko 3% na trogodišnjem nivou, kao i neto dobit, koja je najniža iskazana u 2015. godini, najvjerovatnije kao posljedica, poplava iz 2014. godine.

Tabela 4. Agregatni pokazatelji uspješnosti i stanja pravnih lica

Ukupni finansijski podaci	2014	2015	2016
Ukupna poslovna aktiva	290.349.098	304.003.922	336.785.598
Kapital	79.575.213	63.136.603	58.794.260
Dugoročna (financijske) obaveze	22.373.039	24.595.054	24.517.814
Ukupni prihodi	157.885.431	137.217.087	152.387.086
Neto dobit	6.547.452	3.402.175	5.458.243
Izvoz		8.235.012	8.681.261
Zaposleni	2.298	2.257	2.256
Broj kompanija sa finansijskim podacima	76	74	73

Izvor: Bisnode BH d.o.o. / 2017.

Navedeni porast vrijednosti imovine ogleda se i u podatku o izdatim urbanističkim saglasnostima i građevinskim dozvolama (dato tabelarno), a što ukazuje da:

- Raste broj individualnih stambenih objekata, što, obzirom da je nakon proteklog rata stanogradnja na općini Breza zamrla, postaje jedini način za rješavanje potreba stanovanja za novoformirane porodice i samostalne mlade ljude;
- Broj poslovnih jedinica varira i ne pokazuje značajan rast, što može ukazivati na nepovoljnu klimu za pokretanje biznisa i nepovoljne uslove za samozapošljavanje;

- Broj projekata infrastrukture mora biti značajno veći, s obzirom na postojeće stanje i zastarjelost infrastrukturnih sistema na općini.

Tabela 5. Izdate urbanističke saglasnosti i građevinske dozvole u posljednje tri godine

URBANISTIČKE SAGLASNOSTI	2014	2015	2016	do 06. X 2017
Stambeni objekti	25	38	58	82
Poslovni objekti	7	6	7	5
Stambeno-poslovni objekti	5	4	0	1
UKUPNO	37	48	65	88
GRAĐEVINSKE DOZVOLE	2014	2015	2016	do 06. X 2017
Stambeni objekti	35	23	43	50
Poslovni objekti	8	5	6	6
Stambeno-poslovni objekti	3	4	1	2
Infrastruktura	6	2	7	3
Proizvodni	1	1	3	1
Vjerski	1	0	0	1
UKUKPNO	35	60	63	63

Izvor: Služba za prostorno uređenje, zaštitu okolice, geodetske i imovinsko-pravne poslove

Neke od značajnijih investicija u proteklih 5 godina su zabilježene u *RMU Breza*⁶- sektor rudarstva, *Bingo* – sektor trgovine, *Koka BH* – sektor poljoprivrede, *Ame d.o.o* – sektor poljoprivrede i *Kazaz d.o.o* – sektor proizvodnje i izvoza namještaja. Privreda općine Breza većim dijelom je oslonjena na javna pravna lica uključujući i javna preduzeća kojima je osnivač općina. Posebno treba naglasiti Rudnik mrkog uglja (RMU) Breza, koji zapošljava preko 60 % radne snage uz relativno manje učešće u ukupno ostvarenim prihodima od 27 % i zanemarivom izvozu.

Tabela 6. Aktivnost privatnog naspram javnog sektora

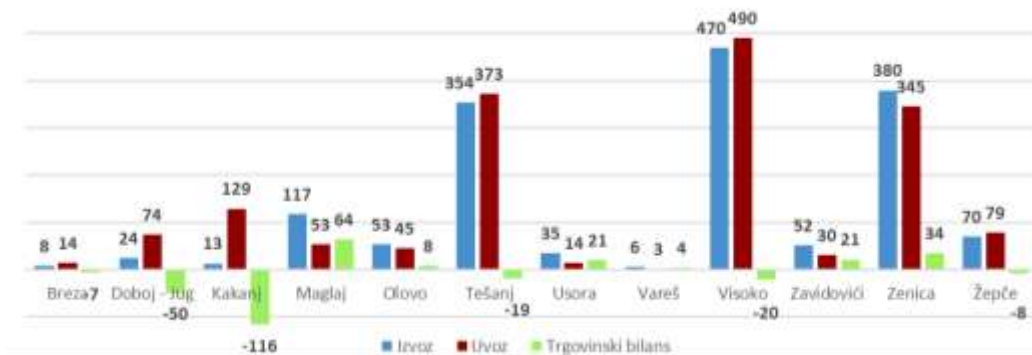
Aktivnost privatnog/javnog sektora (2016)	Ukupno	Privatni sektor	Javni sektor
Zaposleni	2256	891	1.365
Učešće, %		39,5%	60,5%
Prihod	152.387.086	110.997.604	41.389.482
Učešće, %		72,8%	27,2%
Izvoz	8.681.261	8.528.090	153.171
Učešće, %		98,2%	1,8%

Izvor: Općinska služba za privredu, 2016.

Promatrajući stanje privatnih pravnih lica prema veličini subjekta, struktura privrede općine Breza prevashodno je orijentirana na velika pravna lica, koja ostvaruju preko 86 mil. prihoda i zapošljavaju 59 % od ukupnog broja zaposlenih u privatnom sektoru, dok izvoz ostvaruju četiri pravna lica srednje veličine. Kako bi se bolje razumjela struktura privatnog sektora u općini Breza, izvršena je analiza privatnih pravnih lica po djelatnostima, koja ostvaruju preko 500.000 KM prihoda. Osnovu privrede općine Breza, u privatnoj svojini, čini prerada hrane i to većim dijelom putem jednog pravnog lica u stranoj svojini, dok potom slijedi građevinarstvo sa udjelom od 18 % i trgovina sa udjelom od 15 %. Bitno je napomenuti da je privatni sektor u općini nerazvijen, slijedom činjenice da je navedena analiza pokazala da trenutno u općini Breza svega 19 privatnih pravnih lica iskazuje prihode veće od 500.000 KM. Nadalje, sama struktura

⁶ Realizovane investicije u iznosu od oko 35 mil. KM.

privrede ukazuje na činjenicu da ne postoje značajniji prerađivački kapaciteti koji se oslanjaju na prirodne resurse i potencijale u općini Breza, a koji bi mogli povezivati poljoprivredu, resurs sirovog drveta, lapora i sl. Izvoz pravnih lica registrovanih u općini Breza iznosi oko 8 miliona KM na godišnjoj razini u posljednjem razdoblju, dok je ukupni uvoz dobara i usluga u 2016. godini iznosio oko 14 miliona KM.

Slika 8. Izvoz, uvoz po općinama ZDK, 2016, mil. KM

Izvor: Makroekonomski pokazatelji po kantonima FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja

Navedene podatke prezentirane na slici 8., a vezane za izvoz treba uzeti sa rezervom, s obzirom da je «glavni proizvod» općine Breza, prije svega namijenjen domaćoj potrošnji tj. za potrebe JP EP BiH. Promatrano u petogodišnjem razdoblju, učešće pravnih lica na području općine Breza u ukupnom izvozu Federacije BiH pao je sa 0,19 % na 0,12 %.

Tabela 7. Vanjskotrgovinska razmjena u općini Breza za period 2012-2016, 000KM

Općina Breza	UVOZ UKUPNO	Učešće u uvozu FBiH %	IZVOZ UKUPNO	Učešće u izvozu FBiH %	Pokrivenost uvoza izvozom u %	Saldo robne razmjene
2012	18.332	0,18	9.747	0,19	53,17	-8.584
2013	17.448	0,18	8.872	0,16	50,85	-8.576
2014	39.157	0,38	7.694	0,13	19,65	-31.463
2015	17.051	0,16	8.174	0,13	47,94	-8.877
2016	14.341	0,13	7.758	0,12	54,10	-6.583

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, 2017

Kao pokazatelj ekonomskih i razvojnih prilika lokalne zajednice trenutno dostupan pokazatelj kojeg Federalni zavod za programiranje razvoja prati jeste indeks razvoja. U 2016. godini Breza je od svih općina Zeničko-dobojskog kantona zauzela 6. mjesto sa indeksom razvijenosti od 99,1, i to odmah iza Zenice čiji je indeks razvijenosti 101. Ovaj podatak treba uzeti sa rezervom jer na njegov izračun utiču i prihodi po glavi stanovnika koji su u Brezi relativno visoki radi velikog broja zaposlenih u Rudniku.

Privredni potencijali i poduzetnička infrastruktura

Posljednjim izmjenama i dopunama Prostornog plana općine Breza u obuhvatu ovog plana definisane su četiri poslovne/industrijske zone, i to:

- Poslovna zona „Šaš“,
- Industrijska zona „Potkraj“,
- Industrijska zona „Kamenice“,

- Industrijska zona „Koritnik“.

Postojeća zona - Industrijska zona „Potkraj“

Potkraj je postojeća industrijska zona u kojoj je trenutno smješteno 14 pravnih subjekata. Za zonu je donesen Regulacioni plan, a trenutno je u postupku izmjena istog. Ova poslovna zona zauzima površinu od 36,76 ha, sa 10 slobodnih parcela površine od 2,500-4,500 m². Glavna gradska cesta prolazi jednim dijelom kroz sam obuhvat Regulacionog plana industrijske zone "Potkraj", a većim dijelom je naslonjena na granice obuhvata poslovne zone. Unutar poslovne zone nalazi se industrijska željeznica koja je spojena sa glavnim željezničkim pravcem. S obzirom na popunjenost, postoji zainteresovanost poslovnih subjekata za izgradnju, uređenje i poslovanje unutar poslovnih zona.

Poslovna zona „Šaš“

Poslovna zona „Šaš“ obuhvata površinu od 23,70 ha. Za ovu zonu je Odlukom o provođenju Urbanističkog plana gradskog područja Breza sa prigradskim naseljima obavezna izrada Regulacionog plana. Ova zona nalazi se pod uticajem rudarskih radova. Općina je pokrenula postupak traženja saglasnosti od ZD "RMU Breza" da bi Općinsko vijeće Breza donijelo Odluku o izradi Regulacionog plana za ovu poslovnu zonu. Nakon toga potrebno je provesti postupak eksproprijacije (radi se o privatnom zemljištu), uređenja i opremanja građevinskog zemljišta kompletne zone prema Regulacionom planu. Tek nakon provedene procedure moguće je ovu zonu staviti u funkciju, odnosno staviti na licitaciju pripremljene parcele.

Industrijska zona „Kamenice“

Za ovu zonu urađen je Plan parcelacije. U okviru ove zone po Planu parcelacije, pored već izgrađenih poslovnih objekata, predviđene su dvije parcele neizgrađenog građevinskog zemljišta. Cijela zona se vodi na ZD "RMU Breza". Obuhvat ove zone je 4,5 ha, a naredne aktivnosti podrazumijevaju opremanje i infrastrukturno uređenje poslovne zone.

Industrijska zona „Koritnik“

Za ovu zonu Općinsko vijeće Breza donijelo je Odluku o izradi Regulacionog plana. Usvojen je nacrt plana i u fazi je dobijanja saglasnosti Ministarstva za prostorno uređenje komunikacije i zaštitu okoline ZE-DO Kantona. Ovim planom je predviđeno 11 novih lokacija. U obuhvatu ove zone je i postojeći privredni subjekat „Asfaltna baza“. Zemljište u ovoj zoni se vodi na ZD "RMU Breza". Površina obuhvata ove zone je 13,7 ha.

Turizam i turistički potencijal

Turistički potencijali Općine se odnose na prirodne ljepote i historijske znamenitosti, mnoštvo spomenika koji zavređuju pažnju i koje bi turisti svakako trebali posjetiti. Neki od nacionalnih spomenika su: „Kasnoantička bazilika na Crkvini“, „Nekropola sa stećcima na lokalitetu Brdo u zaseoku Lopate“, „Nekropola sa stećcima na lokalitetu Hrasno i Slivno“, „Nekropola sa stećcima na lokalitetu Kaurško groblje, Koritnik“ i „Nekropole sa stećcima u Hočevlju“.

Kasnoantička bazilika na Crkvini u Brezi je proglašena i nacionalnim spomenikom. Za područje u blizini bazilike je urađen idejni projekat od strane studenata arhitektonskog fakulteta u Sarajevu za izgradnju parka, dječijeg igrališta i šetališta koji predstavlja idealan ambijent za odmor u prirodi kako za domaće stanovništvo tako i za turiste. Prije nekoliko godina u Brezi je sagrađena i *Sahat-kula*, koja krase centar grada. Jedna od najznačajnijih džamija u Brezi je tzv. *Stara džamija* koja se nalazi na samom ulazu u Brezu a koja je prije deset godina i restaurirana. Na području općine Breza, tačnije u Podgori, se nalazi i najstarija i najmanja džamija u Bosni i Hercegovini. Tačan datum, kao ni ime onoga ko ju je izgradio nisu poznati. U dokumentima Zavoda za zaštitu kulturno-historijskih spomenika se navodi da je izgrađena prije više od 500

godina. Pored ove dvije džamije je bitno spomenuti i jednu od većih džamija na Balkanu koja se nalazi u samoj jezgri grada. Osim džamija, u Brezi postoje i drugi sakralni objekti, kao što su *Pravoslavna i Katolička crkva* i nalaze se, također, u samoj jezgri grada.

Pored spomenika značajnih historijskih vrijednosti na nadmorskoj visini od 1050 m se nalazi Slivanjska visoravan koja je idealno mjesto za odmor, rekreaciju, lov, planinarenje i branje ljekovitog bilja. U sklopu visoravni se nalazi i turističko naselje Hrasno koje predstavlja veliki potencijal za proširenje seoskog turizma. Na pomenutom lokalitetu se nalazi 10 stećaka, 70-ak vikend kuća, 2 jezera, 2 lovačke kuće i lovački dom kapaciteta 8 soba sa 26 ležaja. Šumski put (staza) Hrasno-Valhinje-Krčmari je pogodan za trčanje, šetanje i uživanje u čistom zraku, a što je i predviđeno u prijedlogu prostornog plana Općine Breza do 2029. godine. Navedena lokacija je idealna za pravljenje sportskih terena sa bungalovima.

Kanjon Misoče od Mahmutović Rijeke do Nasića je idealan za biciklizam, ribolov i odmor u netaknutoj prirodi. Biciklistička staza je, takođe, predviđena Prostornim planom i u urbanom dijelu grada i to uz rijeku Stavnju i gradsku saobraćajnicu.

Breza posjeduje i geotermalnu vodu koja se može vrlo uspješno upotrebljavati kao ljekovita voda za balneologiju, u liječenju kožnih oboljenja za koje je studija pokazala vrlo dobre karakteristike, a sve navedene podatke je dao Zavod za medicinsku rehabilitaciju u Zagrebu, osim provedenih istraživanja do sada nisu realizovane konkretne aktivnosti na korištenju ovog resursa, osim u slučaju SRC «ADA». Naime, u dolini rijeke Stavnje, 3 km uzvodno od grada, iz pukotina sedre pojavljuje se termomineralna voda. Voda iz podzemlja izbija kroz pukotine sedre i na izvorištu temperatura je oko 20°C, a mineralizacija oko 1,5 g/l. Na dijelu izvorišta podignuta je kaptaža iz koje se cjevovodom zahvata oko 27 l/s i odvodi do SRC "Ada". Sportsko rekreacioni centar "Ada" sastoji se od velikog bazena standardnih olimpijskih dimenzija i malog bazena za djecu, a u neposrednoj blizini su i sportski tereni i ugostiteljski objekti.

Pored planinarskih domova, na području Općine Breza, nalaze se skromni smještajni kapaciteti, prije svega motel Bosnia koji svojim gostima pruža ugodan boravak sa različitim sadržajima, čiji kapacitet za noćenje iznosi 35 mjesta u 7 uređenih i lijepo opremljenih dvokrevetnih i trokrevetnih soba. Jedini podatak kojim Općina raspolaže kada je broj turista i broj noćenja u pitanju su turisti koji su odsjeli u *motelu Bosnia* u posljednjih 5 godina i to u prosjeku oko 1.000 turista/godišnje. Međutim, ne postoje podaci o broju turista ili posjetilaca koji dolaze jednodnevno na Općinu, niti značajniji pokazatelji o prosječnoj potrošnji. U cilju razvoja turizma, potrebna su značajnija ulaganja u turističku i prateću infrastrukturu. Očigledno je da sektor turizma treba razvijati, posebno kapitalnim investicijama poput već planiranih resort naselja u općini Breza.

Zemljište kao resurs, kvalitet i vlasnička struktura

Prema podacima iz katastra zemljišta, ukupna površina zemljišta općine Breza iznosi 7289 ha. Poljoprivredno zemljište zauzima 3.101 ha, od čega je obradivo 2.823 ha (oranice i bašte 1.670 ha, voćnjaci 395 ha, livade 850 ha) i pašnjaka 260 ha. Uzimajući u obzir površinu raspoloživog obradivog zemljišta i procjenu trenutnog broja stanovnika, općina Breza ima oko 0,2 ha obradivog zemljišta po glavi stanovnika, što predstavlja dobar potencijal za razvoj poljoprivredne i prehrambene proizvodnje na području Općine. U ukupno raspoloživom zemljištu na području općine Breza, pod šumama se nalazi 49% zemljišta (3.615 ha), a poljoprivredno zemljište čini 43 % ukupnog zemljišta, dok su samo 563 ha svrstana u kategoriju neplodnog zemljišta.

Tabela 8. Stanje zemljišta

Poljoprivredno	Šumsko	Neplodno	Ukupno	Udio

	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Breza	1105	42,6	3618	49,64	566	7,76	7289	2,18
Ukupno ZDK	110946	33,17	208677	62,38	14895	4,45	334518	100

Izvor: Služba za prostorno uređenje, zaštitu okolice, geodetske i imovinsko-pravne poslove, 2017.

Tabela 9. Stanje poljoprivrednog zemljišta

	Oranice i bašče		Voćnjaci		Livade		Pašnjaci		Ukupno,
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha
Breza	1670	52,93	395	12,52	850	26,94	260	8,24	3155

Izvor: Služba za prostorno uređenje, zaštitu okolice, geodetske i imovinsko-pravne poslove, 2016.

Većina poljoprivrednog zemljišta (95,6 %) je u privatnom vlasništvu. Međutim, ono što predstavlja problem je usitnjenost posjeda, s obzirom da je 70 % (odnosno 1.606) posjeda manje od 1 ha. U ukupnom broju posjeda, posjedi veličine između 8 i 10 ha čine 0,6 % svih posjeda, a posjedi preko 10 hektara samo 0,1 %. Poljoprivredna gazdinstva su mješovita, a poljoprivredna djelatnost je većinom samo dopunski izvor prihoda. Prema zvaničnim statističkim pokazateljima iz 2016. godine, nije bilo neobrađenih oraničnih površina na teritoriji općine Breza. Primjera radi, visoka obrađenost oraničnih površina karakteriše općine Doboj-Jug (98,5%), Usoru (93,8%) i Visoko (92,1%).

Struktura i obim poljoprivrede

U razvoju Općine, poljoprivreda ima veoma važnu ulogu, zahvaljujući prirodnim uslovima u smislu povoljne klime, kvaliteta vode i zemljišta. Raznovrsnost primarne poljoprivredne proizvodnje ogleda se u biljnoj proizvodnji (povrtlarstvo, voćarstvo, proizvodnja krmnog bilja), pčelarstvu, te stočarstvu kroz uzgoj sitne i krupne stoke. Prema službenim podacima koji se vode u Registru poljoprivrednih gazdinstava i registru klijenata, ukupan broj upisanih poljoprivrednih gazdinstava iznosi 651, od čega 19 poljoprivrednih gazdinstava su poslovni subjekti. Na osnovu evidencije koju vodi Općina, 26 je fizičkih lica (obrtnici) koja su registrovana za poljoprivrednu djelatnost, 2 poljoprivredne zadruge (Opća poljoprivredna zadruga „Behar“ i Opća zadruga „Sir Dedić“) te 2 udruženja pčelara „Nektar“ i „Medna“ Breza. Posebno mjesto kao poljoprivrednici zauzimaju 2 privredna subjekta, oba peradarski orjentisana i to: Peradarska farma „Koka BH“ d.o.o. Breza, koja se bavi proizvodnjom značajne količine konzumnih jaja, odgojom 18-nedjeljnih pilenki visokog genetskog potencijala, kao i peletiranjem gnojiva te firma „AME“ d.o.o. čiji kapacitet tovnih brojlera u jednom turnusu prelazi 70 000 jedinki.

Registrovanih savjetodavnih službi za poljoprivredu nema na području Općine, kao ni otkupnih stanica.

Međutim, što se tiče savjetodavstva u sektoru poljoprivrede, treba napomenuti da se u okviru poslova općinske službe nadležne za poljoprivredu taj segment značajno upotpunjava uz redovne poslove i objašnjenja koja se tiču prava klijenata u poljoprivredi. Od prerađivačkih kapaciteta, bitno je napomenuti da na području općine posluje firma Perutnina Ptuj koja se bavi proizvodnjom i prerodom prirodnih, zdravih i ukusnih proizvoda, uz najviše standarde kvalitete, sljedivosti, sigurnosti i zaštite okoliša od mesa peradi, kao i Plantaža voća „Baš-Bašća“ Breza koja na površini od 10 ha, ekološki uzgaja i njeguje oko 10.500 stabala kruške, jabuke i šljive, prema najsavremenijim metodama i standardima organskog uzgoja.

Ratarstvo

Analizirajući statističke evidencije Općine u protekloj godini, stanje u sjetvenoj strukturi je sljedeće: na području općine preovladava proizvodnja stočne hrane sa 1.614 ha, gdje je proizvodnja sijena i zelene mase za ishranu stoke podređeno najviše obradivih površina (1.213 ha). Proizvodnja žitarica bilježi rast proizvodnje od 0,5 % do 1 % u periodu 2014-2016. godina, dok povrtlarska proizvodnja, posebno proizvodnja sitnog povrća u ukupnoj sjetvenoj strukturi zauzima značajno mjesto (401 ha). U oblasti ratarske proizvodnje na području općine Breza od ukupnih sjetvenih površina (205 ha), najviše otpada na proizvodnju žita.

Tabela 10. Prinosi u posljednje tri godine

Vrsta kulture	2014		2015		2016	
	Površina (ha)	Prinos (t)	Površina (ha)	Površina (ha)	Prinos (t)	Površina (ha)
Pšenica-ukupno	80	360,00	82	80	360,00	82
Ječam-ukupno	36	144,00	30	36	144,00	30
Zob (ovas)	16	59,00	20	16	59,00	20
Kukuruz u zrnu (ukupno)	25	50,00	25	25	50,00	25
Tritikale	13	65,00	15	13	65,00	15
Heljda	5	5,00	15	5	5,00	15
Lucerka-sijeno	320	1696,00	320	320	1696,00	320
Kukuruz-zelena masa	80	200,00	79	80	200,00	79
Stočna repa-korijen	75	397,50	75	75	397,50	75
Travno-djetelinske smj.-sijeno	260	1300,00	250	260	1300,00	250
Livadsko sijeno	850	3400,00	850	850	3400,00	850
Sijeno pašnjaka	250	625,00	250	250	625,00	250
Sijeno sa usjeva, voćnjaka i sl.	395	908,50	395	395	908,50	395

Izvor: Općinska Služba za privredu, 2017.

Povrtlarstvo

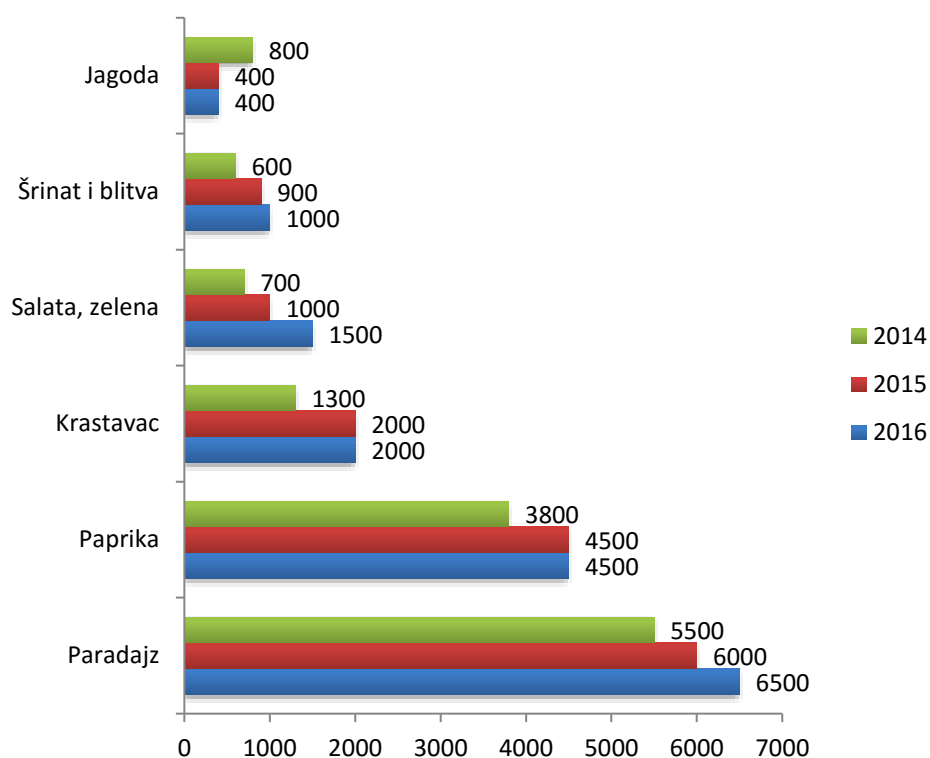
Najveći dio oranica, bašta i vrtova dominantno se koristi za proizvodnju povrća od čega je najveći dio površine zasađen krompirom i crnim lukom. Količina proizvedenog krompira, po procjeni Službe za privredu, se uveliko smanjuje u posljednjim godinama dok se proizvodnja paprike i luka povećava s obzirom na dobru tržišnu cijenu i zadovoljenje potražnje. Posljednjih godina značajno raste interes za proizvodnju povrća u plastenicima tako da se proteklih godina bilježi trend novih površina pod plastenicima. Trend podizanja savremenih plastenika koji su opremljeni sistemom za navodnjavanje "kap po kap" doprinosi da proizvodnja u kontrolisanim uslovima ostvaruje veći prinos po jedinici površine.

Tabela 11. Prinosi u posljednje tri godine

Vrsta kulture	2014		2015		2016	
	Površina (ha)	Prinos (t)	Površina (ha)	Prinos (t)	Površina (ha)	Prinos (t)

Krompir	180	1800,00	175	2100,00	180	2250,00
Mrkva	23	103,50	20	84,00	18	75,60
Crni luk	42	273,00	40	280,00	42	298,20
Bijeli luk	13	89,70	10	72,00	9	63,00
Grah	23	16,10	20	30,00	21	12,60
Grašak	10	8,00	7	5,60	11	8,80
Kupus i kelj	13	78,00	12	72,00	11	66,00
Paradajz	12	72,00	13	71,50	14	77,00
Svježa paprika	14	70,00	15	75,00	15	75,00
Krastavci	13	45,50	15	60,00	18	73,80
Salata, zelena	12	24,00	14	25,20	10	17,00
Špinat i blitva	10	20,00	11	19,80	29	49,30
Ostalo povrće (peršun, celer, cvekla, karfiol, tikvice)	22	55,00	20	50,00	23	57,50

Izvor: Općinska Služba za privredu, 2017.

Slika 9. Proizvodnja pod zaštitom (plastenička), m², za period 2014-2016

Izvor: Općinska Služba za privredu, 2017.

Voćarstvo

Područje općine Breza je veoma povoljno za proizvodnju svih kontinentalnih vrsta voća, za uzgoj svih ekonomski interesantnih vrsta ali i uvođenje novih sorti kod pojedinih vrsta. Trend rasta imaju

površine pod intenzivnim voćnjacima u gustoj sadnji. U odnosu na protekle godine, prinosi voća su u padu zbog nepovoljnih klimatskih uslova. Trenutno je zasnivanje voćnjaka krošnjastog voća u stagnaciji, a sve veće interesovanje je za proizvodnju maline. U proteklih nekoliko godina u općini Breza zasnovano je 8 ha novih zasada jagodičastog voća gdje preovladava malina. Na većem području općine su vrlo povoljni hidrogeološki uslovi za sadnju maline i uglavnom je riječ o sortama: rana sorta Meeker, Willamette i kasna sorta Polka. Poljoprivredni proizvođači koji su imali zasade rane sorte maline pokazuju interesovanje za sortom maline čiji usjevi su do kraja jeseni, te na taj način imaju kontinuiranu proizvodnju maline od mjeseca juna do mjeseca oktobra. Godišnja proizvodnja jagodičastog voća kreće se oko 80 tona (1t/ha) od čega većina otpada na malinu i jagodu, dok manje količine čine kupine i aronija. Na području Općine, nema značajnijih prerađivačkih kapaciteta u voćarstvu stoga se poljoprivredni i proizvodi uglavnom plasiraju u hladnjače susjednih općina kao i na pijacama Breze i Sarajeva.

Tabela 12. Prinosi u posljednje tri godine

Vrsta voća	2014		2015		2016	
	Br.rodnih stabala	Prinos (t)	Br.rodnih stabala	Prinos (t)	Br.rodnih stabala	Prinos (t)
Jabuke	37000	74	38000	380	39000	195
Kruške	24000	48	25000	250	25200	126
Dunje	2000	6	2000	10	2100	6
Šljive	41000	82	41000	451	41000	164
Kajsije	700	4,2	700	4,2	700	3,5
Trešnje	2900	13,1	3000	30,0	3000	30,0
Višnje	1100	4,4	1100	10,0	1100	11,0
Orasi (u ljustici)	4200	6	4200	39,9	4300	17
Maline (ha)	8	18	17	35	21	46
Jagode (ha)	12	45	13	50	15	54

Izvor: Općinska Služba za privredu, 2017.

Stočarstvo

Što se tiče animalne proizvodnje najznačajnija grana je govedarstvo, ali najveću tendenciju rasta u stočarstvu pruža peradarstvo, gdje su proizvođači pronašli put u tržišnoj utakmici proizvodnje konzumnih jaja, a posebno proizvodnje mesa od brojlera. Prerada mlijeka vrši se na porodičnim gazdinstvima a plasman proizvoda do krajnjih kupaca ide jednoj od sarajevskih tržnica ili susjednih pijaca. U govedarstvu preovladavaju gazdinstva sa dvije muzne krave, a sa tri i više muznih krava je oko 80 farmi. Na području Breze postoji organiziran otkup mlijeka, i to u naselju Prhinje gdje mljekara Meggle vrši otkup, sa tendencijom proširenja i na ostalo područje, dok se trenutno najznačajniji dio mlijeka uglavnom prerađuje u domaćinstvima i plasira na obližnjim pijacama. Ukupan prihod ostvaren u poljoprivredi za 2016. godinu na području općine Breza iznosio je oko 2,5 miliona KM. Poslove zdravstvene zaštite životinja obavlja JP „Veterinarska stanica“ Breza i privatna veterinarska ustanova „MAK-VET“ d.o.o. Breza.

Analizom stanja lokalne ekonomije može se zaključiti, da u općini Breza postoje određeni pozitivni trendovi, posebno u pogledu novih investicija i kreiranja novih radnih mjesta te iskorištenja prirodnih resursa u skladu sa principima održivog razvoja. Analizom djelatnosti poslovanja može se vidjeti da postoje djelatnosti u kojima ima prostora za nove poslovne subjekte, posebno u djelatnosti Informacija i komunikacija, kao i poljoprivrede.

Interesantno je da općina Breza nije u potpunosti iskoristila mogućnosti poljoprivredne proizvodnje «na veliko», s obzirom da je samo jedno pravno lice registrovano u ovoj djelatnosti. Iz ovog razloga, općina Breza, mora preduzeti mjere za privlačenje novih i ekspanziju postojećih poslovnih subjekata, unapređenje konkurentnosti poslovnog ambijenta, i pojednostavljenje procedura registracije poslovnih subjekata i određenih administrativnih postupaka. Takođe, sektor građevine ima značajan potencijal i posebno je značajan zbog svoga tzv. sinergetskog efekta.

Naime, razvojem djelatnosti građevine, raste lokalna ekonomija, broj zaposlenih, prihodi domaćinstva ali stanogradnja u cilju stvaranja novih domaćinstava. Iz ovog razloga ohrabruje trend povećanja zahtjeva za građevinskom dokumentacijom. Da bi se zadržao trend rasta broja izdate dokumentacije za građenje, potrebno je da općina pokuša obezbjediti pozitivan ambijent za poslovanje, u sklopu čega je i revizija sistema formiranja i naplaćivanja naknada koje su investitori dužni plaćati u postupku izdavanja navedene dokumentacije, te mnogo agresivnije pokrenuti rekonstrukciju i dogradnju postojećih i izgradnju novih infrastrukturnih sistema, koji su pretpostavka za sve druge investicije. Posebnu pažnju pri tome treba pokloniti:

- Razvoju konkurentnosti općine Breza u domenu ambijenta za poslovanje;*
- Pojednostavljenju procedura u poslovanju;*
- Strateškom fokusiranju na privlačenje prerađivačke industrije, koja bi dodala vrijednost resursnoj bazi dostupnoj na području općine Breza;*
- Ciljanim projektima i razvoju infrastrukture za pokretanje novih biznisa te razvoju IT kapaciteta među mladima, kako bi se razvila servisna industrija s prvenstvenim cijem objedinjavanja ponude općine Breza i povezivanjem s adekvatnom potražnjom u Kantonu Sarajevo.*

Općina Breza nastoji iskoristiti potencijal poslovnih zona i u tom pravcu neophodno je objedinjenim pristupom obuhvatiti sve poslovne zone i potencijalne poslovne zone, detektirati neophodne aktivnosti ka konačnom rješavanju vlasničkih i korisničkih odnosa nad zemljištem, kao i izvršiti procjenu neophodnih ulaganja u uređenje zemljišta i infrastrukturu poslovnih zona.

Poslovne zone ili eventualno inkubacione centre bi trebalo promatrati kao investicioni projekat i opredijeliti adekvatne cijene korištenja zemljišta u poslovnim zonama, koje će omogućiti povrat na investirano u uređenje zona, ali i biti pozicionirane na način da omoguće adekvatnu konkurentsku prednost za potencijalne ulagače u odnosu na susjedne općine.

Dodatno, neophodno je izraditi marketinški plan za promociju poslovnih zona s preciznim naznakama prednosti pozicije poslovnih zona za potencijalne investitore, poput blizine putne infrastrukture, željezničkog transporta, ali i Grada Sarajeva.

Sa aspekta odnosa poljoprivredne i prerađivačke industrije, osnovni nedostatak u segmentu ruralnog razvoja i bolje iskorištenosti poljoprivrednih resursa na području općine Breza predstavljaju nedostajući sistem otkupa proizvoda, a za koji je prethodno neophodno obezbijediti krajnji plasman. Iz ovog razloga moguće je postojeće stanje unaprijediti:

- *Strateškim opredjeljenjem za privlačenje investicija u domenu prerađivačke industrije hrane uz politiku preferencija u slučaju opredjeljenja uvezivanja i otkupa domaćih poljoprivrednih proizvoda;*
- *Brendiranjem i boljom povezanošću proizvođača sa kupcima u Kantonu Sarajevo s ciljem podsticanja potražnje za poljoprivrednim proizvodima među građanima Sarajeva.*
- *Mjerama zemljišne politike na nivou općine Breza koje su u većoj mjeri uslovljene neriješenim posjedovnim odnosima na poljoprivrednom zemljištu kao temeljnom resursu za poljoprivrednu proizvodnju.*

Ipak, postoje načini na koje Općina može snažnije potaknuti razvitak poljoprivrede, a to su prije svega:

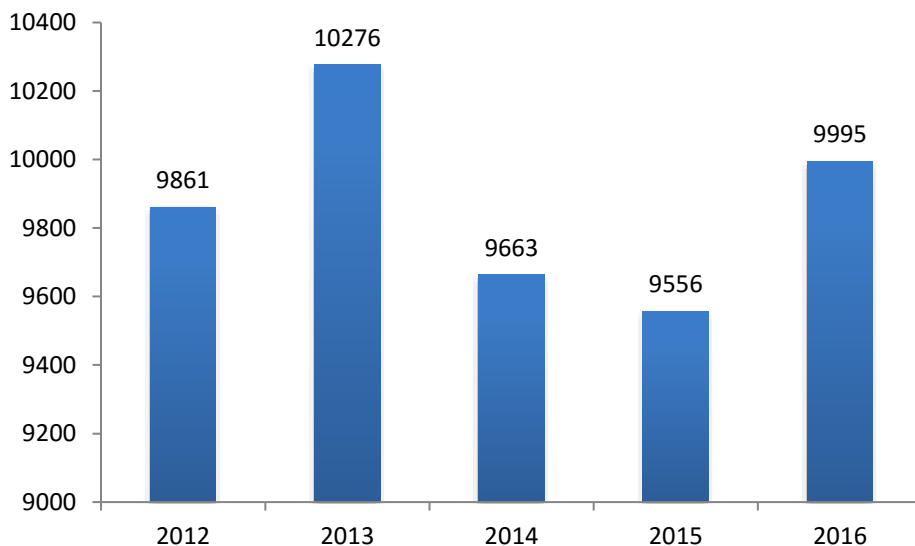
- *Zaštita od pretvaranja poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe gdje god to nije opravdano poslovnim ili višem interesom. U slučaju pretvaranja, osmisliti mjere povrata ubranih sredstava od prenamjene u melioracije poljoprivrednog zemljišta nižih bonitetnih klasa (navodnjavanje, uređenje, izgradnja puteva i slično). Istina, ova sredstva se godišnje plasiraju u uređenje zemljišta putem kantona. Općina Breza treba insistirati na reciprocitetu povrata takvih sredstava od Ze-Do kantona, odnosno insistirati na aplikacijama poljoprivrednika po ovom osnovu.*
- *Provođenje savjetodavnih mjera i mjera obavezne kontrole plodnosti zemljišta, kontrole kontaminacije i infekcije te zaštite zemljišta od erozija i sl.*

U skladu sa nevednim, primjenjujući adekvatne mjere, općina Breza može značajno unaprijediti poslovni ambijent i stvoriti preduslove za kontinuirani rast lokalne ekonomije, na dobrobit cjelokupne društvene zajednice.

III.1.5 Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

Zaposlene osobe

Općina Breza ima izrazito visok udio radno-aktivnog stanovništva, koji se u posljednjoj godini povećao sa 70 % na preko 72,53 %. Ovo je prije svega iz razloga što se kontingent stanovništva koje je starije od 65 godina značajno smanjio, pri čemu pad broja stanovništva nije pratilo adekvatno povećanje broja djece, tj. natalitet.

Slika 10. Radno aktivno stanovništvo, 15-64 godine, za period 2012-2016

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, 2017.

U odnosu na prethodni periodna području općine Breza primjetan je neznatan pad broja zaposlenih te povećanje neto prosječne plaće. U 2012. godini broj zaposlenih je bio 2.932 a u 2017. godini 2.907 zaposlenih, što je za 1 % manje, dok se prosječna plaća povećala za 6,3 %. Najveći broj zaposlenih pojedinačno je u RMU Breza i prema podacima EP BiH iznosi 1252 zaposlena radnika ili 43.06 % od ukupnog broja zaposlenih na teritoriji općine.

Tabela 13. Broj zaposlenih i prosječna plaća Općina Breza za period 2012 – 2017. godina

Općina Breza	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Broj zaposlenih	2.932	2.878	2.934	2.918	2.913	2.887
Prosječna neto plaća, KM	846	862	845	833	836	900

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Federalni zavod za statistiku; Mjesečni pregled FBiH po kantonima IX-2017.

Slijedom postojanja RMU Breza, kao i većeg stranog investitora u području prerade i proizvodnje hrane, prosječni udio zaposlenih općine Breza je iznad prosjeka Zeničko-dobojskog kantona.

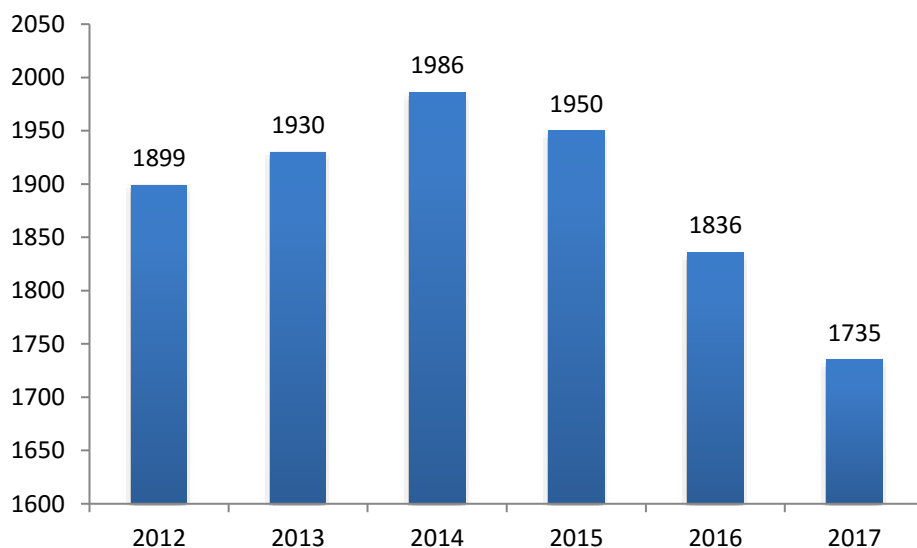
Prosječne plaće po granama djelatnosti

Općina Breza se u prethodnom razdoblju većim dijelom oslanjala na RMU Breza, koji je zapošljavao preko 50 % ukupne radne snage. Razmjer prosječnih plaća po djelatnostima u posljednjih pet godina, međutim, ukazuje na određene nedostatke ovakve orijentacije bez snažnijeg razvoja privatnog pravnog sektora, kao i relativno nepovoljne raspodjele dohotka između javnog i privatnog sektora. U domenu vađenja ruda i kamena postoje određene manje oscilacije u isplaćenim plaćama, ali one su i dalje iznad prosjeka

Federacije BiH i većim dijelom utječu na ukupno ostvarenu prosječnu plaću u općini Breza i kupovnu moć stanovništva. Slabost se, međutim, ogleda u sektorima koji su zastupljeni ali ne i dovoljno razvijeni na području općine, poput prerađivačke industrije (proizvodnja hrane), građevinarstva i trgovine na veliko i malo, gdje plaće ne prelaze 60 % prosjeka Federacije BiH, a radi se o niskokumulativnim granama privrede. Sa druge strane, javni sektor poput informacija i komunikacija, socijalne i zdravstvene zaštite iskazuje plaće u prosjeku 80 % više od onih u privatnom sektoru. Bitno je, također, napomenuti da, komunalna privreda, koja je javna u općini Breza, ima relativno usklađenu visinu prosječne plaće (774 KM) sa prosječnim plaćama u općini. Tokom 2016. godine najviša prosječna isplaćena neto plaća isplaćena je u sektoru *Informacija i komunikacija* (1199 KM), a najniža u *Hotelijerstvu i ugostiteljstvu* (440 KM). Značajno je napomenuti da prosječna isplaćena neto plaća u djelatnosti *Vađenja ruda i kamena iznosi 999 KM* i veća je od prosjeka isplaćenog u Općini (836 KM).

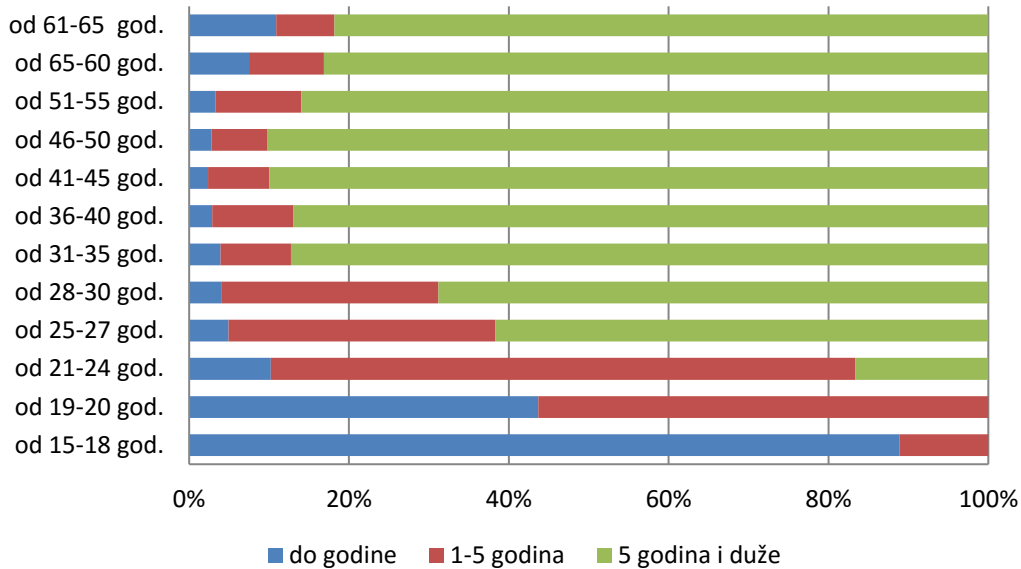
Nezaposlene osobe

Broj nezaposlenih u 2017. godini prema evidencijama Zavoda za zapošljavanje iznosi 1.764 i u petogodišnjem prosjeku uviđa se ukupni blagi pad nezaposlenosti. Na dan 09.10.2017. ukupan broj nezaposlenih po evidenciji Biroa Breza iznosio je 1.764 osoba i smanjen je za 6,8 % u odnosu na broj od 2012. godine kada je iznosio 1.893. Razmatrajući, međutim, strukturu nezaposlenih, pokazuju se istinski problemi u strukturalnoj nezaposlenosti populacije 25-65 godina, koja se kreće od 45 % do čak 90 % kod starijih građana. Time je nerealno očekivati značajan napredak u zapošljavanju posebno kategorija stanovništva preko 40 godina starosti. Na osnovu podataka Službe za zapošljavanje periodu 2012-2014 rastao je broj nezaposlenih, dok je u 2016. godini došlo do blagog smanjenja nezaposlenosti i taj trend se nastavio i u 2017. godini.

Slika 11. Broj nezaposlenih osoba u evidenciji Službe za zapošljavanje općine Breza

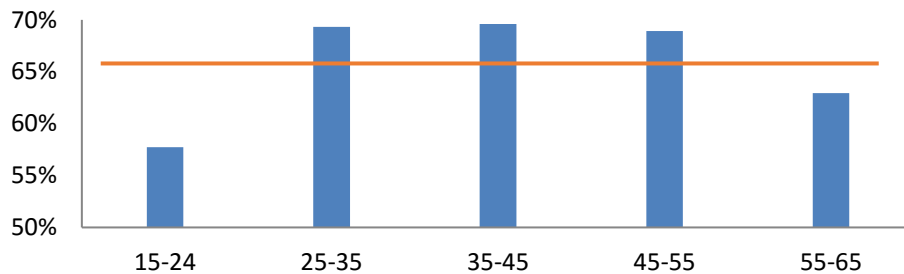
Izvor: JU Služba za zapošljavanje Ze-Do kantona, Biro Breza, 2017.

Slika 12. Stopa nezaposlenosti prema godinama starosti i dužini trajanja nezaposlenosti

Izvor: JU Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona, Biro Breza, 31 XII 2016.

Ukoliko se na bazi navednih podataka, strukturalna nezaposlenost klasterizuje, primjećuje se negativan pokazatelj, gdje je radno aktivno stanovništvo starosti od 28-65 godina, nezaposleno više od 10 godina i čini 53 % ukupne nezaposlenosti.

Slika 13. Udio nezaposlenih osoba ženskog spola, po starosnoj dobi, XII 2016

Izvor: JU Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona, Biro Breza, 31. XII 2016.

Žene čine nešto više od 65 % broja nezaposlenih osoba. Razlog ovome nije moguće validirati na osnovu dostupnih zvaničnih podataka, ali jedna od pretpostavki jeste da se u rubnim područjima Općine žene ne opredjeljuju za uspostavljanje radno-pravnog statusa, kao i da djelatnost glavnih privrednih subjekta (djelatnost vađenja rude i kamena) nije pogodna osobama ženskog spola. Sa druge strane, u određenim javnim ustanovama zaposlene su većinom osobe ženskog spola (Općinska uprava i dr.).No, u odnosu na 2016. godinu kada je broj nezaposlenih žena iznosio 1.227, vidljivo je da je broj nezaposlenih žena smanjen za 63 lica, što se može obrazložiti značajnijim zapošljavanjem u oblasti trgovine. Prema kvalifikacionoj strukturi značajniji porast nezaposlenosti zabilježen je među visokoobrazovanim i visokokvalifikovanim osobama.

Tabela 14. Kvalifikaciona i polna struktura nezaposlenih za period 2012-2017

	Svega	VSS	VŠS	SSS	NSS	VKV	KV	PKV	NKV
2012	1.893	123	19	643	12	5	635	41	415
2013	1.930	150	25	673	14	8	620	35	405
2014	1.982	136	19	722	11	6	641	38	409
2015	1.950	152	18	721	10	7	619	30	393
2016	1.836	157	21	685	8	8	562	30	365
2017	1.764	147	13	642	5	7	549	26	375

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, 2017.

Kao što se vidi iz prethodne tabele, značajan broj mladih visoke stručne spreme (VSS), nalazi se u evidenciji Službe za zapošljavanje Ze-Do kantona, međutim, ovaj pokazatelj nije u velikoj mjeri dramatičan, ako se sagledava u kontekstu udjela (%) ove grupe nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih, ali kada se sagleda u kontekstu ekonomskih migracija, svakako može predstavljati prijetnju u pogledu odlaska mladih prije svega u zemlje EU, ali i veće centre u BiH, čime Breza trajno gubi radnoaktivno i visokoobrazovano stanovništvo.

Penzioneri/umirovljenici

Broj penzionera na području općine Breza je u kontinuiranom porastu i iznosi 2.910 na dan 31.12.2016. godine. Prosječna penzija je iznosila 400 KM, što je tek nešto više od minimalne zagarantovane penzije.

Tabela 15. Broj penzionera i isplaćene penzije u 2016. godini

Breza	Vrsta mirovine/penzije						Ukupno	
	Starosne		Invalidske		Obiteljske			
	ukupno		Ukupno		Ukupno		Broj	iznos
	Broj	iznos	Broj	iznos	Broj	iznos		
2	3	4	5	6	7	8	9	
2012	1.454	614.221	385	128.796	936	299.042	2.775	1.042.060
2013	1.454	614.221	385	128.796	936	299.042	2.775	1.042.060
2014	1.522	674.400	379	133.145	928	311.537	2.829	1.119.082
2015	1.554	689.705	357	125.460	931	312.545	2.842	1.127.712
2016	1.625	729.520	350	122.065	935	314.946	2.910	1.166.532

Izvor podataka: Federalni zavod za mirovinsko/penzijsko i invalidsko osiguranje Mostar, obrada FZZPR, 2017.

Na osnovu navedene analize može se zaključiti da, prema učešću starosnih penzija, ali i broju penzionera u odnosu na ukupno stanovništvo, veći dio stanovništva Breze je treće starosne dobi te samim tim Breza ima značajan broj stanovnika koji spadaju u grupu socijalno ugroženih .

Kada se analiziraju podaci tržišta rada općine Breza, moguće je primijetiti da ne postoje značajni trendovi u pogledu broja zaposlenih, što donekle ukazuje da privreda Općine ne prolazi kroz dinamičniji period rasta ali ni opadanja. Podaci o broju nezaposlenih na prvi pogled upućuju na blagi rast privrede, s obzirom da broj nezaposlenih osoba u evidenciji Službe za zapošljavanje Ze-Do Kantona opada, no ovaj pokazatelj u kombinaciji sa brojem zaposlenih, ipak, više ukazuje da je opadanje broja nezaposlenih najvjerovatnije rezultat određenih administrativnih radnji (odjava ili prijava u evidenciji privrede) ili još negativnijih trendova odlaska mladih i nezaposlenih iz Breze.

Općina Breza predstavlja karakterističnu jedinicu lokalne samouprave slijedom činjenice da je izrazito visok udio zaposlenih u RMU Breza i javnom komunalnom preduzeću, s relativno visokim prosječnim plaćama. Sa druge strane, većina preostalih zaposlenih radi u privatnim niskokumulativnim sektorima, s primanjima nižim od prosjeka općine ili kantona, što može proizvesti dodatno socijalno raslojavanje. Iz ovog razloga potrebno je značajnim podsticajima djelovati u pravcu novih investicija, novih radnih mjesta i diversifikaciju visokoakumulativnih privrednih djelatnosti (finasije, IT sektor i dr.).

Uprkos činjenici da prema prosječnoj plaći općina Breza zauzima sam vrh u Zeničko-dobojskom kantonu, može se zaključiti da bez novokreiranih radnih mjesta i novih privrednih subjekata, nije moguće očekivati novo zapošljavanje. Većina (53 %) od 1.764 nezaposlene osobe nalaze se u strukturalnoj nezaposlenosti, a za nezaposlene osobe do 25 godina starosti nije moguće utvrditi stepen zapošljivosti. Pretpostavkom da u posljednjih pet godina nije dolazilo do oscilacija na strani potražnje na tržištu rada u općini Breza može se pretpostaviti da potražnja niti ne postoji.

Na osnovu općinskih podataka o prijavljenim osobama zainteresovanim za pokretanjem vlastitog biznisa, a i promatrano tradicionalno u industrijskoj sredini, može se zaključiti da stanovnici općine Breza velikim dijelom ne posjeduju poduzetnički duh, koji bi se ciljanim intervencijama uz podršku start-up preduzećima u srednjoročnom razdoblju mogao iskoristiti kao potencijal, posebno u pogledu formiranja poduzetničkih inkubatora i rasta broja MSP koji će rezultirati novim radnim mjestima i prihodima u općini Breza.

U tom domenu neophodno je značajno angažovanje JLS u kreiranju ambijenta za privlačenje novih investicija i kreiranje potražnje za radnom snagom, a slijedom čega bi se omogućilo valjano analiziranje zapošljivosti na području općine Breza. Potrebno je razviti adekvatne programe dokvalifikacija i prekvalifikacija kojim bi se premostila eventualna neuravnoteženost ponude i tražnje po pitanju nedostajućih znanja i vještina. Analizom privrede utvrđeno je da trenutno ne postoji dostatan broj relevantnih pravnih lica koja bi mogla pokrenuti proces oživljavanja tržišta rada. U tom smislu, preporuke su slijedeće:

- Identifikacija potreba privrede i deficitarnih kadrova;*
- Podrška deficitarnim kadrovima u stambenom zbrinjavanju na teritoriji Općine;*
- Program za zapošljavanje nezaposlenih lica;*
- Program samozapošljavanja;*
- Subvencije za program stručnog osposobljavanja;*
- Programi obrazovanja i stručnog osposobljavanja nezaposlenih osoba a posebno žena i dr.*

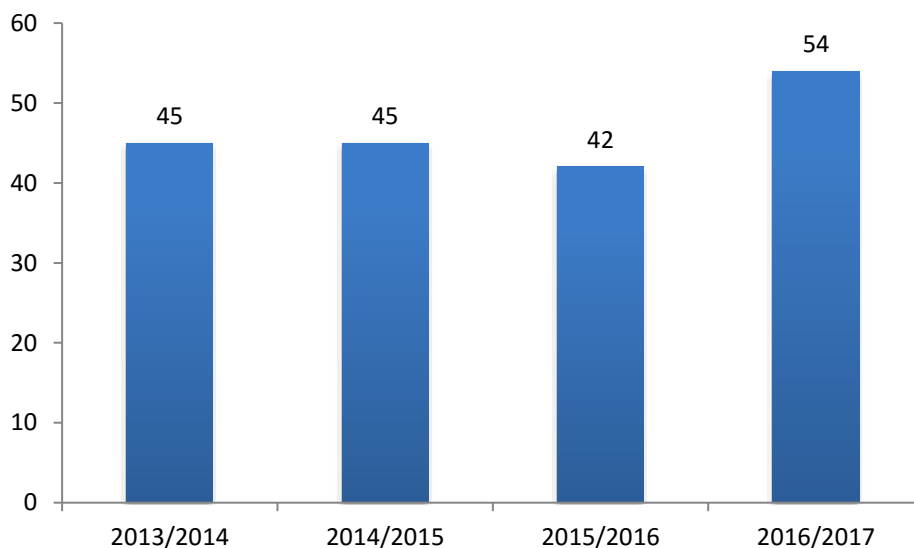
III.1.6 Pregled stanja I kretanja u oblasti društvenog razvoja

III.1.5.1 Obrazovanje

Na području općine Breza obrazovanje se odvija u okviru jedne predškolske institucije, dvije osnovne škole (OŠ „Safvet Beg-Bašagić“ i OŠ „Enver Čolaković“) - sa nastavom organizovanom u 5 područnih škola i dvije srednje škole (SŠ „Mehmedalija Mak Dizdar“ i SŠ „Muhsin Rizvić“). Općina Breza nema visokoobrazovnih institucija.

Predškolsko obrazovanje

Vrtić „Umihana Čuvidina“ Breza sagrađen je 1984. godine i počeo je sa radom 1985. godine sa prekidom rada tokom ratnih dešavanja (1992-1995). Sa ponovnim radom je počeo 1997. god. kada je obnovljen od strane fondacije „Save the Children“. Objekat je montažni i adekvatno opremljen namještajem prilagođenim djeci, vremenom je mijenjan i adaptiran u skladu sa mogućnostima.

Slika 14. Broj djece koji pohađaju ustanovu predškolskog obrazovanja i vaspitanja

Izvor: Javna ustanova za predškolsko obrazovanje i vaspitanje "Umihana Čuvidina", 2017.

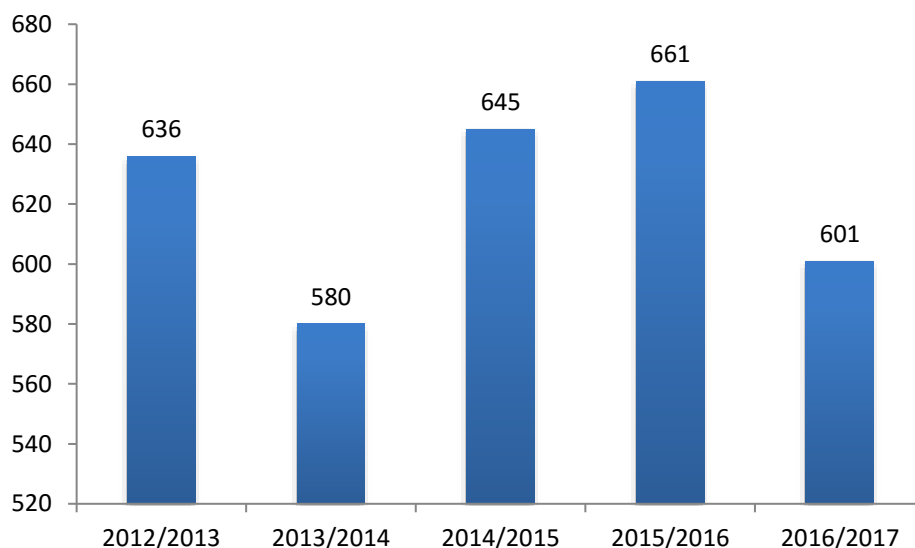
U posljednje vrijeme, tri prostorije za boravak djece u vrtiću su okrečene i promjenjeni su tepisi. Centralna prostorija vrtića-hol je, također, renovirana. Otvoreni prostor posjeduje drvene kućice za igru, klupice, ogradice, kao i površinu za igre sa loptom. U narednom periodu, planirana je izgradnja dvorišta na platou ispod vrtića. Također je potrebna promjena podova i zanzavljanje namještaja. Bibliotečki fond raspolaže mini bibliotekom, stručnom literaturom za odrasle i za djecu i fond se dopunjava svake godine. Nastavni kadar je zadovoljavajući i trenutno na tržištu rada u BiH ima dovoljno nastavnog kadra-vaspitača, međutim, kada se sagledaju kapaciteti, broj djece koja trenutno pohađaju vrtić (54) te ukupan broj djece od 0-4 godine (698), očigledno je da kapaciteti postojeće predškolske ustanove nisu dovoljni.

Osnovno obrazovanje

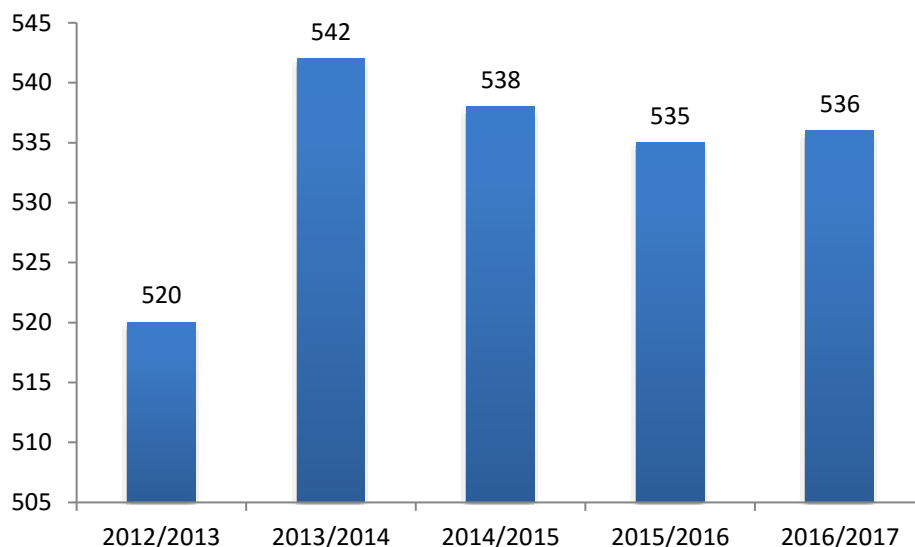
Na području općine Breza nalaze se dvije osnovne škole sa 45 odjeljenja i 93 nastavnika. Ukupan broj učenika u obje škole u 2016/17 godini je 1.137 učenika što je za 13 % manje u odnosu na prethodnu godinu, a u odnosu na 2012. je manje za 1,7 %. OŠ „Safvet-beg Bašagić“ ima tri područne škole (Župča⁷,

⁷Škola u Župči je iz matične reorganizovana u područnu školu.

Slivno i Koritnik), dok OŠ «Enver Čolaković» ima dvije područne škole. U navedenim školama varira broj upisane djece u posljednjih pet godina.

Slika 15. Broj učenika JU OŠ "Safvet-beg Bašagić" Breza

Slika 16. Broj učenika JU OŠ "Enver Čolaković" Breza

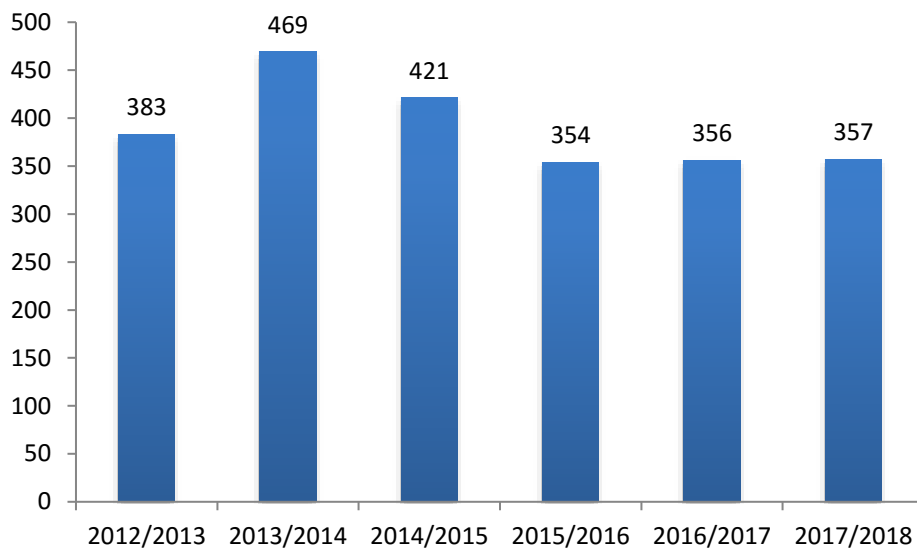
Izvor: JU osnovne škole, 2017.

Takođe, u Općini postoji i područno odjeljenje sa 58 upisane djece a radi se o JU Osnovna muzička škola «Avdo Smajić» Visoko.

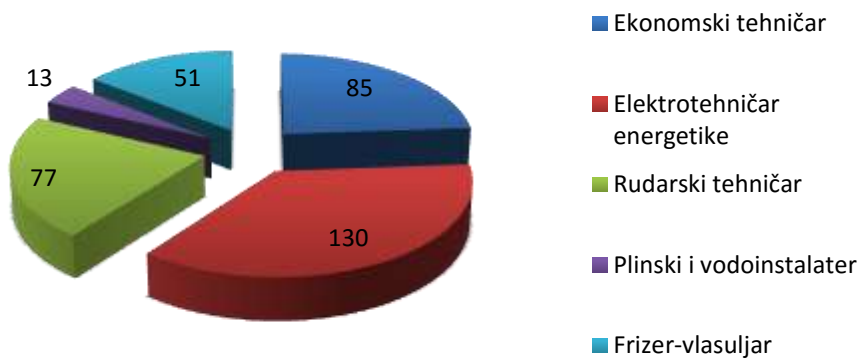
Srednjoškolsko obrazovanje

Na području Općine Breza egzistiraju dvije škole i to Mješovita srednja škola „Mehmedalija Mak Dizdar“ i Gimnazija „Muhsin Rizvić“. Ukupan broj odjeljenja u navedene dvije škole je 26 odjeljenja i 506 učenika. U

Mješovitoj srednjoj školi „Mehmedalija Mak Dizdar“varira broj učenika u posljednjih pet godina sa tendencijom smanjenja.

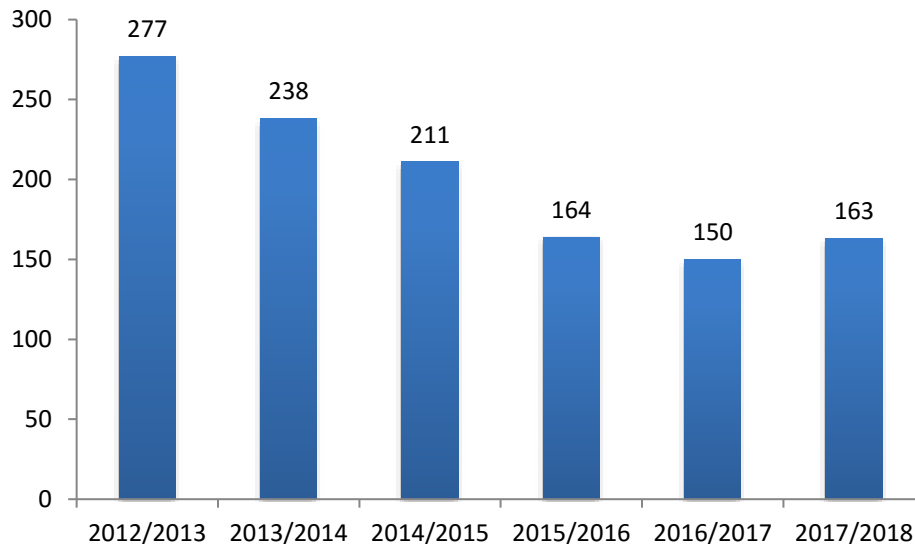
Slika 17. Broj učenika MSŠ "Mehmedalija Mak Dizdar" Breza

Slika 18. Broj učenika MSŠ "Mehmedalija Mak Dizdar", po zanimanjima 2017/2018

Izvor: MSŠ "Mehmedalija Mak Dizdar", 2017.

U Gimnaziji „Muhsin Rizvić“ je zabilježen konstantan pad upisa broja učenika u proteklom periodu a razlog tome se smatra blizina glavnog grada i mogućnost većeg izbora različitih vrsta škola za učenike.

Slika 19. Broj učenika JU Gimnazija "Muhsin Rizvić", Breza

Izvor: JU Gimnazija «Muhsin Rizvić» Breza

Navedeni školski objekti se griju toplotnom energijom (parom), koju isporučuje RMU „Breza“ putem JP „Toplane Breza“. Zbog dotrajale stolarije i malog broja radijatora grijanje gubi na svojoj efektivnosti i otežava održavanje toplote u školskim objektima. Higijenski uslovi u glavnoj zgradi i pomoćnim zgradama za izvođenje stručne i praktične nastave, nisu na zadovoljavajućem nivou te je potrebna sanacija. Pomoćne zgrade za odvijanje stručne i praktične nastave MSŠ nemaju zadovoljavajuće uslove za izvođenje nastavnog procesa te je potrebna rekonstrukcija krovišta, stolarije, podnih obloga. U osnovnim školama sportske dvorane još uvijek nisu obnovljene 8, dok u dvorani koju zajednički koriste Mješovita srednja škola i Opća Gimnazija nedostaju sportski rekviziti i svlačionice, dok u dvorani koju zajednički koriste Mješovita srednja škola i Opća Gimnazija nedostaju sportski rekviziti i svlačionice (prema projektu rekonstrukcije fiskulturne sale, potrebna rekonstrukcija podne obloge, svlačionica-unutrašnja stolarija, vanjska stolarija, zaštitne mreže, zidnih zaštitnih obloga te postavljanja obaveznog izlaza u slučaju hitne situacije-trenutno ga nema u Sali). Opremljenost kabineta i učionica savremenim nastavnim sredstvima nije na zadovoljavajućem nivou, a opremljenost kabineta informatike ne odgovara potrebama učenika. Školsko dvorište oko glavne zgrade i radionica nije adekvatno uređeno te su urađeni projekti uređenja i rekonstrukcije. U bibliotekama nema dovoljno stručne literature, a općenito je neophodno obnavljanje knjižnih fondova.

Kanton, kao osnivač, finansira redovnu djelatnost škola, ali su izdvojena sredstva nedovoljna, tako da se i iz Općinskog budžeta izdvajaju određena sredstva za poboljšanje vaspitno-obrazovnog rada u srednjim školama. Kada su u pitanju djeca s posebnim potrebama, prema zakonskoj regulativi u školama se provodi inkluzivna nastava [3]. U osnovno obrazovanje u Brezi uključeno je 7 djece sa zdravstvenim poteškoćama i 10 učenika kojima je potrebna određena pedagoško-psihološka pomoć. Nastavni kadar nije adekvatno pripremljen za rad s djecom s posebnim potrebama koja su uključena u redovnu nastavu, niti su zgrade adekvatno uređene za pristup svim učenicima sa invaliditetom. U osnovnoj školi ima i manji broj romske djece i to ukupno 19. Iz ovog razloga je romskoj djeci, kao ugroženoj kategoriji, potrebno na sistemski način pružiti podršku u promociji obrazovanja, kao i neophodnim socijalnim i drugim materijalnim davanjima u cilju nastavka školovanja. Pored, obaveznog obrazovanja, sve škole imaju organizirane vannastavne sekcije, tako da učenici učestvuju u raznim takmičenjima, općinskim i drugim manifestacijama. Takođe, za svu djecu koja pohađaju osnovno (obavezno) školovanje potrebno je riješiti problem autobusnog prevoza, s obzirom na problematiku održivosti određenih linija iz udaljenijih mjesta općine Breza. U više prilika u

srednjim školama su bile organizirane tribine i predavanja na temu nasilja u porodici, narkomaniji i reproduktivnom zdravlju, u saradnji sa lokalnim i drugim institucijama, predstavnicima privrede. Ali je potrebno kontinuirano i dalje djelovati u pravcu preventive međuvršnjačkog nasilja, edukacija i povećanja nivoa sigurnosti uslova nastavnog procesa. Analizirajući strukturu zanimanja u srednjoj školi, ona u najvećem obimu odgovara strukturi i potrebama privrede, gdje se i provodi stručna praksa, no pitanje je da li privreda bez novih radnih mjesta, novih investicija i novih djelatnosti može apsorbovati svršene srednjoškolce.

Visokoobrazovanje

Na teritoriji općine Breza nema ustanova visokog obrazovanja, a najveći broj mladih sa teritorije Općine stiže visoko obrazovanje na Univerzitetu u Sarajevu ili Univerzitetu Zenici, kao i drugim univerzitetima u BiH ili inostranstvu. Važno je napomenuti da općina Breza ima ukupno 959 visokoobrazovanih osoba, od kojih su 482 visokoobrazovane osobe ženskog spola ili 50,26 %.

Kultura i sport

Opća biblioteka „Muhamed Kantardžić“ broji nešto više od 500 korisnika i učestvuje u organizaciji 20 manifestacija (promocije, književne večeri, izložbe, tribine, likovne sekcije, pozorišne predstave) te posjeduje Edukativnu radionicu za najmlađe čitatelje. Takođe, općina Breza podržava amaterizam kao oblik masovnog okupljanja svih generacija, a naročito djece i omladine u okviru udruženja građana i kroz pojedine projekte.

Tabela 16. Knjižni fond i broj korisnika Opće biblioteke

GODINA	BROJ KNJIGA	BROJ KORISNIKA	BROJ AKTIVNOSTI
2012.	16.781	502	12
2013.	17.495	514	18
2014.	17.969	536	17
2015.	18.568	532	16
2016.	19.745	535	18

Izvor: JU Opća biblioteka «Muhamed Kantardžić», 2017.

Kultura obuhvata oblast duhovnog i materijalnog stvaralaštva i ima važnu ulogu u odgoju i obrazovanju, te očuvanju kulturne tradicije i duhovnih i historijskih vrijednosti društva. Općina Breza raspolaže skromnim kulturnim kapacitetima i sve kulturne institucije djeluju u sklopu postojećeg Doma kulture Breza:

Opća biblioteka „Muhamed Kantardžić“ Breza je kulturno središte grada i predstavlja prostor u kome se građani Breze okupljaju u različitim aktivnostima vezanim uz kultuno-informativnu djelatnost stvarajući ugodnu sredinu za rad, igru i druženje. Osim osnovne bibliotečke djelatnosti biblioteka radi na promociji različitih kulturnih i umjetničkih aktivnosti organizujući: književne večeri, promocije, izložbe, radionice za učenike tokom zimskog i ljetnog raspusta, okrugle stolove, tribine, muzičke večeri, lutkarske i pozorišne predstave, novogodišnje zabave za djecu iz Edukativne igraonice pri biblioteci. Kino sala Breza se, zbog nepostojeće opreme, već duže vrijeme ne koristi za filmske projekcije i glavne aktivnosti su vezane za priredbe i povremene pozorišne i lutkarske predstave.

Sport je od izuzetnog značaja za pravilan razvoj djece i omladine, a, također, i za društveno-političku zajednicu koja kroz realiziranje javnog interesa u sportu nastoji postići i podići na viši nivo zdravlje građana, posebno djece i omladine te osoba sa tjelesnim invaliditetom, kao i sportskih aktivnosti kojima se postižu vrhunski sportski rezultati izvan lokalne zajednice, a koji promovišu Općinu Breza. Programski planovi masovnije fizičke kulture provode se uglavnom kroz rad Sportskog saveza koji okuplja sportske klubove. Sadržaji i tereni u krugu škola uglavnom su uređeni ili su u procesu uređenja ali su tereni u određenim mjesnim područjima nedovoljni i neuslovni, tako da će se nastaviti aktivnosti na poboljšanju uslova u ovoj oblasti u mjesnim područjima. Općina Breza podržava rad Sportskog saveza, sportskih klubova kroz obezbjeđenje značajne materijalne osnove. U skladu sa odlukama Općinskog vijeća vezanim za izgradnju Sportske dvorane u Brezi u 2018. godini će se nastaviti realizacija projekta izgradnje Sportske dvorane u Brezi, a u cilju zadovoljavanja potreba većeg broja sportova i većine građana. Kao zvanično registrovane organizacije na području Općine djeluje i veći broj sportskih organizacija. Registrovano je preko 13 sportskih udruženja iz sportskih disciplina fudbala, odbojke, borilačkih sportova i dr. sa nekoliko stotina članova ovih sportskih organizacija, od kojih su najbrojniji fudbal (120+80) i univerzalna škola sporta (120), ribolov (76), karate (30) i dr. Sportske organizacije i klubovi su: Sportski savez Breza; SKISO "BREZA 304"; U.G. Sportsko ribolovno društvo "Breza"- Breza; Savez za sport i rekreaciju invalida općine Breza; Šahovski klub "Preporod" Breza; Karate klub „Rudar“ Breza; Odbojkaški klub "BREZA 1934" Kik Boks klub-Kick boxing klub "TUZLIĆ" Breza; Odbojkaški klub invalida "Breza"- OKI "Breza"; Tekvando Bosna; Udruženje pedagoga tjelesnog odgoja i sporta; UPTOS Breza; Karate klub „Gana i Ruhla“ Breza; Fudbalski klub "Rudar"; Fudbalski klub "Mladost" Župča. Općina redovno godišnje bira najuspješnije sportiste i sportske radnike općine, te pomaže određene sportske aktivnosti i manifestacije kroz sufinansiranje.

Zdravstvena i socijalna zaštita, sigurnost građana

JU Dom zdravlja Breza registrovana je za obavljanje primarne zdravstvene zaštite, koja je organizovana sa: 6 (šest) timova porodične medicine, polivalentnom patronažom, zdravstvenom zaštitom predškolske djece, zdravstvenom zaštitom žena, hitnom medicinskom pomoći (HMP), higijensko epidemiološkom službom (HES), stomatološkom službom za djecu i odrasle, laboratorijom, centrom za mentalno zdravlje i fizikalnu rehabilitaciju i RTG dijagnostikom. Kadar koji radi u navedenim službama Doma zdravlja sastoji se od: **5 dr. specijalista, 9 dr. medicine i stomatologije, 3 više medicinske sestre-tehničarke, 35 medicinskih sestara-tehničara, 13 ne-medicinskog osoblja.** Primarna zdravstvena zaštita ne djeluje izolovano i samostalno, nego kroz saradnju sa ostalim nivoima zdravstvene zaštite. Specijalistička konsultativna zdravstvena zaštita u Domu zdravlja obezbjeđena je kroz ugovor sa Zavodom zdravstvenog osiguranja Zenica. Sekundarni nivo zdravstvene zaštite obavlja se u Kantonalnoj bolnici Zenica. Tercijarni nivo u Kliničkom centru Sarajevo i Kliničkom centru Tuzla. Timovi porodične medicine obezbjeđuju sprovođenje mjera primarne zdravstvene zaštite cjelokupnog stanovništva. Na području općine Breza zdravstvena zaštita našim pacijentima se pruža u 6 ambulanti porodične medicine i to: 3 (tri) ambulante u centralnom objektu, ambulanta Gornja Breza, ambulanta Kahve, ambulanta Župča-punkt Slivno. Zdravstvena usluga dostupna na području općine podrazumijeva: mjere prevencije rane dijagnostike i adekvatno liječenje; poboljšanje zdravstvene zaštite stanovništva a naročito osjetljive populacijske grupe (novorođenčad, dojenčad, žene u reproduktivnom dobu, oboljelih o masovnih hroničnih bolesti, duševnih bolesnika, demobilisanih boraca, RVI-a i njihovih porodica); podizanje nivoa zdravstvene kulture i higijene; osiguranje pristupa usluga u blizinu mjesta stanovanja; kontinuiran rad hitne medicinske pomoći - 24 sata. Bez obzira na ukupan nivo zdravstvene zaštite građana općine Breza, još uvijek postoje značajne mogućnosti za unapređenje iste, posebno u pogledu nabavke savremene dijagnostičke opreme, obuke zdravstvenih radnika i unapređenja kompletnog spektra usluga JU Dom zdravlja Breza.

JU Centar za socijalni rad Breza je javni servis Općine Breza i kao takav svojom organizacijom rada i kontinuiranim poboljšanjem socijalnih usluga zadovoljava potrebe krajnjeg korisnika, a u pružanju usluga

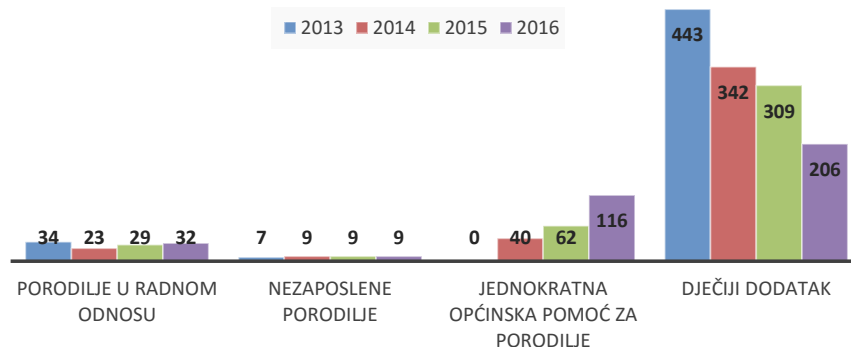
je primjer drugima. CSR Breza trenutno broji 11 uposlenika. Tehnička opremljenost Centra je na zadovoljavajućem nivou a osigurana je određenim donacijama opreme koja je znatno doprinijela boljem obavljanju i izvršavanju radnih zadataka uposlenika. Zgrada u kojoj je smješten CSR Breza **ne ispunjava adekvatne uslove za rad**. Nedostaci se posebno odnose na **nemogućnost pristupa osobama sa invaliditetom, porođiljama i ženama sa malom djecom (nepostojanje lifta)**, nedovoljan broj adekvatnih prostorija za rad stručnih saradnika, nepostojanje prostora za arhivu itd.

Općina Breza sa aspekta sigurnosti, može se reći predstavlja relativno sigurnu zajednicu. Prema podacima iz prve polovine 2016. godine, ukupan broj evidentiranih prekršaja iznosio je (52) sa ukupno 62 počinioca, što donekle sugerira da postoji određeni broj povratnika u činjenju prekršaja, od kojih je jedan broj maloljetnika. Također, zabilježeno je i 55 krivičnih djela od kojih je 40 krivičnih djela rasvijetljeno ili 72,7 %. Poređenja radi, rasvijetljenost na području Kantona iznosi 67,1 %.

Posebna problematika sa aspekta sigurnosti građana (posebno djece kao ranjive grupe), predstavlja problematika pasa lotalica. U proteklom periodu i to od 2012-2018. godine općina Breza je po osnovu podnesenih tužbi za naknadu štete od ujeda pasa lotalica isplatila 21.691,00 KM, navedena suma se kreće od 1,500 u 2016. godini, do 6.600 KM u 2018. godini, što implicira povećan broj pasa nepoznatog vlasnika na ulici, kao i izdvajanja budžetskog novca po osnovu zahtjeva građana usljed pretrpljenih povreda. U 2017. godini u Dom zdravlja Breza je upisano **25 lica** koja su zatražila pomoć nakon ujeda pasa lotalica, a u polugodišnjem periodu 2018. godine 10 lica. Općina Breza je u 2017. godini, zaključila ugovor sa Veterinarskom stanicom Novi Grad, za uklanjanje opasnih pasa sa ulica i njihov odvoz u azil, navedeni Ugovor je iznosio 6.839,05 KM sa PDV-om. Shvatajući ozbiljnost problema, Općinsko vijeće je donijelo Odluku o uslovima i načinu držanja pasa te načinu postupanja sa napuštenim i izgubljenim psima na području općine Breza («Službeni Glasniku Općine Breza» br. 4/18), koja djelimično rješava problematiku pasa lotalica, ali ne u potpunosti te je potrebno kontinuirano provoditi aktivnosti ka rješavanju ove problematike dugoročno i na human način.

Osjetljive/ranjive grupe

Kao najranjivija grupa, svakako se izdvajaju djeca, čija populacija može biti ugrožena po nekoliko osnova. Na evidenciji dječijeg dodatka Centra u 2013. godini se nalazilo **443 djece**, dok se u periodu od naredne tri godine broj korisnika **dvostruko smanjio**. Ugroženu kategoriju predstavljaju i porodice bez jednog roditelja (uglavnom samohrane majke), koje nisu u mogućnosti zadovoljiti osnovne egzistencijalne potrebe svoje djece.

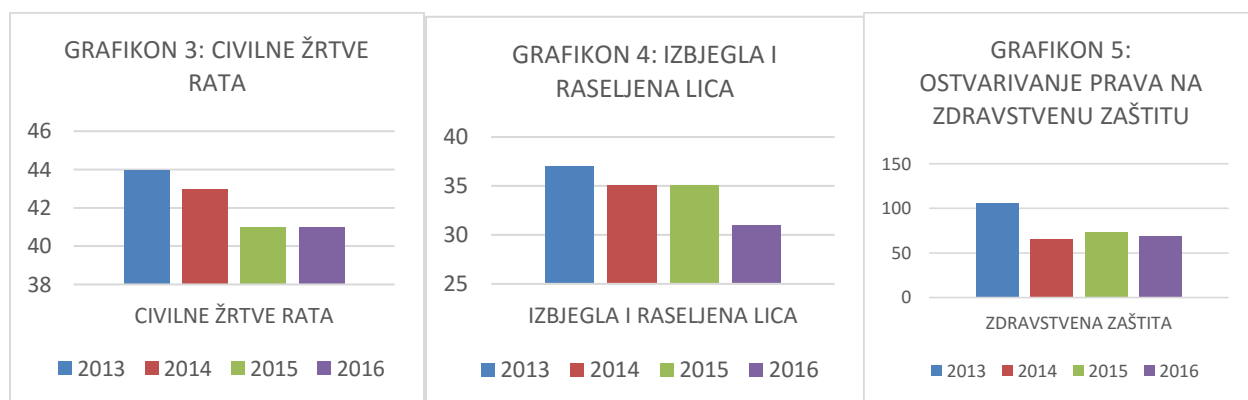

Slika 20. Broj korisnika dječijeg dodatka, zaposlenih i nezaposlenih porodilja

Izvor: JU Centar za socijalni rad Breza, 2017.

U periodu od 2013. do 2016. godine broj porodilja u radnom odnosu kretao se od 23 do 34, a nezaposlene porodilje koje su ostvarile pravo na novčanu naknadu kretao su se od 7 do 9 korisnica ovisno od godine. U 2014. godini, načelnik Općine Breza je donio odluku o jednokratnoj novčanoj pomoći za porodilje i novorođenu djecu. Svaka porodilja za novorođeno dijete ima pravo na jednokratnu novčanu naknadu u iznosu od 100 KM. Iz Općinskog Budžeta stalne novčane pomoći se finansiraju u obimu oko 40 %, a ostatak se finansira iz Kantona. U 2016. godini broj korisnika općinske jednokratne novčane pomoći bio je 722. Pored sredstava za stalne i jednokratne novčane pomoći, vršile su se razne vrste pomoći kao sto su: naknade troškova dženaze i sahrane, subvencije, pomoći korisnicima Centra dobivene donacijom od strane Human Appeal International, Kruh svetog Ante, Udruženje Pomozi ba itd.

Poslovi vezani za pružanje zaštite starijim i nemoćnim odnose se prioritarno na pružanje pomoći u ostvarivanju različitih prava kao što su: stalne novčane pomoći, naknade za invalidnost, tuđu njegu i pomoć, stavljanje pod starateljstvo, utvrđivanje uslova života starih osoba i opravdanosti smještaja u ustanovu itd. Centar za socijalni rad je nekim od starih lica bez porodičnog staranja preko organizacije Pomozi.ba, i kuhinje „Merhamet“ omogućio bespalatan obrok, kako bi ova lica bila zbrinuta.

Slika 21. Pregled određenih kategorija ranjivih grupa

Izvor: JU Centar za socijalni rad Breza, 2017.

Centar u skladu sa odredbama Zakona o zdravstvenom osiguranju FBiH vrši priznavanje prava na zdravstveno osiguranje i ostvarivanje osnovne zdravstvene zaštite određenih lica koja nisu osigurana po drugom osnovu. U tu kategoriju svrstavaju se: korisnici prava na stalnu novčanu pomoć, lica starija od 65 godina, odnosno žene starije od 60. godina, civilne žrtve rata, osobe smještene u ustanovu socijalne zaštite, lica sa invaliditetom i lica ometena u psihičkom i fizičkom razvoju, djeca smještena u druge porodice, nezaposlene samohrane majke – porodilje za vrijeme trudnoće, porođaja i starosti djeteta do godinu dana. Grafikon broj 5 prikazuje broj korisnika zdravstvene zaštite u navedenim periodima, uključujući djecu od rođenja do polaska u školu, a nisu zdravstveno osigurani kao članovi domaćinstva osiguranika. Postoji veliki broj djece koja žive u nepovoljnim porodičnim prilikama radi nesređenih porodičnih odnosa, materijalnih i drugih razloga. U 2015. godini Centar je imao 92 prijave za poremećene bračne odnose, dok se već 2016. taj broj smanjio na 58 prijava.

Jedan od oblika zbrinjavanja djece jeste smještaj iste u dječiji dom ili u drugu porodicu. Trenutno na području Općine Breza postoje 3 (tri) slučaja hraniteljstva. S obzirom na zahtjeve za usvajanje u 2016. u odnosu na prethodne godine, građani se ipak radije odlučuju za usvajanje nego za hraniteljstvo. Smještaj djece bez roditeljskog staranja u dječije domove kao insitucionalni smještaj je i dalje zastupljeniji u odnosu na porodični. Ova praksa pokušava se promijeniti s ciljem da se u narednom periodu izvan institucionalna zaštita više koristi u odnosu na institucionalnu s obzirom da je ovakav smještaj humaniji i jeftiniji. Centar namjerava u saradnji sa nevladinim organizacijama i resornim Ministarstvom raditi na afirmaciji hraniteljstva kroz pronalažanje adekvatnih porodica za prihvatanje djece. U 2017. godini Centar je održao Okrugli stol na temu „Značaj zamjenske porodice kao oblika zbrinjavanja“ s ciljem upoznavanja građana općine Breza o procesima hraniteljstva te smanjenja predrasuda na ovu temu. Takođe, Romi kao jedna od najranjivih grupa u BiH i djeca romske populacije su jedna od najugroženijih kategorija i u općini Breza i iz ovog razloga potrebno je uložiti dodatna sredstva u cilju pomoći i obrazovanja romske populacije.

Trenutna obrazovna infrastruktura u Brezi nije na zadovoljavajućem nivou te je potrebno osigurati ulaganja u neophodne popravke i unaprjeđenje kako u osnovnim tako i u srednjim školama. Evidentno je i smanjenje broja djece i u osnovnom i u srednjem obrazovanju.

Razlog smanjenja polaznika osnovnih škola, svakako treba tražiti u činjenici smanjenog ukupnog broja djece i nataliteta ali i u blizini glavnog grada koji nudi veće mogućnosti barem kad je riječ o srednjoškolskom obrazovanju. Porodice su očigledno ekonomski demotivisane za rađanje većeg broja djece, pri čemu savremeni način života pomjera granice rađanja ka starijem dobu. Nažalost, u općini Breza nema agresivne pronatalitetne politike i stimulacije rađanja već prvog djeteta (prosječna porodica ima manje od jednog djeteta, tj. 2,8 članova).

Također, postoji problem nedostataka prevoza učenika iz udaljenijih mjesta do škola, što može rezultirati ispisivanjem djece iz srednjih škola, s obzirom na materijalno stanje porodica iz ruralnih dijelova Breze, ukoliko se ovo pitanje ne riješi.

Također, trenutni vrtićki kapaciteti u Brezi nisu zadovoljavajući, s obzirom na ukupan broj djece u dobi do 4 godine.

Iznenaduje i podatak da je čak 443 djece u evidenciji Centra za socijalni rad ili približno svako peto (19,07 %) dijete, što direktno ukazuje na materijalno stanje porodica a, s obzirom na „ostarjelu“ populaciju Općine, odnosno veliki broj penzionera, socijalna davanja se neće smanjivati u narednom periodu.

Cijelim nizom mjera pronatalitetne politike dovelo bi se do motiviranosti roditelja i stvaranja uvjeta za novu porodicu, kao institucije savremenog društva. Takođe, u strategiji općine Breza, treba postojati mogućnost stambenog zbrinjavanja ranjivih grupa, posebno romske populacije, njihovog ekonomskog jačanja, kako bi im se omogućilo školovanje i time u potpunosti ostvarila njihova prava na odgoj i obrazovanje.

U narednom periodu općina Breza mora kontinuirano ulagati u jačanje materijalnih i ljudskih resursa JU Centar za socijalni rad Breza, posebno u pogledu jačanja ljudskih resursa i ulaganja u prevenciju društveno neprihvatljivih pojava te stalne podrške ugroženim i marginalizovanim društvenim grupama. Pored navednog, općina Breza kontinuirano mora ulagati u zdravlje, kulturu i tjelesni odgoj populacije. Iz ovog razloga, sport je od izuzetnog značaja za pravilan razvoj djece i omladine, a, također, i za društveno-političku zajednicu koja kroz realiziranje javnog interesa u sportu nastoji postići i podići na viši nivo zdravlje građana, posebno djece i omladine te osoba sa tjelesnim invaliditetom, kao i sportske aktivnosti kojima se postižu vrhunski sportski rezultati izvan lokalne zajednice, a koji promovišu općinu Breza.

III.1.7 Stanje javne infrastrukture i javnih usluga

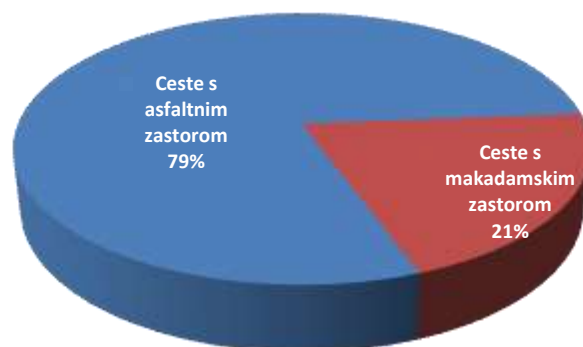
Stanje saobraćajne infrastrukture

Općina Breza je povezana sa susjednim općinama Zeničko-dobojskog kantona i Kantona Sarajevo regionalnim putem i lokalnim cestama. Ista je organizovana u 14 mjesnih zajednica (MZ) koje su međusobno, kao i sa centrom općine, povezane unutrašnjom mrežom lokalnih i nekategorisanih puteva. Saobraćajnu infrastrukturu na području općine Breza čine regionalni put, lokalni putevi, gradske ulice i nekategorisane saobraćajnice unutar naselja.

Tabela 17. Dužine cesta na području općine Breza, km

Vrsta puta	Asfalt	Makadam	Ukupno
Regionalni put	8,687	0,00	8,687
Lokalni putevi i ceste	74,596	21,716	96,312
UKUPNO	83,274	21,716	104,999

Izvor: Općinska služba za prostorno uređenje, zaštitu okolice, geodetske i imovinsko-pravne poslove, X-2017.

Slika 22. Odnos cesta sa asfaltnim i makadamskim zastorom, %

Izvor: Općinska služba za prostorno uređenje, zaštitu okolice, geodetske i imovinsko-pravne poslove, X-2017.

Kada se analizira stanje u kojem cestovna mreža općine nalazi, može se konstatovati sljedeće:

- Regionalni put R444 koji prolazi kroz područje općine Breza u dužini 8,687 km, nalazi se u veoma lošem stanju. Većim dijelom dionice, regionalni put niti u jednom segmentu ne zadovoljava kriterije regionalnog puta.
- Na svim ostalim lokalnim i nekategorisanim cestama ne postoji horizontalna signalizacija. Vertikalna signalizacija koja je urađena na pojedinim dijelovima lokalnih i nekategorisanih cesta nije urađena u skladu sa postojećim zakonima niti u skladu sa projektnom dokumentacijom za saobraćajnu signalizaciju.
- Većina lokalnih cesta na području općine Breza ne ispunjava standarde kvaliteta, a sama širina je nedovoljna za dvosmjerno odvijanje saobraćaja.
- Održavanje cesta sa asfaltnim zastorom se svodi samo na saniranje udarnih rupa (isto nije temeljito, potpuno i blagovremeno), dok se rigoli, kanali i propusti redovno ne čiste.
- Dobrim dijelom putevi nemaju zaštitnu ogradu, pogotovo u ruralnim visočijim dijelovima općine Breza.

✎ Održavanje postojećih makadamskih cesta na području općine Breza je veoma loše i uglavnom se svodi na hitne intervencije koje se ogledaju na razastiranje i valjanje tamponskog materijala. S obzirom na konfiguraciju terena i degradaciju zemljišta, postoji određeni broj naselja u koja je dodatno potrebno uložiti sredstva u sanaciji cestovne infrastrukture i lakše komunikacije sa centrom općine.

Željeznička infrastruktura i autobusni prijevoz

Na području općine Breza se pruža dionica pruge Podlugovi-Vareš u dužini 7,792 km i dio industrijske pruge (RMU Breza) u dužini 0,80 km. U autobusnom prijevozu uspostavljen je linijski prijevoz putnika 2014. godine i registrovani su redovi vožnje na općinskim autobusnim linijama za period 2014.-2017. godina. U tom periodu registrovane su tri linije (polazna, suputna i krajnja stanica) i to: Breza-Orahovo, Breza-Vardište i Breza-Župča. U 2017. godini pokrenut je postupak usklađivanja redova vožnje općinskih autobusnih linija kako bi se pokušao riješiti problem nedovoljnog broja polazaka za potrebe građana općine Breza. Prevoz učenika sa ruralnih područja je riješen tako što su osnovne škole sa područja općine Breza pokrenule postupak i u školskoj 2017.- 2018. godini učenici osnovnih škola imaju ugovoreni prevoz đaka. Bitno je napomenuti da je do 2016. godine ZD JP „Elektroprivreda BiH“ RMU „Breza“ imao svoj organizovani prevoz radnika koji je ukinut zbog nedovoljne ekonomičnosti, odnosno mali broj radnika je koristio ovako organizovani prevoz što je dodatno uvećalo potrebu za povećanim brojem polazaka u javnom prevozu.

Stanje energetske infrastrukture

Pokrivenost općine javnom rasvjetom je oko 90 % naseljenih mjesta, naime sve mjesne zajednice općine Breza su u sistemu javne rasvjete, samo je nekoliko naseljenih dijelova u okviru mjesnih zajednica koje nije pokriveno javnom rasvjetom. Ukupan broj stubova postavljenih u svim naseljenim mjestima na području općine Breza iznosi 3.160 kom., od kojih je većina u vlasništvu „Elektrodistribucije“.

Većina stubova je postavljena duž putnih pravaca u naseljenim mjestima, a jedan dio je postavljen prema potrebama „Elektrodistribucije“. Procenat drvenih stubova na postojećem sistemu javne rasvjete iznosi 5 % od ukupnog broja stubova. Sva naseljena mjesta su elektrificirana i snabdjevena električnom energijom, mada postoji potreba ulaganja u infrastrukturu i zamjenu nosećih stubova. Svjetiljke na postojećem sistemu su dotrajale (živine, natrijeve snage 125 W-250 W) te se vrši kontinuirana zamjena istih novim svjetilkama odgovarajuće snage i kvaliteta - štedne sijalice, LED sijalice i LED svjetiljke (35-100 W). U toku je popis, numeracija i digitalizacija javne rasvjete sa pripadajućim sadržajima, na osnovu čega će biti formirana jedinstvena baza podataka za lakše praćenje potrošnje električne energije, održavanja javne rasvjete i sačinjavanje prijedloga za izradu nove i završavanje postojeće javne rasvjete.

Telekomunikacije, internet i RTV signal

Sistem telekomunikacija fiksne i mobilne telefonije pokriven je sa četiri operatera, BH Telecom, Eronet, M:tel i Telemach. Fiksnom telefonijom i internetom pokrivena su sva naselja općine Breza sa operaterima BH Telecom i Telemach. Na području općine Breza sistemom mobilne telefonije pokrivena su sve glavne putne komunikacije i naseljena mjesta sa jednim od tri mobilna operatera-BH Telecom, M:tel i Eronet, s tim da je bitno napomenuti da su u nekim dijelovima općine Breza dostupna sva tri signala. Internet se koristi na području općine Breza te je moguće uspostaviti internet konekciju iz svakog naseljenog mjesta koje ima stabilne fiksne linije. Pokrivenost TV signalom je urađena putem fiksne telefonske mreže od strane operatera BH Telecom i Telemacha na cijeloj teritoriji, kao i analognim TV signalom.

Vodosnabdijevanje

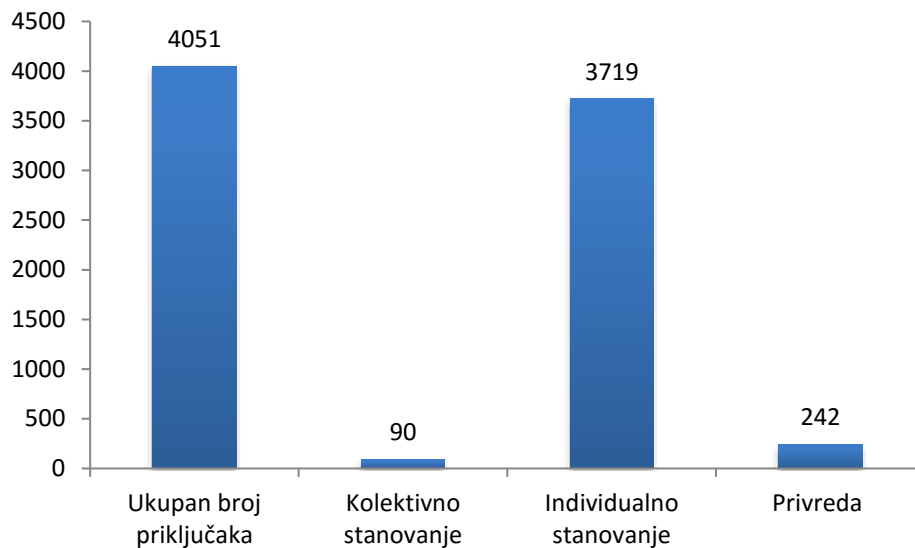
Sistemom vodosnabdijevanja upravlja JP «Komunalno» d.o.o. Breza. Na području Općine Breza postoje (5+1) izvorišta kojima upravlja JP «Komunalno» d.o.o. Breza i više manjih izvorišta i kaptaža po selima i zaseocima iz kojih se crpi i upotrebljava voda za piće. Izvorišta su: Milkino Vrelo, Ramina pumpa, Mahmutovića rijeka, Laz, Izbod i Mala Rijeka (donosena odluka o zaštiti izvorišta). Milkino Vrelo je locirano između Breze i Dabravina na lijevoj strani putne komunikacije Breza-Vareš i njegov kapacitet je u oktobru 2017. godine iznosio 25 l/s koliki je trenutni protok i koliko se u tom trenutku zahvatalo vode (zbog vremena mjerenja u hidrološkom minimumu), s tim da je maksimalan kapacitet ovog izvorišta cca 80 l/s. (u mjesecima hidrološkog maksimuma). U izrazito sušnim godinama (2000,2003,2007), uvedene su drastične redukcije potrošnje vode. Najmanje vrijednosti izdašnosti na pomenutom vrelu zabilježene su u mjesecima avgust i septembar, a najveće u zimskim mjesecima i proljetnim mjesecima do juna. Naglo smanjenje izdašnosti izvorišta „Milkino vrelo“ dovelo je do uvođenja redukcije u naseljima i ulicama koje se snabdijevaju vodom sa drugih izvorišta (Mahmutović Rijeka, Laz, Izbod, Ramina pumpa). Određeni broj ruralnih naselja snabdijeva se vodom iz izvorišta koja nisu u sistemu nadzora JP «Komunalno» Breza i navedeni vodovodni sistemi su na upravljanju od strane MZ (3) ili korisnika tj. grupe građana (6). U sklopu rješavanja problema vodosnabdijevanja (izdašnosti izvorišta, stanja primarne i sekundarne mreže i dr.) u općini Breza fazno je realiziran projekat “Mala Rijeka”. U prvoj fazi u 2002-2003. godini izgrađen je novi transportni cjevovod u dužini 14,5 km, a u II fazi postrojenje za prečišćavanje vode “Hodžići” koje je pušteno u rad u ljeto 2012. godine. Problematika čestih redukcija vode je dijelom riješena ulaganjima u tri glavna vodovoda u Općini, no potrebna su dalja ulaganja posebno u pogledu infrastrukture. Zahvaćenost vode m³/mesečno je rasla od 2012. (107193m³/mj.), do 143.042 (m³/mj.) u 2017. godini.

Tabela 29. Prosječna potrošnja vode, m³

OPIS/GODINA	2012	2013	2014	2015	2016	Prosjek 2012-2016
Ukupna godišnja potrošnja	434.020	418.391	404.744	420.935	433.004	422.219
Prosječna mjesečna potrošnja	36.168	34.866	33.729	35.078	36.084	35.185
Prosječna potrošnja po domaćinstvu/mjesečno/m ³	8,02	7,69	7,53	7,88	8,06	7,83
Prosječna potrošnja po stanovniku/mjesečno/m ³	3,25	3,10	3,02	3,13	3,23	3,15

Izvor: JP „Komunalno“ d.o.o. Breza, X-2017.

Prosječna zahvaćenost u periodu 2008-2011 je 108.336 m³. U odnosu na navedeni period u 2016. godini u septembru zahvaćeno je 58 % vode (m³) više, što se, svakako, može pripisati investicionim ulaganjima, značajnijoj potrošnji i povećanom broju priključaka na vodovodni sistem.

Slika 23. Broj priključaka u sistemu vodosnabdijevanja Općine

Izvor: JP „Komunalno“ d.o.o. Breza, X-2017.

U objektima kolektivnog stanovanja, u sistemu vodosnabdijevanja priključeno je približno 800 domaćinstava. Ako se uzme podatak da općina Breza ima 5058 domaćinstava, **pokrivenost vodovodnom mrežom iznosi 80,1 %**, što odgovara umjerenom do visokom procentu u kontekstu okruženja. Cijena vode za domaćinstva, bez PDV-a, iznosi 1,11 KM/m³, dok za kategoriju potrošača cijena vode bez PDV-a, iznosi 1,948 KM/m³. Prosječna potrošnja vode po domaćinstvu iznosi 8-10 m³/mjesečno, dok prosječna potrošnja vode po stanovniku iznosi 3,63 m³/mjesečno. Kada se govori o gubicima vode stoji velika disproporcija između distribuiranih i izmjerenih - potrošenih količina vode u vodovodnom sistemu. Od ukupno zahvaćene vode (cca. 2,1 mil. m³) fakturiše se cca 480.000 m³ vode, ostatak od 73 % predstavlja gubitak u sekundarnoj mreži. JKP «Komunalno» Breza, osim sredstava po potpisanom programu i sredstava od strane potrošača, je dobilo dva kapitalna granta od Općine u iznosu od 64,000,00 KM i 60,000 KM.

Kanalizacioni sistem

Kanalizacioni sistem na području Općine Breza je pod ingerencijama i upravljanjem JP „Komunalno“ d.o.o. Breza i karakteristično je da vrlo često, u izuzetno kišnim periodima, kolektori nisu u stanju da prime sve oborinske vode tako da se voda zadržava na ulicama ili saobraćajnicama, nakon prestanka padavina, te na taj način otežava odvijanje normalnog saobraćaja. Broj domaćinstava korisnika javne kanalizacije iznosi 1272 domaćinstva (sa 2879 članova), takođe ukupno 242 privredna subjekta su korisnici javne kanalizacione mreže općine Breza. Dakle, **kanalizacionom mrežom pokriveno je 92 % urbanog stanovništva ili cca 20 % ukupnog stanovništva Općine**. Dakle, potrebno je u narednom periodu provoditi sistemske mjere izgradnje kanalizacionog sistema u cilju zaštite javnog zdravlja i kvaliteta površinskih i podzemnih voda.

Prikupljanje i odvoz otpada

Mada je **71 % teritorije Općine** pokriveno odvozom komunalnog otpada, šumske i druge prirodne resurse ugrožavaju divlje deponije u seoskim područjima. Ovo je posebno bitno uzme li se u obzir potencijal koji

bi trebalo iskoristiti u smislu razvoja seoskog turizma u Brezi. JKP „Komunalno“ d.o.o. Breza je nadležno za prikupljanje i odvoz otpada na području općine Breza. Preduzeće ima ukupno dva kamiona za odvoz komunalnog otpada i jedan traktor za odvoz komunalnog otpada te jedan „Skip“ za iskop kod zemljenih radova, što ne odgovara potrebama općine. Takođe, ukupno je 75 kontejnera raspoređeno u gradu, prigradskim naseljima i selima općine Breza. PJ „Čistoća“ zapošljava 27 radnika. Radi na poslovima sakupljanja, odvoza i deponovanja otpada i drugim poslovima komunalnih usluga prema Općinskom programu. Odvoz otpada vrši se u skladu sa Programom za čišćenje grada i održavanje javnih površina (svaki drugi dan ili rjeđe u zavisnosti od naseljenosti i produkcije otpada). Vrijednost potpisanog programa iznosio je 267.625,85 KM. Na dan 31.12.2017. godine, ostvarenje programa je iznosilo 134.395,75 KM ili 50,21 % od predviđenog programa. Plan nije realizovan 100 % iz razloga što su u planu navedene aktivnosti koje se izvršavaju po narudžbi investitora (otklanjanje divljih deponija, uklanjanje drveća koje može prouzokovati štetu i dr.).

Pranje ulica i odvoz komunalnog otpada je otežan zbog neadekvatnog voznog parka JP „Komunalno“ kao izvršitelja ovih poslova. Vrlo često, naročito u ljetnom periodu, javljaju se veliki problemi oko prikupljanja komunalnog otpada jer se radi o starim i na više mjesta oštećenim kontejnerima koji su odavno izgubili svoju funkciju. Poseban problem su seoska domaćinstva koja formiraju divlje deponije te na taj način uništavaju zelenilo na području općine i zagađuju vode. Na području Općine postoji **22 sekundarne divlje deponije**, a i obala rijeke Stavnje je postala odlagalište otpadnog materijala, što predstavlja prijetnju, kako po okoliš, tako i po zdravlje ljudi. Nabavkom specijalnog vozila IVECO (donacija AMIAT-TORINO) počelo se sa selektivnim prikupljanjem PET ambalaže koju korisnici odlažu u plastične kontejnere. Prikupljena ambalaža se specijalnim vozilom prazni i odvozi kupcu „Rudar Company“ na reciklažu. Komunalno preduzeće je tokom 2017. godine prikupilo 24,5 t reciklažnog otpada, a u 2018. godini 9,8 t. S obzirom na trend opadanja reciklažnog otpada buduće akcije trebaju biti usmjerene ka realizaciji projekata koji će unaprijediti postojeće stanje u pogledu količina prikupljenog reciklažnog otpada i recikliranja istog. U tabeli 29. su prezentirani podaci o uslugama prikupljanja i odvoza smeća na području Općine Breza.

Komunalni i njemu sličan otpad sa područja Općine Breza do oktobra 2012. godine odlagan je na odlagalište Površinskog kopa mrkog uglja „Koritnik“, koji se nalazi u sastavu ZD Rudnik mrkog uglja „Breza“ d.o.o. Breza. Od tada do danas, komunalni i njemu sličan otpad sa područja općine Breza se odlaže na Regionalnu deponiju „Smiljevići“ d.o.o. Sarajevo do 2014. godine. Usljed velikih transportnih troškova, od 2014. godine otpad se odlaže na pretovarnu stanicu u Nedićima, gdje se otpad putem registrovanih prevoznčkih kuća odvozi na regionalnu deponiju Mošćanica u Zenici. Obzirom na finansijske probleme koje ima preduzeće odvoz otpada se ne odvozi redovno i pretovarna stanica Nedići poprima oblik neuređene deponije na kojoj se gomila ogromna količina otpada koja predstavlja opasnost po zdravlje građana općine Breza.

Tabela 29. Broj korisnika prikupljanja i odvoza komunalnog otpada

OPIS/GODINA	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ukupan broj domaćinstava koje koriste uslugu prikupljanja i odvoza komunalnog otpada	4.453	4.785	4.807	4.833	4.868	4.912	4.954
Ukupan broj stanovnika koji koriste uslugu prikupljanja i odvoza komunalnog otpada	10.609	11.311	11.743	11.969	12.227	12.236	12.218

Izvor: JP „Komunalno“ d.o.o. Breza oktobar 2017. godine

Broj pravnih lica-korisnika usluga prikupljanja i odvoza otpada (smeća) u općini Breza je 242 što predstavlja visoku pokrivenost pravnih lica odvozom komunalnog otpada (100 %, s obzirom da postoje i poslovne jedinice pravnih lica koja nisu registrovana u općini Breza). Ukupno 97 % domaćinstva (86 % stanovnika) je uključeno u sistem prikupljanja i odvoza komunalnog čvrstog otpada. Produkcija otpada u domaćinstvima se procjenjuje na 3950 t/g, a u privredi na 151 t/g. Ukupna produkcija otpada na teritoriji Općine je 4146 t/g sa tendencijom rasta. **Nije prisutan sistem selektivnog prikupljanja otpada ni dvorišnog kompostiranja**, osim pokušaja u pogledu prikupljanja PET ambalaže. Otpad u gradskoj urbanoj zoni se prikuplja u dvije vrste kontejnera i to zatvoreni zapremine 1,1 m³ i otvorene zapremine 5 i 7 m³. Trenutni broj kontejnera od 1.1 m³ je 167. U ruralnim područjima otpad se prikuplja u vreće i improvizirane posude koje postavljaju sama domaćinstva. Mali privrednici otpad deponuju sa otpadom iz domaćinstava u zajedničke kontejnere. Veći privredni subjekti imaju svoje kontejnere i odvoz otpada se vrši po pozivu. Dva velika privredna subjekta, RMU Breza i Perutnina Ptuj, sami zbrinjavaju svoj otpad.

JKP «Komunalno» d.o.o. Breza, osnovano 2006. godine, odlukom Općinskog vijeća općine Breza. Osnovna djelatnost vezana je za vodosnabdijevanje, upravljanje otpadom, grijanje i zelenim površinama i gradska čistoća. Uzmajući u obzir **broj zaposlenih (78)**, poslovanje preduzeća je otežano, tokom prethodne godine (2017) dugovanje preduzeća po raznim osnovama (dobavljači, dugoročni krediti u zemlji, doprinosi i naknade) iznosilo je **2,178 mil. KM**, dok su istovremeno potraživanja od kupaca za izvršene usluge **1,388 mil. KM**. Uzrok slabije naplativosti (cca 70 %) koja su prije svega tehnička nemogućnost isključenja pojedinačnih korisnika sa vodovodne mreže, posebno u objektima kolektivnog stanovanja.

Grijanje

Na području općine Breza javne ustanove, škole, nekoliko stambenih, poslovnih objekata i dječije obdanište su priključeni na gradsko grijanje putem toplovođa koji se proteže od Rudnika do krajnjih konzumenata. Prema podacima JP «Komunalno» d.o.o. Breza, **ukupan broj korisnika fizičkih lica (domaćinstva) je 50, dok je broj korisnika pravnih lica 35**. Posmatrajući ukupan broj domaćinstava urbanog dijela Općine (3.238), očigledno je da je samo manji broj istih priključen na toplovodnu mrežu te je u narednom periodu potrebno analizirati mogućnosti proširenja iste.

Gradsko zelenilo

Na području Općine Breza, za održavanje i uređenje javnih površina i gradskog zelenila, je zaduženo JP „Komunalno“ d.o.o. Breza, a realizacija ovih poslova se vrši na osnovu godišnjeg Plana i programa održavanja javnih i zelenih površina. Godišnji Plan i program donose stručne službe Općine Breza u koordinaciji sa ovlaštenim službama JP „Komunalno“ d.o.o. Breza, a usvaja Općinsko vijeće Breza. Breza ima samo jedan park i to nedaleko od Zanaškog centra, stim da je i on, zbog izgradnje ljetnih bašti okolnih kafića i zauzimanjem zelenih površina, relativno zapušten i ono što je nekada krasilo Brezu sada je oštećeno i izgubilo svoju prvobitnu funkciju i namjenu, te je u ovom pogledu potrebno dosljednije provoditi odgovarajuću prostorno-plansku dokumentaciju uz redovan inspeksijski nadzor.

Civilna zaštita i smanjenje rizika od prirodnih i drugih nesreća

Prema procjeni ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća⁸ za područje Općine Breza ključni rizici i pojave koje se mogu desiti su: **požari, poplave, klizišta i odroni, snijeg i sniježni nanosi, suša, zemljotresi kao i tehnološke nesreće (curenje plina i sl.), rudarske nesreće i saobraćajne nesreće, minsko-eksplozivna i neeksplozivna ubojna sredstva (MES i NUS, naselje Vrbovnik)**. U kontekstu identifikovanih i nabrojanih

⁸Eng. *Disaster Risk Reduction (DRR)*. Zakonski termin “prirodna i druga nesreća”, opšteprihvaćeni termin “katastrofa”.

opasnosti, posebno treba naglasiti sljedeće opasnosti koje su utvrđene Procjenom ugroženosti općine Breza:

Poplava-poplave rezultiraju velikim materijalnim štetama (neposredne ili posredne) i iskazuju se trenutačno, tokom trajanja poplave ili neposredno nakon prestanka padavina ili sa vremenski odloženim djelovanjem. Posebno su ugrožena naseljena mjesta u blizini rijeka Misoče (Mahmutovića Rijeka, Dolovčići) i rijeke Stavnje (Vran Kamen i Bate, Mahala, Bulbulušići, Kahve, Podžupča, Vrbovnik), gdje se javljaju česte poplave u sezoni visokih voda, u pojedinim zonama i na godišnjem nivou. Prilikom plavljenja, odnosno povećanog vodostaja rijeke Stavnje, veoma je izraženo njeno eroziono dejstvo na obale kao što je slučaj u Bati i Vrboviku. Rijeka Misoča prilikom povećanog vodostaja ugrožava nekoliko stambenih objekata u Mahmutović Rijeci i Dolovčićima.

Klizišta-kao indirektna posljedica slijeganja tla, posebno ono na RMU «Breza», kop «Koritnik». Ukupan broj klizišta na teritoriji Breze je 35, od kojih je samo 10 djelimično sanirano.

Rudarske nesreće- za period 1991-2015. godine, uzrokovane metanom i urušavanjem rezultirale su sa 12 letalnih ishoda, 7 teško povrijeđenih i 6 lakše povrijeđenih osoba. Na području općine Breza desile su se dvije veće rudarske nesreće i to: 1970. i 1976. godine. Ove nesreće su uzrokovane eksplozijom metana. Pored ovih nesreća dešavale su se pojedinačne nesreće koje su za posledicu imale pogibije i teške povrede rudara. Sva ova dešavanja su imala za posledicu da se povećavaju i usavrše preventivne mjere zaštite, posebno u domenu zaštite od eksplozije metana, te je instalirana savremena metano-metrijska stanica.

Zemljotres-intenzitet mogućih zemljotresa može biti 8°MCS. Naselja i građevinski objekti u odnosu na procenjeni intenzitet mogu biti vrlo ugroženi. Posebno bi bili ugroženi ljudi i objekti u urbanim naseljima tj. gradskim centrima kao i u onim zonama u kojima ima dosta privrednih objekata i drugih objekata starije gradnje a posebno bi se to odrazilo na objekte u RMU Breza. Posljednji potresi koji su se desili na području naše općine izazvali su manja oštećenja na objektima starije gradnje, dok se na objektima novije gradnje nisu ni osjetili, mada se mora uzeti u obzir jačina potresa koja je bila nešto manjeg intenziteta tj. 4° MCS.

U posljednjih 5 godina su bile dvije elementarne nepogode i to: u 2012. godini su zabilježene velike sniježne padavine koje su prouzrokovale štete na materijalnim dobrima u iznosu od 111.544,86 KM i poplave te njima uzrokovana klizišta koja su se dogodila u 2014. godini a koje su prouzrokovale štete na poljoprivrednim usjevima, infrastrukturnim objektima i dr. Materijalnim dobrima u iznosu od 4.418.184,62 KM.

Nažalost, općine Breza u okviru ZDK ima najmanje razvijene kapacitete u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara, a tokom 2016. godine u općini Breza nije imala oformljen operativno-komunikacijski centar CZ 123 za hitne pozive. Iz ovog razloga potrebna su značajna ulaganja u izgradnju kapaciteta CZ općine Breza, kao i izrada ključne planske i provedbene dokumentacije (Procjene ugroženosti, planova zaštite i spašavanja i dr.) u oblasti smanjenja rizika od prirodnih i drugih nesreća. Uticaj prirodnih i drugih nesreća posebno je bitno prepoznati u strateškom razvoju bazirano na iskustvu pojedinih lokalnih zajednica u BiH koje su osjetile značajan uticaj prirodnih i drugih nesreća, čiji su svi rezultati u lokalnom razvoju koji su dostizani decenijama gotovo trenutno anulirani pod uticajem istih. Takođe, bitno je naglasiti da koncept smanjenja rizika od prirodnih i drugih nesreća je mnogo širi od pojma i kapaciteta Civilne zaštite lokalne zajednice i zahtijeva širi društveni pristup u uključivanje zajednice.

Stanje administrativnih usluga lokalne samoprave

Trenutno se u Općinskom organu uprave nalazi 71 radnik, od čega je 31 službenik sa visokom stručnom spremom, 4 službenika sa višom stručnom spremom, 2 magistra, 20 zaposlenika sa srednjom stručnom spremom, 7 uposlenika sa osnovnom školom i 7 uposlenika sa III stepenom KV.

Tabela 18. Obrazovna struktura u Jedinstvenom Općinskom organu uprave

GOD	2012	2013	2014	2015	2016
I Stepen- OŠ	10	7	8	8	7
III Stepen-KV	3	6	6	6	7
IV Stepen-SSS	11	15	16	17	20
VII/2 Magistrat	-	-	1	1	2
VI Stepen-VŠS	9	5	4	4	4
VII Stepen-VSS	18	22	32	31	31
ukupno	51	55	67	67	71

Izvor: Općinska uprava Breza, 2016.

Došlo je do promjene u kvalifikacionoj strukturi zaposlenih u korist kadrova sa visokom stručnom spremom u odnosu na zapošljavanje sa nižim stepenom obrazovanja.

Tabela 19. Polna struktura u Jedinstvenom Općinskom organu uprave

JEDINSTVENI OPĆINSKI ORGAN	2012	2013	2014	2015	2016
Ukupan broj zaposlenih	51	55	67	67	71
Polna struktura	2012	2013	2014	2015	2016
Muškaraca	18	24	29	29	35
Žena	33	31	38	38	36
Ukupno	51	55	67	67	71

Izvor: Općinska uprava Breza, 2016.

Općina ima uslužni centar koji je osnovan u okviru projekta GAP (Governance Accountability Project) a financiran je od strane USAID-a, SIDA-e i Vlade Kraljevine Holandije. U sklopu uslužnog centra se nalazi matičar, protokol, boračko-invalidska zaštita, katastar i centar za dozvole i info pult. Općinska uprava nastoji na efikasan način odgovoriti svim zahtjevima u skladu sa zakonskim propisima koji regulišu upravno postupanje (30 ili 60 dana). U praksi, u većini predmeta, je upravno rješavanja obično značajno kraće od dozvoljenog posebno u pogledu novih investicija i početka poslovanja privrednih subjekata. Prema podacima iz 2017. godine u zakonskom roku je uvaženo 1143 predmeta, 55 odbačeno ili odbijeno, 27 obustavljeno, predmeta u rješavanju 91, što znači da od ukupno 1686 predmeta njih 78,05 % je obrađeno u zakonskom roku, ostali predmeti koji nisu riješeni u zakonskom roku ili su nepotpuni ili zahtijevaju dodatne informacije. Načelnik rukovodi općinskom administracijom i direktno je odgovoran za provedbu općinskih politika i izvršavanje općinskih propisa, te obavljanje poslova koje na Općinu prenesu kantonalna i federalna vlast⁹. Krajem oktobra 2017. godine općina Breza je u cilju efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem usvojila preporuke za uspostavljanja jedinice za upravljanje razvojem (JURA).

Struktura nevladinih organizacija/udruženja

Broj nevladinih organizacija u posljednjih pet godina je porastao sa 30 na 35. Ovaj broj uključuje nevladine organizacije iz svih sfera društvenih zbivanja, kao što su boračka udruženja, sportska udruženja, udruženja žena, do udruženja čiji je cilj očuvanje okoline. Organizacije građanskog društva nisu samoodržive i oslanjaju se uglavnom na finansijsku potporu međunarodnih organizacija i donatora, kao i domaćih

⁹ Statut Općine Breza.

institucija. Samo zvanično registrovane NVO mogu učestvovati u javnim pozivima koje Općina Breza objavljuje za dodjelu sredstava za finansiranje i sufinansiranje projekata nevladinih organizacija i udruženja građana. Od ukupnog broja udruženja u općini egzistira 1 udruženje za mlade, 1 udruženje za stara i iznemogla lica, 15 sportskih udruženja, a oko 1/4 od ukupnog broja udruženja čine udruženja ratnih vojnih invalida, invalida rada, dobitnika ratnih priznanja i jedno Udruženje žena "Behar" Breza.

Jedan od osnovnih preduslova za razvoj Općine Breza je razvoj saobraćajne infrastrukture koja nije na zadovoljavajućem nivou u Brezi. U toku je provođenje postupka usklađivanja i registracije redova vožnje za linijski prevoz putnika sa područja općine Breza za 2018-2021. godina kojim će se nastojati povećati broj polazaka i pružiti bolje mogućnosti stanovnicima posebno ruralnih dijelova. Usklađivanje se vrši na osnovu iskazanih potreba zaposlenika RMU Breza, vijećničkih inicijativa i iskazanih potreba za prevoz učenika srednjih škola. Preporuke za poboljšanje saobraćajne infrastrukture za naredni period su slijedeće:

- Na dionici R444 koja prolazi kroz teritorij općine Breza u dužini 8,687 km izvršiti modernizaciju iste koja se ogleda u proširenju asfaltnog zastora, izvedbi nedostajućih pješačkih staza, kvalitetnoj izvedbi sistema odvodnje, asfaltnog zastora, pratećoj infrastrukturi (zaštitne ograde i sl.), horizontalnoj i vertikalnoj signalizaciji, sanaciji pružnih prelaza. Korisnici ove saobraćajnice su kompletno stanovništvo Općine Breza 14 564, kao i stanovništvo Općine Vareš.
- Za lokalne ceste na području općine Breza izraditi saobraćajne projekte izvedenog stanja sa planiranim mjerama modernizacije (potrebne širine puta za nesmetano odvijanje dvosmjernog saobraćaja, dozvoljeni nagibi, dogradnja pješačkih staza i sl.), uključujući sve potrebne elaborate koji se odnose na izvedbu saobraćajne signalizacije i sl., kako bi se u planskom periodu izvršilo uplanjenje svih lokalnih cesta te davanje upotrebnih dozvola za navedene putne pravce.
- Za lokalne ceste na kojima se mora izvršiti smirivanje saobraćaja, potrebno je izvršiti izradu Projekta smirivanja saobraćaja sa svim planiranim mjerama, kako bi se ostvarili uslovi za bezbjedno odvijanje saobraćaja.
- Za lokalne ceste sa makadamskim zastorom, pošto se radi uglavnom o nekategorisanim saobraćajnicama unutar naseljenih mjesta s nedovoljnom širinom putnog pojasa i nepostojanjem sistema odvodnje površinskih voda, potrebno je planirati izvedbu projektnih dokumentacija sa svim ulaznim elementima modernizacije predmetnih cesta, kako bi se na osnovu istih moglo pristupiti planiranju i modernizaciji predmetnih lokalnih cesta.

Zbog vrlo čestih i dugotrajnih redukcija vode, treba što prije pristupiti rekonstrukciji i zamjeni primarnog, a naročito sekundarnog vodovoda, te na taj način smanjiti gubitke vode koji su sada ogromni. Breza, zbog svoje morfologije i položaja sigurno ima velike količine vode koje se putem detaljnih geoloških ispitivanja mogu identificirati i uvesti u sistem. Za kanalizacioni sistem na području Općine Breza je karakteristično da nisu dobro dimenzionisane odvodne cijevi i kolektori, te se javljaju vrlo česta začepljanja i plavljenja okolnog zemljišta.

Zbog problema odvoza otpada potrebno je nabaviti nove kontejnere te izvršiti zamjenu kontejnera na svim kritičnim mjestima. Na području Breze ima ukupno 22 lokacije „divljeg“ deponovanja čvrstog otpada. Između općine Breza i „IG“ Banja Luka je potpisan Ugovor, broj:01/2-05-648-1/16 od 13.06.2016. godine o izradi investiciono-tehničke i okolinske dokumentacije za sanaciju i rekultivaciju postojeće deponije komunalnog otpada i izgradnju pratećih sadržaja prilagođenih regionalnom konceptu odlaganja tako da je trenutno u realizaciji faza prikupljanja podataka od strane „IG“ Banja Luka, po jednom od scenarija mogoguće je produžiti odlaganje komunalnog otpada na predmetnoj deponiji «Koritnik» za naredne 4 godine uz značajana investiciona ulaganja. Jedan od razloga formiranja divljih deponija je ekonomska strana, s obzirom da pojedinci nisu u stanju plaćati komunalne usluge, te formiraju divlje deponije. Jedan od načina borbe protiv divljih deponija je kažnjavati sve one koji ih formiraju i izvršiti sanaciju ovih deponija od sredstava prikupljenih kroz naplatu kazni.

U radu općinske uprave posebno je bitno održati efikasnost i kvalitet usluga (što se ogleda u sertifikovanom sistemu upravljanja kvalitetom). Takođe, u narednom period planira se u potpunosti organizaciona i tehnička funkcionalnost Jedinice za upravljanje razvojem (JURA) koja na efikasan način treba da doprinese planskom razvoju zajednice.

Za projekat centralnog zagrijavanja Breze, neophodno je putem kreditnog zaduženja realizirati drugu fazu toplifikacije Breze i okolnih naselja, povećati kapacitet kotlova i riješiti pitanje zagrijavanja na našoj općini, a tim i smanjiti emisiju gasova u zraku. Što se tiče Brezanskih parkova potrebno je završiti započete radove u parku ispod City centra, kao i izvršiti uređenje parka koji se nalazi nedaleko od Zanatskog centra te u njemu izgraditi šah za penzionere, označiti biciklističku stazu, napraviti dječije igraonice, tobogane i sl.

III.1.8 Stanje okoliša

Općina Breza ima izrađen Lokalni ekološki akcioni plan (LEAP) za period 2012-2018. godina. Dokument je u planskom segmentu ostvario sinergiju sa važećim Prostornim planom općine Breza («Službeni glasnik Općine Breza», broj: 8/03), Federalnom strategijom zaštite okoliša 2008-2018, Strategijom upravljanja vodama FBiH 2010-2022 te Planom upravljanja otpadom na području Zeničko-Dobojskog Kantona («Službene novine ZDK», broj:1/09). Realizacija Plana nije vršena na metodološki način i rezultati realizacije istog su skromni, pri čemu ne postoji mehanizam vrednovanja postignutih rezultata. Iz ovog razloga potrebno je ovom Strategijom obuhvatiti sve potrebe okoliša u narednom periodu do 2027. godine.

Stanje zraka

Za općinu Breza, do sada, nije rađena ozbiljnija analiza stanja zraka. U saradnji sa Kantonalnim ministarstvom za prostorno uređenje i zaštitu okoline, putem mobilne stanice postavljene u centru grada, u periodu od 22.03. do 29.4.2011. godine, vršena su mjerenja kvaliteta zraka, čiji rezultati nisu pokazali niti jedno prekoračenje dozvoljenih graničnih vrijednosti emisija zagađujućih materija, ali nisu bili niti dovoljni za izradu pouzdane analize stanja kvaliteta zraka. Od specifičnih zagađivača koji su prisutni na teritoriji općine Breza, a kod kojih se emituju specifični parametri koji mogu uticati na kvalitet zraka i ugroziti životnu okolinu, čiji rad stoga nadziru kantonalni, odnosno federalni inspeksijski organi, su: kamenolomi- Nezirov gaj, RKB Breza, Morava Breza, Zavisno društvo RMU „Breza“, sa svojom separacijom, Asfaltna baza na površinskom kopu „Koritnik“, «Strong»-prerada drveta poljoprivredne farme-„Ame“, „Koka BH“ i Kotlovnica RMU „Breza“ koja toplotnom energijom snadbijeva gradski toplovod.

Kada su u pitanju zagađenja od ložišta poslovnih, stambeno-poslovnih objekata i domaćinstva, uglavnom se radi o individualnim ložištima na kojima se, kao ni na kotlovnici ZD RMU Breza, ne vrše nikakva mjerenja. Većina ložišta (individualna i kotlovnice) koriste ugajl iz rudnika „Breza“. Karakteristike uglja su¹⁰: ukupna vlaga 7,50 %, pepeo 25,57 %, isparljive materije 36,50 %, sagorive materije 60,78 %, koks 59,61 %, C-fix 36,38 %, S-ukupni 2,63 %. Općina nema uspostavljen kontinuiran sistem monitoringa zraka koji bi davao jasnu osnovu za procjenu kvaliteta vazduha na teritoriji Općine, ali je moguće primijetiti da se u zimskom periodu javlja visoka koncentracija polutanata u vazduhu usljed povećanog roja individualnih ložišta.

Stanje u pogledu vodnih resursa

Najznačajniji vodni resurs u općini Breza je rijeka Stavnja zajedno sa površinskim pritokama i hidrosistemom podezemnih voda kao i vodotokom rijeke Misoče. Stavnja je rijeka u centralnoj Bosni i Hercegovini koja izvire ispod planine Zvijezda, kod Vareša i protiče kroz mjesta Vareš i Breza. Pritoka je rijeke Bosne (ušće kod Ilijaša) i ukupna dužina rijeke je 30,4 km. Vodni sistem je veoma teško posmatrati u okviru granica općine, posebno ako se uzmu u obzir zagađivači, tj. subjekti koji ispuštaju otpadne vode u prirodne recipijente. Od ukupno 19 velikih zagađivača u ZDK, 2 velika zagađivača su iz Breze (RMU i Perutnina Ptuj). Općinska služba ne raspolaže podacima o provođenju periodičnih mjera iz okolinskih dozvola ovih zagađivača koje su propisane u skladu sa zakonskim propisima. Ono što je evidentno jeste da je nakon zatvaranja željezare u Varešu, rijeka je postala čistija, poribljena potočnom pastrmkom i sve više privlači ribolovce.

¹⁰Odnosi se na različita masena određivanja, sa vlagom, bez vlage, tako da nije moguće sabirati u %. Podaci RMU Breza.

Stanje zemljišta

Vlada ZDK je obezbijedila izradu Studije upotrebne vrijednosti zemljišta na području ZDK, koju je izradio Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo, marta 2011. godine i Studiju ranjivosti prostora. Trenutni procesi¹¹ u kontekstu promjena u korištenju zemljišta pretežno su vezani za nekontrolirano širenje perifernih naselja oko gradova, često na račun najkvalitetnijih poljoprivrednih površina, kao i zapuštanja i djelimičnog pošumljavanja ruralnog prostora. Gubitak poljoprivrednog zemljišta u većini slučajeva je rezultat neplanske gradnje stambenih i industrijskih objekata i infrastrukture te neracionalne eksploatacije mineralnih sirovina i prekomjerne erozije koja je izazvana krčenjem šuma i nepravilnim tretmanom površina sa izraženijim nagibima. Nažalost, zemljište kao resurs, podložno je trajnom gubitku ili degradaciji. Ovaj negativni trend je prisutan i na području općine, čime se reducira ionako skromni fond poljoprivrednog zemljišta. U strukturi ukupnih gubitaka zemljišta su brojni uzroci, a najčešći su: površinska eksploatacija raznih sirovina, izgradnja stambenih objekata na obradivim površinama, deponije tehnološkog i komunalnog otpada, nastanak erozije i klizišta pod uticajem vode, prisustvo mina i suša. Gubitak zemljišta (pedocid) je uzrokovan različitim čovjekovim djelatnostima i aktivnostima. Najznačajniji uzročnici degradacije zemljišta za područje općine su:

- oštećenja zemljišta izazvana površinskim kopovima i na mjestima odlaganja rudarske jalovine,
- oštećenja izazvana odlaganjem krovinskog materijala,
- oštećenja izazvana eksploatacijom tehničkog kamena na kamenolomima,
- izgradnja i eksploatacija deponija komunalnog i industrijskog otpada,
- izgradnja naselja te industrijskih i infrastrukturnih objekata,
- bespravna izgradnja objekata,
- gubici uzrokovani erozijom i klizištima i dr.

Na području općine Breza privremeno je izgubljeno 109,2 ha zemljišta usljed površinske eksploatacije i trajno izgubljeno 332,6 ha usljed izgradnje naselja ili zbirno 441,8 ha ili 6,06 % ukupne površine općine. Takođe, na teritoriji općine je registrovano ukupno 8 klizišta koja zauzimaju površinu od 3,32 ha. Podaci o kontaminaciji teškim metalima i drugim kontaminantima zemljišta za općinu Breza nisu dostupni, niti su sistematično vršeni, ali je za očekivati da su u dozvoljenim granicama.

Stanje šumskih eko-sistema

Najveći dio općine Breza zauzimaju **šumska zemljišta (53,22 %)**. Parametri značajnosti šumskih ekosistema i blagodati koje one čine svojoj užoj i široj okolini su već odavno poznate, ali treba napomenuti da su, također, i najveći rezervoari pitke vode i ugljika, veliki proizvođači kisika, regulatori i stabilizatori pojava u prirodi koji direktno utiču na blagost klime umanjujući i ublažavajući ekstreme bilo koje vrste. Naravno i da djeluju veoma umirujuće na ljudski organizam čineći izuzetan medij za revitalizaciju umornog organizma kroz šetnje i boravak u prirodi. Šume općine Breza, zajedno sa šumama općina Vareš, Visoko i Kakanj pripadaju¹² «Gornjebosanskom šumsko-gospodarskom području», u kome ima **27.554 ha visoke šume sa prirodnom obnovom i 1.541 ha degradirane visoke šume. Na šumske kulture otpada 3.756 ha.** Na općini Breza dominira bjelogorična-listopadna šuma sa 3.188,70 ha. Na crnogoričnu šumu otpada 147,3 ha, na mješovitu 238,6 ha i na nisko rastinje 10,90 ha. U periodu od završetka rata do danas bilo je pošumljavanja od strane „Šumarstvo“ Vareš. Ukupno je zasađeno 364.000 sadnica na površini od 142 ha. Najzastupljenije sadnice su: smreča, bijeli bor, javor, dok se u manjim količinama sadio orah, kesten i trešnja. Državnim šumama na teritoriji općine Breza gazduje Šumsko-privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona d.o.o

¹¹LEAP ZDK, Univerzitet u Zenici, Zenica, (2016)p.99.

¹²<http://spdzdk.ba>

Zavidovići, (JP „ŠPD-ZDK“ d.o.o Zavidovići osnovano je Odlukom Skupštine ZE-DO kantona 29.10.2003. godine na osnovu odredaba Zakona o šumama). Ovo preduzeće nema poslovnicu u Brezi, a nadležnost gazdovanja državnim šumama općine Breza pridodata je poslovnici preduzeća u Varešu. Poslovna jedinica „Šumarija“ Vareš gazduje na području općina Vareš i Breza, u okviru 6 gospodarskih jedinica: Gornja Stavnja, Donja Stavnja, Gornja Misoča, Donja Misoča, Gornja Trstionica Bukovica i Donja Trstionica Goruša.

Upravljanje otpadom

Koncept upravljanja otpadom u općini Breza, nažalost otežano funkcionise, dijelom zbog nedovoljnih kapaciteta javnog preduzeća, infrastrukture, a dijelom i zbog nedostatka svijesti građana u pogledu selekcije i selektivnog prikupljanja otpada. Konačno rješenje upravljanja otpadom na teritoriji općine, trebalo bi biti izvedeno putem regionalne deponije. Naime, prostornim planom Zeničko-dobojskog kantona utvrđena je **Regionalna sanitarna deponija „Mošćanica“** na teritoriji općine Zenica, kao regionalna deponija. Općina Breza još uvijek nije regulirala pitanje odvoza na ovu deponiju te se još uvijek pokušavaju iznaći rješenja. Za sada na teritoriji Općine postoji veći broj divljih (sekundarnih) deponija.

Kada se govori o sekundarnim deponijama, gotovo svaka od divljih deponija na području Breze ima direktnu ili indirektnu vezu sa lokalnim bunarima, lokalnim izvorima i potocima, odnosno sa nekim od recipijenata. Divlja deponija «Vrankamen» je pozicijom bila dosta blizu izvorišta Milkino Vrelo iz kojeg se snabdijeva veliki dio stanovništva Breza vodom i ova deponija je sanirana. Deponija Bulbulušići gravitira rijeci Stavnji tako da se sve procjedne vode iz ove deponije direktno infiltriraju u ovu rijeku. Divlja deponija Kujave lokacijski je smještena u blizini vodovoda i lokalnog bazena za vodosnabdijevanje naselja Opreć i Trtorići. Takođe, deponija Slivno je u indirektnoj vezi sa recipijentom izvorišta Kujave i lokalnim vodovodom. Divlja deponija na PK Koritnik ima direktnu i indirektnu vezu sa lokalnim potokom koji se ulijeva u rijeku Stavnju kao i sa velikim brojem kopanih bunara stanovništva koje živi u hipsometrijski nižim dijelovima u odnosu na lokalitet PK Koritnik. Na ovoj deponiji vršeno je istresanje kako čvrstog otpada anorganskog tako i organskog porijekla, a onda sve zatrpavano debelim slojem izolatora (lapor), tako da se cijelo vrijeme vrši procjeđivanje i infiltracija voda u lokalni potok. Divlja deponija Hrasno je u direktnom kontaktu sa lokalnim potokom tako da se ove vode direktno ulijevaju u rijeku Stavnju i dodatno je zagađuju.

Upravljanje prostorom i zelenim površinama

Upravljanje prostorom općine Breza u potpunosti je definisano prostorno-planskom dokumentacijom te se isto vrši na društveno odgovoran način u skladu sa zakonom i ciljevima prostornog razvoja. U pogledu zelenih površina, ukupna površina parkovskih površina i površina u izletištima od 660.415,51 m²/14.594 stanovnika je zadovoljavajuća u smislu zastupljenosti iste u odnosu na broj stanovnika, ali nije zadovoljavajuća u smislu opremljenosti navedenih površina parkovskim i rekreativnim sadržajem. Raspoloživost parkovskih i zelenih površina po stanovniku u urbanom dijelu općine iznosi cca 3,22 m², što se smatra zadovoljavajućim u datim okolnostima ali prostora za unapređenje ima, posebno ako se uzme u obzir podatak da je polovičan procenat realizacije JP «Komunalno» Breza u pogledu realizacije Programa obavljanja komunalnih usluga zajedničke komunalne potrošnje u 2017. godini, kojim je propisana periodičnost obavljanja komunalnih usluga (svaki drugi dan osim praznika i neradnih dana, 2x ili 1x sedmično).

Analizirajući strukturu privrede općine Breza, te imajući u vidu da je ista u najvećoj mjeri bazirana na korištenju mineralnih prirodnih resursa, nema sumnje da privreda ima značajan uticaj na okolinu općine Breza ali i šire. Ovaj uticaj prije svega ogleda se u uticaju na: tlo, vazduh i vodu ali i na cjelokupan ekosistem općine.

Iz ovog razloga svim planskim ali i izvodbenim rješenjima u praksi moraju se primijeniti načela održivog razvoja, koji podrazumijeva razvoj društva koji raspoloživim resursima zadovoljava ljudske potrebe, ne ugrožavajući prirodne sisteme i životnu sredinu, čime se osigurava dugoročno postojanje ljudskog društva i njegovog okruženja.

Iz ovog razloga, u skladu sa zakonom objekti moraju da ispunjavaju okolinske uslove, ali i da se vrši periodični monitoring pod uslovima okolinske dozvole te da se o rezultatima takvog okolinskog monitoringa informišu građani i druge zainteresovane strane.

Sistemski treba nastojati koristiti bio-goriva – peleta i upućivati investitore na takve toplotne instalacije u postupku odobravanja nove izgradnje. U narednom dugoročnom periodu je potrebno osigurati izradu analize stanja kvaliteta zraka, te ustanoviti sistem kontinuiranog praćenja, u koji će se uključiti i redoviti izvještaji o monitoringu, dostavljeni od strane svih zagađivača u Općini.

Općina Breza, u saradnji sa općinama u okruženju, u narednom periodu mora riješiti problematiku deponije otpada na dugoročnoj osnovi. Ovo, svakako, uključuje i selektivno prikupljanje, selekciju, transport i skladištenje otpada ali i mogućnost njegovog daljeg korištenje (reciklaža, korištenje kao energenta i sl.). U prilog navedenom ide i, Strategija zaštite okoliša FBiH koja je općinama nametnula povećanje pokrivenosti uslugom na 95 % do 2018., rješavanje pitanja regionalnog odlaganja do 2011. godine, te smanjenje količina otpada za finalno odlaganje u skladu sa dinamikom postavljenom u predmetnoj Strategiji. Stoga, u ovom planskom periodu, neophodno bi bilo uraditi slijedeće:

- *Provesti aktivnosti radi dobivanja okolinske dozvole za nastavak privremenog korištenja lokane deponije;*
- *Riješiti status po pitanju odlaganja otpada na regionalnu deponiju, koji podrazumijeva obezbjeđenje sredstava za finansiranje troškova prevoza i odlaganja;*
- *Povećati pokrivenost uslugom prikupljanja i odvoza čvrstog otpada;*
- *Uvesti sistem odvajanja otpada na mjestu nastanka i odvojenog prikupljanja otpada;*
- *Podizati javnu svijet građana o svim pitanjima koja se tiču odlaganja otpada.*

Sa aspekta zaštite voda, posebno vode za piće potrebno je donijeti odluke o zaštiti dva izvorišta "Ramina pumpa" i "Milkino vrelo", uraditi projekat otkrivanja i smanjenja gubitaka te rekonstruirati postojeću vodovodnu mrežu o čemu je već bilo govora u društvenom sektoru.

III.1.9 Stanje prostorno-planske dokumentacije

Za prostor općine Breza je donesena, zakonom propisana, razvojna planska dokumentacija: Prostorni plan za nivo Općine i Urbanistički plana grada Breza sa prigradskim naseljima. Oba razvojna plana su se paralelno izrađivala, donosila i mijenjala. Izmjene i dopune Prostornog plana, pokrenute 2015. godine, zbog zahvatanja velike površine, uglavnom poljoprivrednog zemljišta¹³ za potrebe izgradnje resort turističkih naselja, čekaju saglasnost Skupštine ZDK, nakon čega će se moći primjenjivati. Razvojnou planskom dokumentacijom je utvrđen obim izrade provedbene planske dokumentacije. Prostornim planom općine Breza utvrđuje se izrada provedbene dokumentacije za: zone unutar Urbanističkog plana za koje je određena potreba detaljnijeg uređenja prostora, u skladu sa potrebama lokalne zajednice i usmjerenog korištenja uređenja prostora, kulturno-historijske i urbane historijske cjeline unutar urbanog područja Breza, privredne i poslovne zone unutar i izvan urbanog područja, koje imaju površinu veću od 5 ha, industrijsko-poljoprivrednu zonu Koritnik, sportsko-rekreativnu zonu Hrasno, resort naselja, gradsko groblje Smrekovica.

Tabela 20. Izvod iz prostornog plana

RAZVOJNA PLANSKA DOKUMENTACIJA					
rb	Naziv plana	Donesen	Izmjene		Napomena
			Broj sl. glasnika		
1.	Prostorni plan općine Breza	Međuopštinski službeni glasnik Sarajevo" broj 15/88	8/03; 2/10; 9/17		Za primjenu posljednjih izmjena i dopuna plana je potrebna saglasnost Skupštine ZDK
2.	Urbanistički plan grada Breza sa prigradskim naseljima	Međuopštinski službeni glasnik Sarajevo" broj 15/88	8/03; 2/10; 8/15		U primjeni do 2020. godine

PROVEDBENA PLANSKA DOKUMENTACIJA					
rb	Naziv plana	Donesen	Izmjene		Napomena
			Broj sl. glasnika / odluke	Broj sl. glasnika	
1.	Regulacioni plan „Centar“	Odluka broj: 01/1-023-287/97 od 06.03.97	9/99;1/06; 8/07;3/13		U toku su nove izmjene i dopune plana
2.	Regulacioni plan „Potkraj“	7/12	/		U toku su izmjene i dopune plana
3.	Regulacioni plan „Haldija“	8/15	/		Nije počelo provođenje/izgradnja turističkog naselja
4.	Regulacioni plan „Smrekovicall“	4/14	/		Nije počelo provođenje/izgradnja turističkog naselja
5.	Regulacionog plana „Autosaobračaj“	6/17	/		U toku realizacija parcele za prodajni objekat veličine 4.600 m ²

Izvor: Općinska Služba za prostorno uređenje, zaštitu okolice, geodetske i imovinsko-pravne poslove, 2017.

Za gradsko groblje Smrekovica je prethodno potrebno uraditi studiju sahranjivanja koja će poslužiti izradi detaljnog provedbenog i dokumenta, kojim će se urediti način korištenja prostora, ali i dati tehnološko – geomehanička rješenja u pogledu rekultivacije jalovišta, obzirom da je lokacija na napuštenom površinskom kopu. Iako je zakonska obaveza koncesionara da po završetku eksploatacije prostor sanira, to

¹³U cilju zaštite poljoprivrednog resursa, u nacrtu Odluke o provođenju u članu 23. Predviđena je odredba da kod izgradnje industrijskih i drugih objekata investitor je **dužan ukloniti površinski, plodni sloj poljoprivrednog zemljišta i deponovati ga na namjenski** za to predviđenu lokaciju, a koja je prikazana na grafičkom dijelu Plana.

se dešava i suviše rijetko i u toliko neznatnom obimu, da se kao pravilo pojavljuju napušteni eksploatacioni kopovi, koji trajno mijenjaju krajolik.

Tabela 21. Provedbena planska dokumentacija u pripremi

rb	Naziv plana	Odluka o pristupanju izrade plana	Napomena
		Broj sl. glasnika	
1.	Regulacioni plan „Industrijska zona Koritnik“	8/16	Izrađen Nacrt plana o kome je provedena javna rasprava
2.	Regulacioni plan „Poljice“	4/17	Priprema se javna nabavka
3.	Regulacioni plan „Kolonije“	4/17	Priprema se javna nabavka
4.	Regulacioni plan „Hrasno “	7/16	Nije počelo provođenje/ izgradnja turističkog naselja
5.	Regulacioni plan „Dio užeg urbanog područja Breza“	1/16	U toku je izrada nacrtu plana

Izvor: Općinska Služba za prostorno uređenje, zaštitu okolice, geodetske i imovinsko-pravne poslove, 2017.

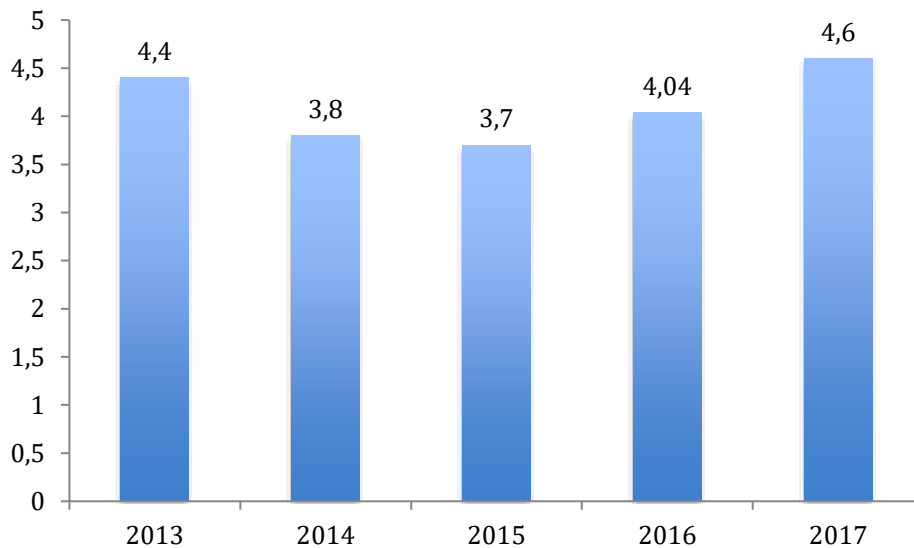
Prostornim planom Općine je stoga, u planskom periodu, utvrđena obaveza izrade projekata sanacije i rekultivacije po završetku svog eksploatacionog vijeka za kamenolome: Morava, Nezirov gaj, Nedići, nesantitarne deponije Koritnik, kao i za detektovana klizišta. Degradirane šumske i poljoprivredne površine, koje nisu napadnute bespravnom gradnjom potrebno je rekultivisati kroz sadnju biljnog materijala, te kontinuirani monitoring koji će spriječiti nove devastacije. U što kraćem roku je neophodno načiniti katastar klizišta sa elaboratom koji će dati i prijedlog sanacije, koji će poslužiti za izradu projekta sanacije. Urbanističkim Planom je utvrđena obaveza izrade provedbene planske dokumentacije za: uže urbano područje, planirane poslovno/radne zone i stambeno-poslovnu zonu ispod škole u Mahali-Poljice. Do sada je doneseno 5 provedbenih planova u obuhvatu Urbanističkog plana grada, kojima je pokrivena površina od 77,8 ha. U pripremi je, takođe 5 provedbenih planova kojima je pokrivena površina od 138,30 ha.

Na osnovu uvida i podataka o prostorno-planskoj dokumentaciji, vidljivo je da općina Breza ima važeća dokumenta, od kojih su Prostorni plan i Urbanistički plan grada Breza sa prigradskim naseljima, kao osnovni dokument, doneseni prije dvadeset godina. S obzirom na izmjene u standardima i normativima upravljanja prostorom, potrebno je svim izmjenama i dopunama prostorne dokumentacije uzeti u obzir elemente društvenog, ekonomskog i okolišnog razvoja Općine te nastaviti sa investiranjem u izradu provedbene dokumentacije u cilju održivog i planskog razvoja i stvaranja planskih preduslova za potpunu eliminaciju nelegalne gradnje (postojeća procjena govori o 362 bespravna objekta).

Kako je programom rada Općinskog vijeća općine Breza navedeno, oblast prostornog uređenja je jedna od bitnijih djelatnosti Općinske uprave. Zakonom o prostornom uređenju utvrđene su nadležnosti Općine u ovoj oblasti, a naročito da Vijeće predhodno odlučuje o pristupanju izradi, odnosno izmjenama i dopunama planova prostornog uređenja kao temeljnih akata razvoja općine, utvrđuje nacрте dokumenata prostornog planiranja koje stavlja na javnu raspravu i na osnovu rezultata provedene javne rasprave razmatra prijedloge planova i iste donosi. Vijeće će se morati zalagati za racionalno korištenje građevinskog zemljišta putem izrade industrijske zone, planiranjem prostora za kolektivnu i individualnu stambenu izgradnju i uređenje građevinskog zemljišta. Općinsko vijeće treba voditi aktivnu politiku i preduzimati potrebne mjere na zaštiti prirodnih resursa na području općine Breza u postupku određivanja zaštićenih područja i zalagati se da lokalna zajednica, kao i područja na kojima se eksploatišu prirodni resursi, imaju adekvatnu naknadu

III.1.10 Analiza budžeta

Kada se analiziraju budžeti značajnog broja općina u BiH, može se vidjeti da se u većini slučajeva oni planiraju u skladu sa procjenom raspoloživosti sredstava - prihoda, a nakon obezbjeđivanja sredstava za funkcionisanje općinske uprave i javnih ustanova i poduzeća (sredstva za plate, doprinose, materijalne troškove administracije, režijske troškove, itd.) preostali dio se može izdvojiti u investicije. Dakle, tako se primjera radi, finansiranje kapitalnih investicija podređuje raspoloživim izvorima sredstava, dok se u pojedinim slučajevima računa na kreditna zaduženja kod domaćih i stranih kreditora, prolongiranje obaveza kod dobavljača, izdavanje obveznica i dr., što ne ostavlja značajan prostor za realizaciju aktivnosti i projekata unapređenja ekonomske i društvene infrastrukture te zaštite i unapređenja okoline. Analiza budžeta pokazuje da izvršenje budžeta Općine ima trend rasta u posljednjih pet (5) godina, osim 2014. i 2015. godine, s obzirom na značajne uticaje prirodnih i drugih nesreća na privredu lokalne zajednice, ali i cijelokupan poslovni ambijent u BiH, direktno ili indirektno.

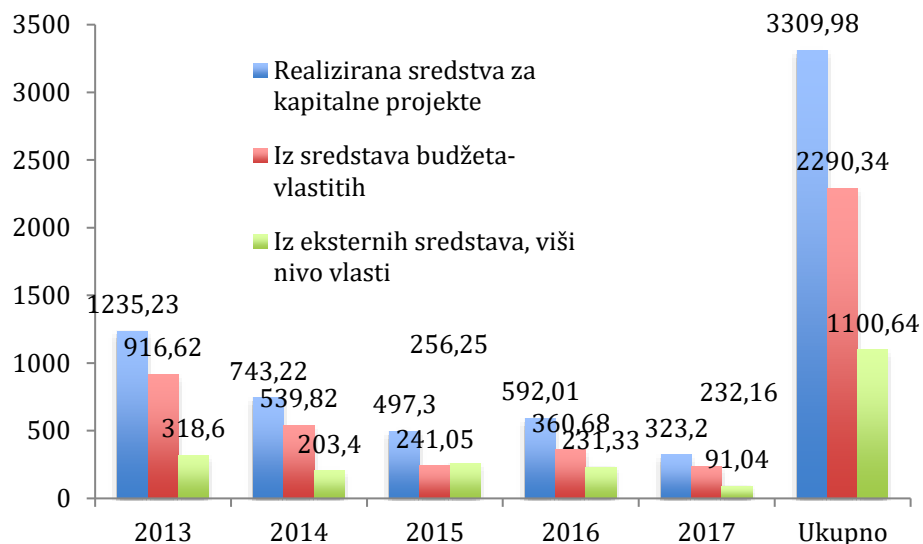
Slika 24. Izvršenje budžeta Općine Breza, mil. KM
Izvor: Općinska služba za finansije, 2017.

Porezni prihodi imaju blagi rast u posljednjih pet godina dok neporezni prihodi osciliraju i imaju blagi pad od 2014. godine,

Tabela 22. Pregled prihoda Općine, 000KM

	2012	2013	2014	2015	2016
Poreski i neporeski prihodi u ukupnom budžetu općine					
Porezni prihodi	1.989.017	1.921.080	1.946.964	2.120.195	2.188.146,03
Neporezni prihodi	1.133.469	1.299.886	1.040.927	1.032.636	1.005.271,41

Izvor: Općinska služba za finansije, 2017.

Slika 25. Realizirana sredstva za kapitalne projekte, 000KM
Izvor: Općinska služba za finansije, 2017.

Budžet za 2017. godinu Općine Breza je iznosio 4.600.000 KM i projekcija realizacije budžeta za naredne godine su 5.250.000 za 2018. godinu, 5.400.000 KM za 2019. godinu i 5.500.000 KM za 2020. godinu. Očekivana sredstva iz eksternih izvora za kapitalne i ostale značajne projekte,:

Tabela 23. Očekivana sredstva finansiranja iz eksternih izvora, KM

Godine	2018	2019	2020
Federalni fond za zaštitu okoliša	100.000	500.000	500.000
Federalno ministarstvo za prostorno uređenje	50.000	100.000	50.000
Federalno ministarstvo okoliša i turizma	50.000	100.000	50.000
Federalno Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta-grant sredstva za poduzetničke zone	100.000	500.000	500.000
Kantonalno ministarstvo privrede	260.000	460.000	300.000
Kantonalno ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	100.000	600.000	140.000
Kantonalno ministarstvo prostornog uređenja, promet i komunikacije i zaštitu okoline	100.000	500.000	500.000
Inostrani grantovi- IFAD, IPA i ostalo	175.000	375.000	300.000
	100.000	200.000	200.000
Ostali izvori	50.000	300.000	60.000
UKUPNO:	1.085.000	3.635.000	2.640.000

Izvor: Općinska služba za finansije, 2017.

Na osnovu podataka iz tabele, vidi se da najveći eksterni prihodi Budžeta očekuju od viših nivoa vlasti (Kanton i Federacija), dok značajan potencijal mogu da imaju sredstva inostranih grantova.

Procjena finansiranja Strategije za period 2021 – 2027. godina je pripremljena¹⁴ uzimajući u obzir:

- (I) Trend realiziranih budžetskih i eksternih izvora sredstava za kapitalne i ostale značajne projekte u periodu 2017-2020. godina. U periodu 2017-2020., za finansiranje kapitalnih i finansijskih značajnih projekata Općine ukupno je realizirano **4.383.506,42 KM** iz budžetskih i eksternih izvora JLS, i to **prosječno 1.095.876,60 KM/godišnje**. Za ove namjene, u istom periodu je iz budžeta ukupno izdvojeno **1.553.359,70 KM** (godišnje prosječno 388.339,92 KM), a iz eksternih izvora 2.830.146,72 KM (godišnje prosječno 707.536,68 KM). Pri tome, za iste namjene, u ovom periodu iz kreditnih sredstava nije bilo izdvajanja osim anuiteta u iznosu od **140.000 KM** godišnje, koji je uzet kod Razvojne banke FBiH za vodosnabdijevanje iz 2002. godine a traje do 2024. godine za izvorište Mala Rijeka;
- (II) Očekivani rast budžetskih prihoda od 2-11%, ili približno prosječnoj stopi cca 6,28 % za narednih šest godina prema slijedećem očekivanom rasporedu: 2021- 11%, 2022-6%, 2023-8 %, 2024-9 %, 2025-9 %; 2026-10 %, 2027- 11 %
- (III) Ograničenja u pogledu akumuliranih obaveza i zaduženosti kao i drugih rizika. Što se tiče ograničenja u pogledu akumuliranih obaveza i zaduženosti u toku je izrada programa sanacije dugovanja za narednih pet godina tako da ne vidimo ograničenja što se tiče neizmirenih obaveza, jedino je kod kredita općine Breza i njene zaduženosti kod banaka ograničenje do 2024. godine vezano za vodosnabdijevanje Općine Breza sa izvorišta Mala rijeka- filtersko postrojenje- anuitet na godišnjem nivou cca **140.000 KM**- Razvojna banka FBiH.

U pogledu budžeta Općine, za 2021. godinu, ukupna planirana sredstava su **5.360.055 KM**, a do izrade ove procjene sredstava (5 mjeseci) realizirano je ukupno prihoda **2.176.547,83 KM** (41 %) te rashoda **1.545.705,58 KM** (29 %). Na osnovu operativnih evidencija JLS, za finansiranje kapitalnih i finansijskih značajnih projekata u tekućoj 2021 godini, planirano je **865.000,00 KM**, a do sada je realizirano **626.320,82 KM**. Također, u tekućoj godini je za ove namjene planirano **550.000,00 KM**, a realizirano **107.322,02 KM** iz eksternih izvora (ne uključujući kredite). Iz sredstava kredita u tekućoj godini je za ove namjene finansirano kreditnih sredstava u iznosu od **160.000 KM** (anuitet za vodosnabdijevanje-Općina Breza nema novih zaduživanja osim otplate kredita u anuitetima za vodosnabdijevanje). Što se tiče projekcije budžeta za naredne dvije godine, bitno je napomenuti da će doći do smanjenja broja uposlenika a time i administrativnih troškova a do povećanja za kapitalna ulaganja. Došlo je i do modernizacije organa uprave u vidu informacionih tehnologija, a time će doći do uštede u odeđenim tekućim izdacima što može imati uticaj na povećanje kapitalnih iznosa. Također, u pogledu eksternih izvora, važno je naglasiti da se svake godine povećavaju grantovi koji dolaze sa većih nivoa vlasti, kako sa Kantona, tako i sa Federacije te inostrani grantovi u vidu tekućih potpora kao npr. USAID, UNDP itd.

Procjena je pripremljena putem konsultacija ključnih članova Razvojnog tima i Službe za finansije te je usaglašena sa Općinskim načelnikom. Procjena je korištena kao polazna osnova za izradu indikativnog finansijskog okvira, definisanje strateških ciljeva, prioriteta i mjera.

Pregled procjene po glavnim izvorima finansiranja za period 2021-2027.

¹⁴Procjenu izradili: Vedad Jusić, Meliha Beširević, Salih Hasanspahić.

Izvori finansiranja lokalne razvojne strategije	Okvirna procjena po godinama, KM							UKUPNO (KM)
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Iz budžeta JLS Općine Breza	865.000	951.500	1.236.950	1.608.035	2.090.445	2.404.011	2.764.612	
Iz eksternih izvora (<i>kredit, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori</i>) RMU	750.000	825.000	1.072.500	1.394.250	1.812.525	2.084.403	2.397.063	
Iz eksternih izvora (<i>IPA, donatori i ostalo</i>)	100.000	110.000	143.000	185.900	241.670	277.920	319.608	
Ukupno iz eksternih izvora	850.000	935.000	1.215.500	1.580.150	2.054.195	2.362.323	2.716.671	
UKUPNO	1.715.000	1.886.500	2.452.450	3.188.185	4.144.640	4.766.334	5.481.283	

Prijedlog okvirne raspodjele finansiranja po sektorima razvoja

Oblast ekonomskog razvoja, KM (aprox.)	Oblast društvenog razvoja, KM (aprox.)	Oblast zaštite okoline, KM (aprox.)	Ukupno, KM
11.787.621	1.965.017,06	9.881.754,00?	23.634.392

Iz Budžeta općine Breza	Očekuju se prihodi od koncesija za eksploataciju prirodnih resursa- koncesija od RMU Breza, godišnje cca 300.000 KM a na osnovu dogovora između Općine Breza, Elektroprivrede FBiH-RMU Breza i Ministarstva za privredu Vlade ZE-DO kantona. Rast neporeskih budžetskih prihoda po osnovu primjene Prostornog plana Općine Breza do 2029. godine (u narednim godinama 300-500 hiljada, naplata raznih taksi, renta i sl.) u navedenom periodu očekuje se od poreza, građevinskih dozvola i dr. taksi od 300.000-500.000 KM nakon usvajanja Prostornog plana. Dovođenje novih investitora i otvaranje novih radnih mjesta cca 150 radnih mjesta u narednom periodu od 2 godine na osnovu površinskog kopa Koritnik (izgradnja fabrike), a time će se povećati i porezni prihodi, porez na dohodak i ostala porezna davanja. Izgradnja resort naselja.
Eksterni izvori (<i>kredit, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori, sl.</i>)	U toku je realizacija projekata koji su dijelom finansirani iz sljedećih ministarstava, i to: Ministarstvo za privredu/gospodarstvo ZDK- vodne naknade, Vlada Federacija Bosne i Hercegovine, Fond za zaštitu okoliša FBiH, Federalno ministarstvo prostornog uređenja u ukupnom iznosu od 549.103,90 KM. Memorandum o razumjevanju (MoR) PCU – Općina Breza za projekat Rural Business Development Project- RBDP: IFAD, zaključen 15.8.2016. godine. Memorandum je potpisan na period od tri godine i vrijednost mikroprojekta za jednu godinu je ograničena na iznos od 250.000,00 KM a PCU se obavezuje da obezbijedi minimalno 70% naznačene maksimalne vrijednosti svakog pojedinačnog mikroprojekta, a ukoliko vrijednost mikroprojekta prelazi maksimalnu vrijednost od 250.000,00 KM, Općina se obavezuje da obezbijedi sredstva za finansiranje vrijednosti mikroprojekta preko maksimalne vrijednosti MP. Memorandum o razumjevanju (MoR) PCU- Općina Breza-UP/ZZ i farmeri za projekat Rural Business Development Project- RBDP: IFAD, zaključen zaključen 15.8.2016. godine.
Iz eksternih izvora (<i>IPA, donatori i ostalo</i>) (u KM)	Memorandum o saradnji sa fondacijom Mozaik, Ekonomsko osnaživanje najranjivijih porodica-World Vision International u BiH, Sporazum o finansiranju između Razvojnog programa Ujedinjenih nacija i Općine Breza o implementaciji projekta Jačanje uloga MZ -a-UNDP.

III.2. Strateško fokusiranje

Strateško fokusiranje je dobiveno na osnovu prikupljenih podataka u socio-ekonomskoj analizi, koja obuhvata sve važne aspekte života i razvoja Općine Breza i služi kao glavna podloga za kreiranje sveukupnog strateškog razvoja kao i aspekata ekonomskog razvoja, društvenog razvoja i plana zaštite životne sredine. Da bi identifikovali najvažnije unutrašnje faktore i vanjske okolnosti koje su značajne za razvoj naše općine pristupili smo izradi SWOT analize koja predstavlja most između sadašnjeg stanja, koje je utvrđeno analizom, i željenog, budućeg stanja koje se definiše strateškim planom razvoja. Ovaj koncept nam je dao sistematsku analizu prijetnji i prilika, kao i njihovo usaglašavanje sa jakim i slabim stranama općine. SWOT analiza obezbjeđuje informacije korisne za usklađivanje kapaciteta i sposobnosti sa okruženjem u kojem općina djeluje.

Tabela 24. SWOT analiza Općine

Snage	Slabosti
✓ Geografski položaj općine (adekvatna komunikacija na povezanost i blizina ključne putne i željezničke infrastrukture, magistralni put M17, željeznička pruga, blizina međunarodnog aerodroma) ✓ Blizina glavnog grada ✓ Iskop mrkog uglja ✓ Dobri međureligijski odnosi ✓ Pripremljena prostorno planska dokumentacija ✓ Visoka pokrivenost stanovništva sa kanalizacijom i vodovodnom mrežom ✓ U potpunosti formirana 1 poslovna zona i određene lokacije za dodatne 3 poslovne zone ✓ Čista životna sredina ✓ Izvorišta vode (kvalitet vode na izvorištu odgovara standardu) ✓ Rastuća poljoprivredna proizvodnja ✓ Izvorište geotermalne vode-Sedra ✓ Postojanje olimpijskog bazena ✓ Postojanje dvije vazdušne banje-plato Hrasno i Vlahinja ✓ Posjedovanje krečnjaka i lapora ✓ Uspješni pojedinci (sport, kultura, biblioteka) ✓ Postojanje savremenog centra za pružanje usluga građanima ✓ Bogato kulturno historijsko naslijeđe sa značajnim brojem nacionalnih spomenika	☒ Visoka stopa nezaposlenosti i visok udio žena u nezaposlenim, ☒ Negativan prirodni priraštaj, ☒ Nepostojanje higijensko ispravne deponije ☒ Nedostatak kvalitetne i iskusne radne snage- odlazak visokoobrazovanog kadra u glavni grad ☒ Neuređeni imovinsko – pravni odnosi između Općine Breza i RMU ☒ Usitnjenost poljoprivrednih posjeda ☒ Neprilagođen obrazovni sistem tržištu rada sa odgovarajućom stručnom praksom ☒ Migracije stanovništva u druge općine i gradove i inostranstvo ☒ Neprilagođenost javnih ustanova osobama sa posebnim potrebama-zgrade ne ispunjavaju standarde-arhitektonske barijere ☒ Nedovoljna pokrivenost sistemom za prikupljanje otpada ☒ Nepostojanje sistema za selektivno prikupljanje otpada ☒ Nerazvijen turistički proizvod ☒ Neadekvatni uslovi življenja za mlade u pogledu društvenog sadržaja, osnivanja porodice, predškolskog obrazovanja ☒ Nedovoljno adekvatnog prostora za kulturne i sportske aktivnosti ☒ Nepovoljan ambijent za obrtnike u cilju sistemske podrške obrtništvu ☒ Nedostajući poljoprivredno prerađivački kapaciteti ☒ Nedostajuće poljoprivredne zadruge ☒ Nedovoljna podrška i uključenost nevladinog sektora u sferama društvenog života ☒ Nedovoljna educiranost u udruženjima o mogućnostima pripreme projektnih aplikacija ☒ Nedovoljan angažman komunalne inspekcije ☒ Neracionalno korištenje vode

	☒ Degradacija tla koja se reflektuje u klizištima i nesaniranim kopovima ☒ Veliki broj divljih deponija- neriješeno pitanje deponovanja komunalnog otpada ☒ Nizak nivo konkurentnosti domaćih proizvoda ☒ Nedovoljni kapaciteti za suprotstavljanje i izloženost prirodnim i drugim nesrećama (poplave, požari, klizišta) ☒ Usitnjene kotlovnica i povećanje zagađivača zraka
Prilike	Prijetnje
✓ Uskladiti katastar i zemljišne knjige ✓ Eksploatisano zemljište od strane RMU ponuditi investitoru pod povoljnijim uslovima uz obrazloženje (simbolična cijena) ✓ Primjena i realizacija kolektora u cilju smanjenja zagađenja ✓ Primjena zakona o energetskej efikasnosti ✓ Objedinjavanje toplovodne mreže u regionu ✓ Mogućnost organizovanja otkupne stanice ✓ Selektivno odlaganje otpada ✓ Korištenje regionalnih deponija otpada ✓ Povećanje izvoza zbog blizine željezničke infrastrukture ✓ Korištenje turističkih potencijala Općine ✓ Međunarodni projekti ekonomskog razvoja ✓ Međunarodno finansiranje projekata okoliša i turizma ✓ Mogućnost korištenja obnovljivih izvora energije tj. energije vjetra i sunca ✓ Mogućnosti općinske korištenja dvorane za poslovno inkubiranje	☒ Iscrpjenost resursa uglja ☒ Blizina glavnog grada i intenzivniji odliv radno-sposobnog stanovništva ☒ Rast konkurentnosti graničnih općina ☒ Politička nestabilnost koja može ugroziti realizaciju Strategije ☒ Uticaj prirodnih i drugih nesreća

Najvažnije snage koje općini Breza pružaju konkurentne prednosti, čineći ovo područje atraktivnim mjestom za život i poslovanje su značajni potencijali kao što su: u pojedinim dijelovima općine Breza još uvijek očuvana **životna sredina, pitka voda, termomineralna voda, potencijali koje pruža rijeka Stavnja, prirodni resursi kojima Općina obiluje kao što su ugalj, mineralne sirovine** (ugalj, lapor, krečnjak i kvarcni pijesak) kao i područje koje je bogato kulturno historijskim naslijeđem. Jedna od prednosti Breze su i postojanje važećih strateških dokumenta koje predstavljaju osnovu za dalji ekonomski i društveni razvoj kao što je program Energetske efikasnosti i plan upravljanja otpadom. Značajan privredni subjekt koji Breza posjeduje je svakako RMU Breza. Pored konkurentnih prednosti koje Breza posjeduje, moraju se uzeti slabosti Općine Breza kako bi se bolje odredio fokus. U Brezi kao važnu slabost koju je potrebno istaći su svakako, **odlazak mladih, relativno visoka stopa nezaposlenosti i negativna stopa prirodnog priraštaja**, sa jedne strane, **neriješeni imovinsko pravni odnosi vezani za poslovne i industrijske zone, nedovoljna uređenost građevinskog zemljišta za poslovne zone, usitnjenost poljoprivrednih posjeda koja smanjuju mogućnost ozbiljnijeg bavljenja poljoprivrednom proizvodnjom, nepovezanost primarne poljoprivredne proizvodnje i prerađivačke industrije, kvalitet odvoza otpada i zagađenje okoline, degradacija zemljišta usljed eksploatacije rude, bespravna gradnja** s druge strane. Analizirajući konkurentne prednosti koje posjeduje Općina Breza i njihovim spajanjem sa vanjskim prilikama sa jedne strane i povezivanjem slabosti

i prijatiji, s druge strane, izvlače se odgovarajući fokusi na koje se treba koncentrisati u narednom strateškom periodu.

Razvojni tim općine Breza se opredijelio za sljedeće strateške fokuse:

1. Razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP) i diversifikacija privrede općine Breza

Strateška opredijeljenost Općinske uprave je da stimulira privatni sektor za investiranje, povećanje prerađivačkih kapaciteta, stvaranje boljih uslova za razvoj obrtništva, kao i poduzimanje niza mjera koje bi pozitivno uticale na infrastrukturu za pokretanje malih i srednjih preduzeća. Posjedovanje mineralnih sirovina kao što su ugalj, lapor, krečnjak i kvarcni pijesak predstavljaju značajan faktor tekućeg i budućeg razvoja općine Breza, međutim isti predstavljaju neobnovljiv resurs. Iz ovoga razloga potrebno je tražiti i nova rješenja u pogledu diversifikacije privrede općine Breza. U ovom pogledu, razvoj poslovnih zona će poslužiti kao poluga za razvoj postojećih i podstaći buduće investicije. Osnovni strateški fokus je svakako usmjeren na ostvarivanje takvog poslovnog ambijenta općine Breza koji se ogleda kroz smanjivanje nezaposlenosti poduzimanjem niza mjera za samozapošljavanje i pokretanja malih i srednjih preduzeća.

2. Razvoj poljoprivrede i stvaranje pretpostavki za razvoj turizma

U pogledu razvoja poljoprivredne proizvodnje fokus je potrebno staviti na razvoj poljoprivrede bazirane na novim znanjima i tehnologijama, instalacijama novih pogona u poljoprivrednoj proizvodnji. Osnova ovog fokusiranja je na takvim poljoprivrednim proizvodima koji će imati uvećanu tržišnu vrijednost, proizvodima sa produženim rokom trajanja i mogućnostima plasmana ovih proizvoda na nova tržišta.

Kada se govori o stvaranju pretpostavki za razvoj turizma, one u općini Breza su usmjerene prije svega na sportsko-rekreativni i seoski razvoj turizma. U pogledu sportsko-rekreativnog turizma može se istaknuti postojanje dva stadiona i sportska hala većih kapaciteta pogodnih za održavanje sportskih i kulturnih manifestacija. Posjedovanje olimpijskog bazena u koji je spojena termomineralna voda, a u čijoj blizini se nalaze sportski bazeni i ugostiteljski objekti. U pogledu rekreacije, jedna od najznačajnijih je svakako Slivanjska visoravan koja se nalazi na nadmorskoj visini od 800 m, a koja je idealno mjesto za odmor, rekreaciju, lov, planinarenje i prikupljanje ljekovitog bilja. U sklopu visoravni se nalazi i turističko naselje Hrasno koje predstavlja veliki potencijal za proširenje seoskog turizma. Šumski put (staza) Hrasno-Valhinje-Krčmari je pogodan za trčanje, šetanje i uživanje u čistom zraku. Navedena lokacija je idealna za pravljenje sportsko-rekreativnih terena sa bungalovima. Idući od Hrasna prema Slivnu-Orahovu postoji mogućnost korištenja poljoprivrednih proizvoda. Na navedenoj lokaciji je dosta stambenih kuća koje se ne koriste za stanovanje, uz odgovarajuće investicije predstavljaju pogodno tlo za razvoj seoskog turizma. Poslije Orahova se nalazi Mahmutović rijeka u kojoj se nalazi stara škola koja je pogodna za adaptaciju i održavanje škole u prirodi, koja je nekad i postojala. Kanjon Misoče od Mahmutović Rijeke do Nasića je idealan za biciklizam, ribolov i odmor u netaknutoj prirodi.

3. Poboljšanje kvaliteta života građana u skladu sa principima održivog razvoja sa posebnim naglaskom na očuvanje okoline

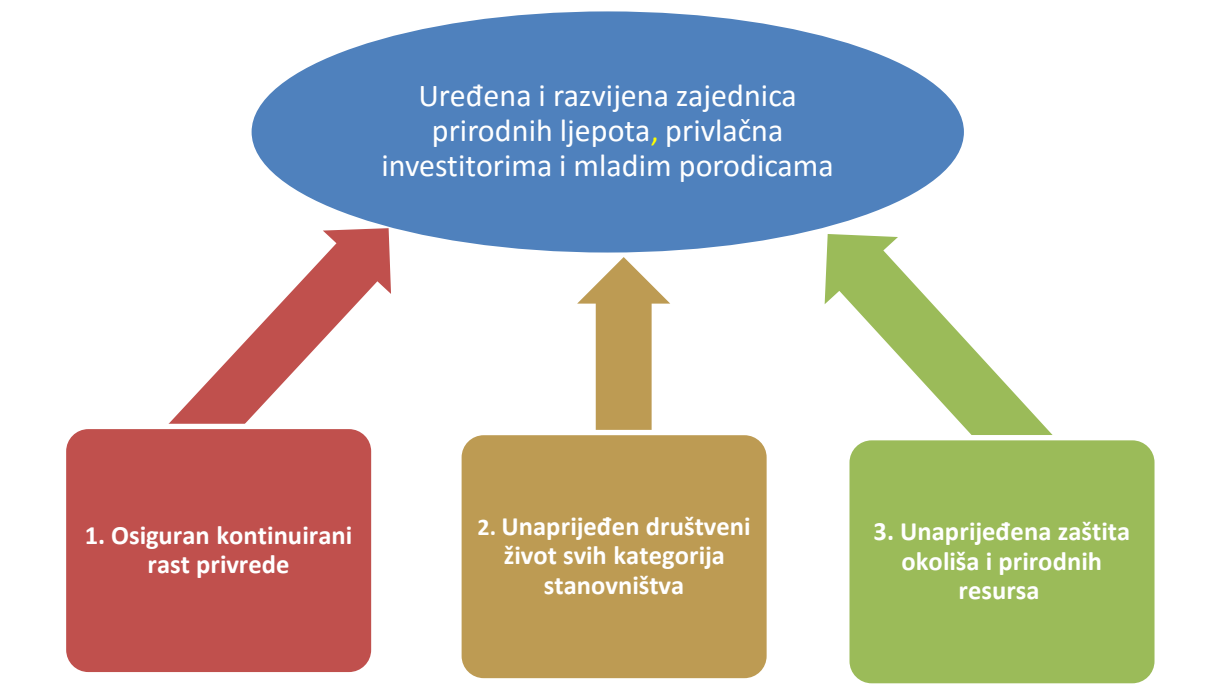
Prvi dio ovog fokusa usmjeren je na kvalitet življenja građana općine Breza. Općina Breza mora iskoristiti svoje prednosti, posebno prednosti u blizini većih urbanih centara u BiH, te postati mjesto atraktivno za život i rad svih kategorija društva, djece, mladih, žena, radno aktivnih, starijih osoba ali i svih osoba kojima je potrebna posebna socijalna briga. Kvalitet života građana treba unaprijediti kroz unaprjeđenje osnovnog i srednjeg obrazovanja, zdravstvene zaštite i novih usluga u zdravstvu, usluga javne uprave, izgradnji društvene infrastrukture sporta i kulture. S obzirom na određene negativne trendove, posebno negativan

migracioni saldo, sve relevantne i ključne zainteresovane strane moraju preduzeti proaktivnu ulogu u realizaciji budućih projekata koji će unaprijediti postojeće stanje kvaliteta života građana općine Breza.

Drugi dio ovog fokusa usmjeren je ka racionalnom korištenju prirodnih resursa i zaštiti okoline, kroz poduzimanje niza mjera u pogledu zaštite tla, vode i vazduha općine Breza. Posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na rješavanje problematike odlaganja otpada, jer postojeće stanje u pogledu odlaganje istog nije održivo. Takođe, dugoročno rješavanje problema vodovodne i kanalizacione infrastrukture i smanjenje izrazito visokih gubitaka vode predstavljaju imperativ u budućim projektnim aktivnostima. Isto tako zaštita od prirodnih i drugih nesreća te jačanje materijalnih i ljudskih kapaciteta u pogledu prevencije, ali i novim mjerama energetske efikasnosti, posebno u javnim objektima i javnoj rasvjeti. Sve ove projektne aktivnosti treba da vode ka sinergetskom efektu, stvarajući ugodniji ambijent za življenje, rad i ostanak u općini Breza.

III.3. Vizija i strateški ciljevi razvoja sa indikatorima

a) Vizija

Strateški ciljevi su proizašli iz strateških fokusa i vizije razvoja. Očekivani ishodi strateških ciljeva će biti praćeni kroz niz makro indikatora koji su definisani za svaki strateški cilj u skladu sa SMART principom (specifično-mjerljivo-ostvarivo-realno-vremenski definisano), kako bi se omogućila njihova mjerljivost.

b) Strateški ciljevi sa indikatorima

STRATEŠKI CILJ 1: Osiguran kontinuirani rast privrede

Kontinuirani rast privrede temeljni je oslonac cjelokupnog razvoja Općine. Općina svoj budući razvoj upravo vidi u daljem jačanju postojećeg industrijskog sektora, razvoju MSP i obrtnika, jačanju postojećih rudarskih kapaciteta, intenziviranju poljoprivredne proizvodnje i turizma, posebno u domenu razvijanja novog turističkog proizvoda usmjerenog ka ruralnom razvoju. Ključne pretpostavke za dostizanje ovog cilja su izgradnja pozitivnog poslovnog ambijenta, izgradnja saobraćajne, komunalne i poslovne infrastrukture, uz obavezno jačanje kapaciteta lokalne samouprave, kao istinskog servisa privrednicima. Ulaganje u razvoj preduzeća, obrtnika i poljoprivrednih proizvođača podrazumijeva set sistemskih mjera, uključujući različite poticaje, jačanje udruživanja, marketing i zajedničko nastupanje na tržištu. Jačanje sektora poljoprivredne proizvodnje usmjereno je na primarnu poljoprivrednu proizvodnju ali razvoj novih prerađivačkih kapaciteta. Intenziviranje i poticanje turizma podrazumijeva razvoj potrebne temeljne infrastrukture i novih turističkih servisa i proizvoda.

Očekivani uticaj ovog strateškog cilja, do 2027. godine je slijedeći:

- povećan broj zaposlenih za 30 % u odnosu na 2017. godinu,
- povećane neto plaće za 20 % u odnosu na 2017. godinu,
- povećani ukupni prihodi poslovnih subjekata za 20 % u odnosu na 2017. godinu.

Strateški cilj 1, koji se odnosi na kontinuirani rast privrede općine Breza, adresira problematiku prvog i drugog strateškog fokusa.

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva

Opredjeljenost općine Breza u strateškom razvoju društvenog segmenta lokalne zajednice jeste da se unaprijeđe uslovi života svih građana i to kroz unaprjeđenje zdravstvene, socijalne i opšte zaštite građana i imovine, obezbjeđenje kvalitetnog i dostupnog obrazovanja usklađenog sa potrebama tržišta rada općine, osiguranje pristupa sportskim i kulturnim sadržajima te unaprjeđenje rada svih segmenata javne uprave. Unaprjeđenje društvenog života svih kategorija stanovništva podrazumijeva projekte usmjerene na izgradnju društvene infrastrukture u seoskim ali i urbanim područjima, stvaranje takvih uslova za život koji će spriječiti odlazak mladih, jačanje socijalne skrbi koja će biti usmjerena na one kojima je pomoć najpotrebnija, prije svega na stara i iznemogla lica, te marginalizovane grupe, uvođenje novih usluga za potrebe stanovništva kao i razvoj ljudskih resursa, novih znanja i vještina, kao i navika građana općine Breza. Očekivani uticaj ovog strateškog cilja, do 2027. godine su:

- zaustavljen negativan migracioni saldo,
- broj sportskih organizacija povećan za 10 % u odnosu na 2017. godinu,
- smanjen broj korisnika socijalnih davanja po osnovu materijalnog stanja za 15 % u odnosu na 2017. godinu,
- povećani vlastiti budžetski prihodi općine Breza za 10 % u odnosu na 2017. godinu.

Strateški cilj 2, koji se odnosi na unaprjeđenje društvenog života građana općine Breza, rješava problematiku prvog dijela trećeg strateškog fokusa.

STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa

Navedeni cilj doprinosi i unapređenju zaštite okoline, smanjenju rizika od prirodnih i drugih nesreća (katastrofa) i održivom korištenju prirodnih resursa, uz obavezno smanjenje trenutnih štetnih uticaja na okolinu i društvenu zajednicu općine Breza. Strateško opredjeljenje općine Breza je da u srednjoročnom periodu usmjeri aktivnosti na izgradnju savremene komunalne infrastrukture u pogledu sanacije vodovodne i kanalizacione mreže, obezbjeđenje osnova za dalju eksploataciju ruda u skladu sa principima održivog razvoja, zaštiti i unapređenju stanja tla, vode i vazduha, kao i na povećanje stepena energetske efikasnosti javnih objekata i javne rasvjete. Ove projektne aktivnosti vode ka smanjenju zagađenja i negativnog uticaja na okolinu, kako bi se stvorila atraktivna lokalna zajednica za život i poslovanje.

Očekivani uticaji ovog strateškog cilja do kraja 2027. godine su:

- smanjeno opterećenje prirodnih recipijenata po osnovu ekvivalentnog broja stanovnika (EBS) najvećih zagađivača za 15 % u odnosu na 2017. godinu,
- organizovanim sakupljanjem otpada pokriveno 90 % stanovništva Općine,
- smanjenje gubitaka vode za 40 % u odnosu na 2017. godinu,
- smanjenje nadoknada po osnovu štete nastale od elementarnih nepogoda za 30% u odnosu na 2017. godinu.

Strateški cilj 3, koji se odnosi na zaštitu okoliša i prirodnih resursa općine Breza, rješava problematiku drugog dijela trećeg strateškog fokusa.

Za ostvarenje definiranih strateških ciljeva uspostavljeni su sljedeći indikatori (uticaja) sa pokazateljima polaznih i ciljnih vrijednosti:

Strateški cilj 1	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost (2017.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Osiguran kontinuirani rast privrede	Ukupan broj zaposlenih	3.535	4.065
	Proječna neto plaća	905	1.086
	Ukupni prihodi poslovnih subjekata	152.387.086 (podaci za 2016)	182.864.503

	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost (2027)

Strateški cilj 2		(2017.)	
Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva	Broj stanovnika općine Breza	14.168 Podaci iz 2013-popis stanovništva)	14.876 Povećanje za 3-5%
	Broj sportskih organizacija na području općine	12	13
	Broj korisnika socijalnih davanja po osnovu materijalnog stanja	209	226
	Vlastiti budžetski prihodi općine Breza	5.290.166,93	6.083.691,97

Strateški cilj 3	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost (2017.)	Ciljna vrijednost (2027)
Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa	Opterećenje prirodnih recipijenata (vodotoka i zemljišta) po osnovu ekvivalentnog broja stanovnika (EBS) najvećih zagađivača u općini Breza	1.001,19	851
	Broj stanovnika Općine pokriven organizovanim sakupljanjem otpada	12.218	12.751
	% gubitaka vode u sistemu vodosnabdijevanja	73	44
	Ukupan iznos nadoknade po osnovu štete nastale od elementarnih nepogoda	4.418.184,62 (podaci za 2014. godinu)	3.092.729,23

IV. Prioriteti i mjere sa indikatorima

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definisani prioriteti su grupisani pod relevantnim strateškim ciljevima.

Tabela broj 25: Prioriteti grupirani po strateškim ciljevima

STRATEŠKI CILJ 1: Osiguran kontinuirani rast privrede	Prioritet 1.1. Povećan broj malih i srednjih preduzeća (MSP), obrta i ukupan nivo privredne aktivnosti
	Prioritet 1.2. Značajno povećan nivo poljoprivredne proizvodnje
	Prioritet 1.3. Značajno povećano iskorištenje turističkih potencijala
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva	Prioritet 2.1. Unaprijeđeni uslovi za rad i kvalitet obrazovanja
	Prioritet 2.2. Unaprijeđen kvalitet socijalne, zdravstvene i druge zaštite građana Općine
	Prioritet 2.3. Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa	Prioritet 3.1. Unaprijeđeno stanje i kvaliteta tla, vazduha i vodotoka na teritoriji Općine
	Prioritet 3.2. Unaprijeđene komunalne usluge i umanjeni rizici od prirodnih i drugih nesreća
	Prioritet 3.3. Unaprijeđena energetska efikasnost i zaštita prirodnih resursa na teritoriji Općine

a) Pregled prioriteta i pripadajućih mjera sa indikatorima

Prioriteti za strateški cilj 1, uključujući pripadajuće mjere, prikazani su u Tabeli 26. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 26. Prioriteti za Strateški cilj 1 sa pripadajućim mjerama

STRATEŠKI CILJ 1	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg) rezultata	Polazna vrijednost (2017)	Ciljna vrijednost (2027)
	PRIORITET 1.1. - POVEĆAN BROJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA (MSP), OBRTA I UKUPAN NIVO PRIVREDNE AKTIVNOSTI	Broj registrovanih obrta	220	286
		Broj registrovanih MSP	81	97
		Količina eksploatisanog uglja i drugih sirovina	676.544,90	676.544,90
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
1.1.1. Unapređenje industrijskog i prerađivačkog sektora				
1.1.2. Poslovna podrška i unapređenje poslovne infrastrukture				
	PRIORITET 1.2. – ZNAČAJNO POVEĆAN NIVO POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE	Ukupna poljoprivredna proizvodnja po osnovnim kulturama – u tonama	2858	3.715,40/2027
		Broj upisanih u registar poljoprivrednih gazdinstava i registar klijenata	653	848
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
1.2.1. Razvoj poljoprivrede bazirane na znanju i novim tehnologijama				
	PRIORITET 1.3. - ZNAČAJNO POVEĆANO ISKORIŠTENJE TURISTIČKIH POTENCIJALA	Broj noćenja	58	1000 godišnje
		Prihod u sektoru turizma – u KM	1160	- 30.000 KM do 2027. godine
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
1.3.1. Valorizacija, promocija i korištenja turističkih potencijala				

Prioriteti za Strateški cilj 2, uključujući pripadajuće mjere, prikazani su u Tabeli 27. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 27. Prioriteti za Strateški cilj 2 sa pripadajućim mjerama

STRATEŠKI CILJ 2	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg) rezultata	Polazna vrijednost (2017)	Ciljna vrijednost (2027)
	PRIORITET 2.1. - UNAPRIJEĐENI USLOVI ZA RAD I KVALITET OBRAZOVANJA	Broj djece uključene u sportske sekcije i/ili klubove	132 Podaci za 2018. godinu	300/2027

	Stepen zadovoljstva roditelja i djece uslovima u školi – procenat zadovoljnih i vrlo zadovoljnih	37,8% Podaci za 2018. godinu	56,7/2027
	Broj prijavljenih incidenata vršnjačkog nasilja u školama	18	4/2027 Do 2027.
	Broj saobraćajnih nezgoda u kojima učestvuju djeca i mladi vozači početnici	9	4

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

2.1.1. Poboljšanje uslova za kvalitetnije osnovno i srednje obrazovanje

2.1.2. Podrška inicijativama obrazovnih institucija

PRIORITET 2.2. - UNAPRIJEĐEN KVALITET SOCIJALNE, ZDRAVSTVENE I DRUGE ZAŠTITE GRAĐANA OPĆINE	Broj usluga Centra za socijalni rad	1.185	1.422
	Broj krivičnih djela u godini	101	80
	Broj akcidenata sa povredama	17	14/2027
	Broj pacijenata koji se upućuju u KB Zenica na godišnjem nivou	7.643	6.878

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

2.2.1. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite građana

2.2.2. Prevencija zaštite i sigurnosti građana

PRIORITET 2.3. - UNAPRIJEĐEN NIVO STANOVANJA, KULTURE, SPORTA, KVALITETA JAVNIH USLUGA I UKLJUČENOSTI CIVILNOG DRUŠTVA	Broj posjetitelja kulturnim sadržajima	2000	2400/2027
	Broj kulturno-istorijskih manifestacija u Općini	5	6
	Broj sportskih manifestacija u Općini	7	8
	Broj aktivnih članova sportskih organizacija	390 (podaci za 2018. godinu)	429
	Stepen zadovoljstva uslugama općinske uprave i općinskih ustanova (Likertova skala)	4,2 Podaci za 2018. godinu	4,2

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

- 2.3.1** Izgradnja i sanacija javnih objekata
- 2.3.2** Unapređenje memorijalnih, kulturnih i sportskih manifestacija
- 2.3.3** Unapređenje efikasnosti javne uprave

Prioriteti za Strateški cilj 3, uključujući pripadajuće mjere, prikazani su u Tabeli 28. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 28. Prioriteti za Strateški cilj 3 sa pripadajućim mjerama

STRATEŠKI CILJ 3	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg) rezultata	Polazna vrijednost (2017)	Ciljna vrijednost (2027)
PRIORITET 3.1. – UNAPRIJEĐENO STANJE I KVALITETA TLA, VAZDUHA I VODOTOKA NA TERITORIJI OPĆINE		Količina i koncentracija ugljen-dioksida Mjereno-NO, NO ₂ , NO _x , CO, PM ₁₀ , O ₃ , SO ₂ , H ₂ S	SO ₂ – 32,51 NO ₂ – 19,17 CO – 1,11 PM ₁₀ – 29,86 O ₃ – 114,20	SO ₂ – 30,88 NO ₂ – 18,21 CO – 1,05 PM ₁₀ – 28,36 O ₃ – 108,49
		Broj kontaminacija izvorišta na teritoriji Općine godišnje.	34	30
		Broj usvojenih planskih dokumenata	3	5
		Količina recikliranog otpada (t/god.) na godišnjem nivou na teritoriji Općine	24,5	39
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
3.1.1. Zaštita i unapređenje kvaliteta vode, tla i vazduha				
PRIORITET 3.2. – UNAPRIJEĐENE KOMUNALNE USLUGE I UMANJENI RIZICI OD PRIRODNIH I DRUGIH NESREĆA		Broj korisnika vodovodne mreže	Domaćinstva: 4.481 Fizička lica: 11.158 Pravna lica: 195	Domaćinstva: 8.289,85 Fizička lica: 20.642,30 Pravna lica: 360
		Broj korisnika kanalizacione mreže	Domaćinstva: 1.216 Fizička lica: 2.428 Pravna lica: 103	Domaćinstva: 1.580 Fizička lica: 3.156 Pravna lica:

			134
	Iznos ukupnih općinskih nadoknada po osnovu prirodnih i drugih nesreća, u KM godišnje	36.800,11	36.800,11

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

- 3.2.1. Sanacija vodovodne i kanalizacione mreže**
- 3.2.2. Sanacija i izgradnja saobraćajne infrastrukture**
- 3.2.3. Smanjenje rizika od prirodnih i drugih nesreća**

PRIORITET 3.3. – UNAPRIJEĐENA ENERGETSKA EFIKASNOST I ZAŠTITA PRIRODNIH RESURSA NA TERITORIJU OPĆINE	Troškovi za redovno održavanje javne rasvjete	15.991,56 Podaci za 2018. godinu	7.995,75
	Količina utrošene energije u javnim ustanovama koje su utopljene (kWh ili kWh/m2 ili kWh/m3)	O.Š.Enver Čolaković: 1.687 Obdanište: 1.090,58 JU Dom zdravlja Breza: 61.179 Podaci za 2018. godinu	O.Š.Enver Čolaković: 1.180 Obdanište: 763,40 JU Dom zdravlja Breza: 42.825
	Iznos računa za energente u javnim ustanovama koje su utopljene, KM.	O.Š.Enver Čolaković: 408,69 Obdanište: 197,96 JU Dom zdravlja Breza: 14.282 Podaci za 2018. godinu	O.Š.Enver Čolaković: 245,21 Obdanište: 118,78 JU Dom zdravlja Breza: 8.569,20

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

- 3.3.1 Unapređenje energetske efikasnosti javnih objekata i instalacija**

V. Ključni strateški projekti

U ovom poglavlju dokumenta neophodno je navesti utvrđene ključne strateške projekte, uz kratki opis projekta, njegove očekivane razvojne efekte i indikativni finansijski okvir za realizaciju. Pri tome, potrebno je sažeto naglasiti očekivani katalitički efekat projekta ako je osnov za pokretanje drugih projekata te njegov očekivani uticaj ukoliko projektni rezultati značajno doprinose održivom rastu i razvoju te poboljšanju kvaliteta života građana, posebno socijalno ugroženih kategorija stanovništva. Pri utvrđivanju ključnih strateških projekata potrebno je voditi se time da su to intervencije od najvećeg značaja i da trebaju imati višestruki efekat na razvoj pri čemu njihova implementacija može biti osnov za pokretanje drugih projekata.

U sklopu Strateškog cilja 1

Strateški projekat: 1.1.1.1. Izgradnja poslovne zone za razvoj proizvodnih i poslovnih kapaciteta

Izgradnja poslovnih zona ima za cilj podstaći razvoj proizvodnih i poslovnih kapaciteta na području općine Breza, naročito malog i srednjeg poduzetništva kao glavnog pokretača privrednog razvoja i generatora novih radnih mjesta. U skladu s tim potencijalnim investitorima se žele ponuditi lokacije za izgradnju proizvodnih i poslovnih objekata. Izgradnja poslovnih zona će se odvijati u dvije faze koje podrazumijevaju izradu projektno-tehničke dokumentacije, a potom realizacija i izgradnja infrastrukturne mreže kako bi se omogućila prodaja parcela zainteresiranim investitorima. Ukupna vrijednost projekta je 4.000.000 KM, od čega će 500.000,00 KM biti financirano iz općinskog budžeta, a 3.500.000,00 KM iz eksternih izvora. Kao rezultat projekta očekuje se da će do kraja 2027. godine biti validirana tehničko-projektna dokumentacija za najmanje 2 poslovne zone i izvršena promocija iste zainteresovanim investitorima.

U sklopu Strateškog cilja 2

Strateški projekat: 1.2. Razvoj poljoprivredno- prehrambenog sektora kroz jačanje kapaciteta izgradnje distributivnih centara i nabavku opreme

Izgradnjom objekata za otkup, plasiranje i prodaju poljoprivrednih i drugih proizvoda osigurati će se uslovi za adekvatno skladištenje, promociju i prodaju poljoprivredno-prehrambenih i drugih proizvoda, što ima za cilj razvoj poljoprivrednog-prehrambenog sektora.

U skladu sa tim postojećim poljoprivrednim proizvođačima će se osigurati uslovi za plasiranje i skladištenje njihovih proizvoda do konačne prodaje. Ukupna vrijednost projekta je 1.000.000,00 KM, od čega će 300.000,00 KM biti financirano iz općinskog budžeta, a 700.000,00 KM iz eksternih izvora.

Kao rezultat projekta očekuje se da će do kraja 2027. godine biti izgrađena Gradska tržnica u Brezi

U sklopu Strateškog cilja 3

Strateški projekat: 2.3 Uređenje centra Grada - Izgradnja Centralnog Trga i Centralnog Parka u Gradu

Uređenje centra Grada ima za cilj omogućiti funkcionalniji, kvalitetniji i sadržajno kreativniji boravak građana i gostiju na otvorenom javnom gradskom prostoru. Centralni slobodni dio na kojem je smještena postojeća sahat kula i fontana će predstavljati mjesto okupljanja i prostor za organizovanje kulturno-historijskih manifestacija i događaja na otvorenom (sajmovi, festivali i sl.)

Aktivnosti planirane na uređenju centra grada su:

- Rekonstrukcija Trga ispred Pošte
- Izgradnja Centralnog parka na prostoru oko kino sale prema rijeci Stavnji sa šetnicama prema Bazilici.
- Izgradnja pješačkog mosta preko rijeke stavnje iz Centralnog parka prema Ekonomiji
- Uređenje prostora Ekonomije i nastavak Centralnog parka prema Starom mostu uz rijeku Stavnju
- Izgradnja šetnice od Bulbulušića do Starog Mosta uz prugu.

Ukupna vrijednost projekta iznosi 1.500.000 KM, od čega će 500.000 KM biti finansirano iz općinskog budžeta, a 1.000.000 KM iz eksternih izvora. Kao rezultat projekta očekuje se da će do kraja 2027. godine, biti uređen trg u Brezi i izrađena projektno-tehnička dokumentacija za ostale navedene aktivnosti.

U sklopu Strateškog cilja 3.1

Strateški projekat: Zaštita i uređenje vodovoda na području Općine Breza

Na području Općine Breza protiče rijeka Stavnja čije korito je dosta dosta plitko sananesenim sedimentima koji otežavaju protok, a tim i ugrožavaju kako zemljište tako i objekte koji se nalaze u neposrednoj blizini naročito poslije obimnih i jakih kiša i topljenja snijega. Značajan problem predstavljaju i količine ne razgradivog otpada koje svojim prisustvom otežavaju život flore i faune u rijeci. Uklanjanje divljih deponija smeća koje su u neposrednoj blizini korita rijeke Stavnje.

Rezultati realizacije ovog projekta će se manifestovati kroz čistu i ekološki zdravu sredinu. Uređenjem korita rijeke Stavnja stvorit će se preduslovi za izgradnju šetnica i odmorišta kako za lokalno stanovništvo tako i za posjetitelje Općine Breza.

Ukupna vrijednost projekta iznosi 1.732.430 KM, od čega će 200.000 KM biti finansirano iz općinskog budžeta, a 1.500.000 KM iz eksternih izvora. Kao rezultat projekta očekuje se da će do kraja 2027. godine, od ukupno projektovane dužine od 5,2 km biti uređeno minimal no 1,2 km na lokalitetu centra grada

U sklopu Strateškog cilja 3.2

Strateški projekat: Unapređenje putne infrastrukture na području Općine Breza

Unapređenje putne infrastrukture na području Općine Breza ima za cilj poboljšanje ekonomskog razvoja i unapređenje konkurentnosti privrede, te stvaranje uslova za poboljšanje ruralnog razvoja.

Rekonstrukcijom putne infrastrukture će se povećati zadovoljstvo građana i smanjiti troškovi redovnog održavanja putne infrastrukture. Aktivnosti planirane ovim strateškim projektom je rekonstrukcija lokalnih cesta u dužini od 5 km. Ukupna vrijednost projekta iznosi 1.150.000 KM, od čega će 460.000 KM biti finansirano iz općinskog budžeta, a 690.000 KM iz eksternih izvora.

Na nivou realizacije projektne aktivnosti, intervencija podrazumijeva rekonstrukciju najoštećenijih dionica na području Općine, sa urađenim odvodnim kanalima koja podrazumijeva demontažu oštećenih kolovoznih zastora, izvedbu donjih nosivih strojeva puta, izvedbu pripadajućih infrastrukturnih objekata koji podrazumijevaju sistem odvodnje površinske vode, drenažne sisteme, potporne zidove, izvedbu betonskih radova na polaganju ivičnjaka i izvedbu pješačkih staza, te izvedbu adekvatnih završnih slojeva asfaltnog zastora.

VI. Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata

U tabeli, a ukoliko je nužno i u pratećem tekstu, je potrebno sažeto elaborirati usklađenost strategije razvoja sa strateškim dokumentima viših nivoa vlasti (uključujući i SDG okvir za BiH).

Elaboracija uključuje referiranje na konkretne strateške ciljeve i prioritete iz strateških dokumenata viših nivoa vlasti za koje se strateški ciljevi, prioritete i mjere strategije razvoja jedinice lokalne samouprave (JLS) direktno vežu. Dodatno, potrebno je naznačiti da li se kod identifikovane veze npr. radi o: strateškim usmjerenjima višeg nivoa vlasti koja se slijede u strategiji razvoja JLS; prenešenim razvojnim intervencijama od strane višeg nivoa vlasti na lokalnu zajednicu; zajedničkim ili direktno podržanim razvojnim intervencijama od strane višeg nivoa vlasti; ili se radi o prenošenju ciljeva/indikatora ili aktivnosti iz SDG Okvira za BiH i tsl.).

Strateški dokument višeg nivoa	Vezani strateški cilj, prioritet i/ili mjera iz strategije razvoja
Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH (radna verzija dokumenta)	
Razvojni pravac: "Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom"	Strateški cilj 2: Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva Prioritet 2.3: Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva Mjera: 2.3.3: Unapređenje efikasnosti javne uprave
Razvojni pravac: "Pametna rast"	Strateški cilj 1: Osiguran kontinuirani rast privrede Prioritet 1.1: Povećan broj malih i srednjih preduzeća (MSP), obrta i ukupan nivo privredne aktivnosti Strateški cilj 3: Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa Prioritet 3.3: Unaprijeđena energetska efikasnost i zaštita prirodnih resursa na teritoriji Općine
Razvojni pravac: "Socijalna uključenost – društvo jednakih mogućnosti"	Strateški cilj 2: Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva Prioritet 2.2: Unaprijeđen kvalitet socijalne, zdravstvene i druge zaštite građana Općine Prioritet 2.3: Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva
Strategija razvoja Federacije BiH 2021 – 2027. godine	
STRATEŠKI CILJ 1: Ubrzan ekonomski razvoj PRIORITET 1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	Strateški cilj 1: Osiguran kontinuirani rast privrede Prioritet 1.1: Povećan broj malih i srednjih preduzeća (MSP), obrta i ukupan nivo privredne aktivnosti
STRATEŠKI CILJ 2: Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj PRIORITET 2.1. Unaprjeđivati obrazovni sistem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva Prioritet 2.1: Unaprijeđeni uslovi za rad i kvalitet obrazovanja Prioritet 2.2: Unaprijeđen kvalitet socijalne, zdravstvene i druge zaštite građana Općine

PRIORITET 2.3. Poboľšavati rast stanovništva, stabilnost obitelji i položaj mladih PRIORITET 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost STRATEŠKI CILJ 3: Resursno efikasan i održiv razvoj PRIORITET 3.1. Unaprjeđivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa PRIORITET 3.3. Povećati energijsku efikasnost PRIORITET 3.6. Povećati otpornost na krize	Prioritet 2.3: Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva Strateški cilj 3: Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa Prioritet 3.1: Unaprijeđeno stanje i kvaliteta tla, vazduha i vodotoka na teritoriji Općine Prioritet 3.2: Unaprijeđene komunalne usluge i umanjeni rizici od prirodnih i drugih nesreća Prioritet 3.3: Unaprijeđena energetska efikasnost i zaštita prirodnih resursa na teritoriji Općine
Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021-2027. godina	
SC1: Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva SC2: Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja SC3: Poboľšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu	Strateški cilj 1: Osiguran kontinuirani rast privrede Strateški cilj 2: Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva Strateški cilj 3: Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa
Strategija razvoja metalnog i elektro sektora Federacije BiH za period 2016-2025. godine	
SC1. Povećanje obima sektorske proizvodnje po prosječnoj godišnjoj stopi 2,2 %, SC2. Povećanje broja radnika za 10.000 do kraja 2026., sa minimalnim udjelom od 15 % visokostručnih radnika SC3. Povećanje izvoza i promjena strukture izvoza u korist izvoza proizvoda više dodane vrijednosti	Strateški cilj 1: Osiguran kontinuirani rast privrede Prioritet 1.1: Povećan broj malih i srednjih preduzeća (MSP), obrta i ukupan nivo privredne aktivnosti
«Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016-2021»	
Opći cilj: Unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom	Strateški cilj 2: Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva Prioritet 2.2: Unaprijeđen kvalitet socijalne, zdravstvene i druge zaštite građana Općine Prioritet 2.3: Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva
«Strategija zaštite okoliša Federacije BiH 2008-2018» sa produženim rokom važenja	
Strateški cilj 4.2: Održiva upotreba prirodnih resursa	Strateški cilj 3: Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa

Strateški cilj 5.2: Minimiziranje/otklanjanje rizika po ljudsko zdravlje, biodiverzitet, prirodno i graditeljsko naslijeđe	Prioritet 3.1: Unaprijeđeno stanje i kvaliteta tla, vazduha i vodotoka na teritoriji Općine
Strateški cilj 6.1: Ograničenje emisije	Prioritet 3.2: Unaprijeđene komunalne usluge i umanjeni rizici od prirodnih i drugih nesreća
Strateški cilj 6.2: Upravljanje kvalitetom zraka	Prioritet 3.3: Unaprijeđena energetska efikasnost i zaštita prirodnih resursa na teritoriji Općine
Strateški cilj 6.3: Unapređenje korištenja energije	

Dodatne informacije za inicijative međuopćinske suradnje:

U oblasti **ekonomskog razvoja** potencijali za saradnju prije svega mogu biti usmjereni na privlačenje novih investicija u oblasti poljoprivrede i turističke ponude kroz korištenje povoljnog položaja i izgradnju kvalitetne zajedničke infrastrukture koja prevazilazi granice lokalnih zajednica (putevi, pješačke staze, objekti i sl.), te već izraženog interesa preduzetnika za ulaganja na području Općine u pogledu izgradnje turističkih kompleksa ali i korištanje prirodnih resursa (npr. kanjona rijeke Misoče). Ova saradnja posebno se odnosi na općine Ilijaš i Vareš, te zajedničku podršku u izgradnji putne i druge zajedničke infrastrukture i promociji turističkog (resort) kompleksa «Smrekovica». Osim toga, aktivnosti međuopćinske saradnje trebaju biti fokusirane i na uspostavljanje saradnje među prerađivačkim kapacitetima prehrambene industrije u susjednim općinama kako bi se plasirali poljoprivredni proizvodi proizvođača eventualnim zajedničkim nastupom, otkupom i budućim projektovanim kapacitetima prerađivačke industrije posebno u pogledu instalacije hladnjače do 2027. godine i savremene linije za pakovanje poljoprivrednih proizvoda koji dolaze sa teritorije općina Breza, Vareš, Ilijaš ali i drugih susjednih općina. Na ovaj način bi se ostvarili dodatni prihodi i povećao interes za bavljenje poljoprivredom čime bi i lokalni resursi bili adekvatno iskorišteni.

U **oblasti društvenog razvoja** mogućnosti međuopćinske saradnje ogledaju se na uspostavljanju i jačanju saradnje civilnog sektora sa sličnim organizacijama iz okruženja, prvenstveno u oblastima kulture, ili u oblasti unaprijeđenja zdravstva i memorijalnih manifestacija. Općina Breza ima značajno iskustvu u realizaciji projekta međuopćinske saradnje «Participativni budžet», sa općinama Kreševo i Istočna Ilidža, čije je okončanje krajem tekuće godine (2018), čiji je cilj bio da općine ostvaruju određenu vrstu saradnje i razmjenjuju pozitivna iskustva i primjere dobre prakse. Projekt PRO-Budućnost (Povjerenje, Razumijevanje, Odgovornost za Budućnost), čiji aneks za drugu fazu realizacije potpisan. Projekat ima za cilj da građanke i građani BiH, ohrabreni ključnim utjecajnim akterima, zagovaraju nove društvene promjene, koje bi rezultirale poboljšanju kvalitete života. PRO-Budućnost djeluje u više općina i gradova odnosno kroz 15 parova općina (Breza i Vareš). Putem ovog ali i sličnih projekata, općina Breza će zagovarati realizaciju svih onih projekata strategije razvoja koji imaju za cilj podizanje nivoa kvaliteta života građana općine Breza ali i susjednih općina. Pored toga, moguće je jačati saradnju sportista, sportskih klubova i mladih, te unaprijediti društvenu saradnju putem održavanja zajedničkih kulturnih i sportskih manifestacija, posebno sa općinama Vogošća, Vareš i Ilijaš.

Međuopćinska saradnja u domenu **sektora zaštite okoline** će biti fokusirana na zbrinjavanje čvrstog otpada korištenjem regionalne deponije ili drugog modela odlaganja koji ne ugrožava lokalnu ili susjedne zajednice, zaštitu vodotoka i prirodnih resursa u saradnji sa općinom Vareš, zaštitu od poplava zajedničkim i koordiniranim aktivnostima kada je potrebno i moguće sa općinama Vareš, Ilijaš i Visoko. Već su preduzete aktivnosti u pogledu rješavanja prečišćavanja otpadnih voda putem izgradnje zajedničkog kolektora sa općinom Ilijaš, i Vogošća. Projekat "Izgradnja zajedničkog prečištača i kolektorske mreže otpadnih voda na području Općina Vogošća, Ilijaš i Breza u BiH, je u početnoj fazi. Idejni projekat je izrađen od strane firme "Projekt" iz Nove Gorice, a u fazi je priprema projektne dokumentacije za IPA sredstva. Takođe, u narednom periodu će se razmotriti mogućnosti zajedničke toplifikacije općine Breza i općine Kakanj, kao i drugih općina Ze-Do i Kantona Sarajevo.

VII. Indikativni finansijski okvir

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura finansiranja (u %)	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1. Strateški cilj	53,79%	17.047.621	1.628.324	15.419.297	
1.1. Prioritet	36,34%	12.143.000	1.003.000	11.140.000	
1.1.1. Mjera: Poslovna podrška i unapređenje poslovne infrastrukture		1.383.000	418.000	965.000	Entitet/kanton, donatori, budžet
1.1.1.1. Izgradnja poslovne zone za razvoj proizvodnih i poslovnih kapaciteta		4.000.000	500.000	3.500.000	Entitet/kanton, donatori, budžet
1.1.2. Mjera: Unapređenje industrijskog i prerađivačkog sektora		6.500.000	0,00	6.500,000	Entitet/kanton, donatori, budžet
		260.000	85.000	175.000	
1.2. Prioritet	1,16%	1.260.000	385.000	875.000	
1.2.1 Mjera: Razvoj poljoprivrede bazirane na znanju i novim tehnologijama		260.000	85.000	175.000	Entitet/kanton, donatori, budžet
1.2. Razvoj poljoprivredno-prehrambenog sektora kroz jačanje kapaciteta izgradnje distributivnih centara i nabavku opreme		1.000.000	300.000	700.000	Entitet/kanton, donatori, budžet
1.3. Prioritet	16,29%	3.644.621	240.324	3.404.297	
1.3.1 Mjera: Valorizacija, promocija i korištenja turističkih potencijala		3.644.621	240.324	3.404.297	Entitet/kanton, donatori, budžet
2. Strateški cilj	6,52%	1.460.073	696.814	763.259	
2.1. Prioritet	2,23%	502.574,20	144.064,90	358.509,40	
2.1.1. Mjera: Poboľšanje uslova za kvalitetnije osnovno i srednje obrazovanje		440.573	111.314	329.259	Entitet/kanton, donatori, budžet
2.1.2. Mjera: Podrška inicijativama obrazovnih institucija		62.000	34.500	27.500	Entitet/kanton, donatori, budžet
2.2. Prioritet	2,11%	411.500	102.500	309.000	
2.2.1. Mjera: Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite građana		343.500	91.500	252.000	Entitet/kanton, donatori, budžet

2.2.2. Mjera: Prevencija zaštite i sigurnosti građana		68.000	11.000	57.000	
2.3. Prioritet	2,19%	494.700,80	251.667,70	243.033,10	
2.3.1. Mjera: Izgradnja i sanacija javnih objekata		289.700,80	64.667,69	225.033,10	Entitet/kanton, donatori,budžet
2.3 Uređenje centra Grada - Izgradnja Centralnog Trga i Centralnog Parka u Gradu		1.500.000	500.000	1.000.000	
2.3.2. Mjera: Unapređenje memorijalnih, kulturnih i sportskih manifestacija		70.000	52.000	18.000	Entitet/kanton, donatori,budžet
2.3.3. Mjera: Unapređenje efikasnosti javne uprave		135.000	135.000	0,00	Entitet/kanton, donatori,budžet
3. Strateški cilj	39,69%	12.764.184	2.353.005	10.411.179	
3.1. Prioritet		6.012.430	572.430	5.440.000	
3.1.1. Mjera: Zaštita i unapređenje kvaliteta vode, tla i vazduha		4.280.000	340.000	3.940.000	Entitet/kanton, donatori,budžet
3.1 Zaštita i uređenje vodovoda na području Općine Breza		1.732.430	232.430	1500.000	Entitet/kanton, donatori,budžet
3.2. Prioritet	16,82%	5.914.000	1.670.000	4.244.000	
3.2.1. Mjera: Sanacija vodovodne i kanalizacione mreže		1.268.000	439.000	829.000	Entitet/kanton, donatori,budžet
3.2.2. Mjera: Sanacija i izgradnja saobraćajne infrastrukture		2.840.000	580.000	2.260.000	Entitet/kanton, donatori,budžet
3.2 Unapređenje putne infrastrukture na području Općine Breza		1.150.000	460.000	690.000	Entitet/kanton, donatori,budžet
3.2.3. Mjera: Smanjenje rizika od prirodnih i drugih nesreća		656.000	191.000	465.000	Entitet/kanton, donatori,budžet
3.3. Prioritet	3,74%	837.754	110.575	727.179	
3.3.1. Mjera: Unapređenje energetske efikasnosti javnih objekata i instalacija		837.754	110.575	727.179	Entitet/kanton, donatori,budžet
Ukupno iz strateškog dokumenta	100%	31.271.878	4.678.143	26.593.735	
PREGLED PO IZVORIMA (iznosi u KM i procenti)					
Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU		Ostale donacije	
KM	KM	KM		KM	
4.678.143	7.593.735	10.000.000		9.000.000	

VIII. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja

Plan organizacionih i institucionalnih kapaciteta za uspješnu implementaciju Strategije izrađen je na osnovu zaključaka koji su proizašli kao rezultat analize koju je sproveo Općinski razvojni tim-ORT u okviru procesa izrade Strategije razvoja a na bazi preporuka za poboljšanje kapaciteta za upravljanje lokalnim razvojem u Općinskoj upravi koje su definisane u okviru aktivnosti UNDP-ovog Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP) krajem 2017. godine. Općina Breza, shvatajući važnost jednog ovakvog strateškog dokumenta, pristupila je njegovoj izradi u skladu sa MiPRO metodologijom. Poslovi vezani za upravljanje razvojem su do sada vršeni u okviru Službe za privredu od strane manjeg broja službenika, bez posebno sistematiziranih radnih mjesta, koji su koristili projektni pristup i timski rad a za vođu projektnog zadatka je određivana osoba usko vezana za oblast koja je navedena u projektnom zadatku. Pomoćnik načelnika za privredu predstavljao je direktnu vezu u komunikaciji sa Općinskim načelnikom kako u implementaciji tako i u monitoringu prioriternih kapitalnih projekata.

Očitovanje i zaključak ORT-a u odnosu na Preporuke za uspostavljanje jedinice za upravljanje lokalnim razvojem iz oktobra 2017. godine¹⁵ ukazuju na potrebu institucionalnog jačanja organizacionih kapaciteta Općinske uprave koji bi se ogledao u formiranju Odjela za lokalni razvoj i investicije unutar Službe za privredu koji će na sistematski i organizovan način raditi na koordinaciji i komunikaciji unutar općinskih službi u svrhu implementacije strategije njenog praćenja, vrednovanja i izvještavanja o postignutim rezultatima. U kontekstu navedenog, Jedinica za upravljanje lokalnim razvojem (JURA) ima centralnu

ulogu u planiranju strateških intervencija, implementaciji strategije, praćenju strateških projekata, vrednovanju i izvještavanju o postignutim rezultatima.

Općinski načelnik je prepoznao važnost formiranja jedinice za upravljanje lokalnim razvojem (JURA) koja će biti direktno zadužena za sve procese upravljanja razvojem, uključujući vertikalnu i horizontalnu komunikaciju unutar općinskog organa i izvan po pitanjima od strateškog značaja. Shodno tome, urađen je Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Općine Breza koji je trenutno u formi prijedloga (br. 01/2-34-2698/18 od dana 28.09.2018. godine) kojim se uspostavlja JURA u formi Odjela za lokalni razvoj.

Unutar novouspostavljenog **Odjela za lokalni razvoj i investicije** sistematizovano je sedam (7) radnih mjesta, uključujući i poslove investicija:

- Šef Odjela za lokalni razvoj i investicije -1 izvršilac
- Stručni saradnik za lokalni razvoj i investicije -3 izvršioca
- Stručni saradnik za razvoj turizma i zaštitu okoliša -1 izvršilac
- Viši referent za pripremu tehničkog dijela tenderske dokumentacije -1 izvršilac
- Viši referent za izradu projektnih prijedloga i praćenje realizacije projekata -1 izvršilac

U saradnji sa ostalim službama, JURA tj. Jedinica za lokalni razvoj i investicije, ključnu ulogu u implementaciji, praćenju i vrednovanju Strategije imaju:

¹⁵Preporuke su urađene u sklopu tehničke podrške za upravljanje lokalnim razvojem koju Općini Breza pruža UNDP-ov Projekat integriranog lokalnog razvoja (ILDLP)

- ✚ **Općinski načelnik** kao organ izvršne vlasti koji u skladu sa Zakonom, Statutom i drugim propisima općine rukovodi Jedinim organom uprave putem pomoćnika načelnika i sekretara Općinskog vijeća koji neposredno rukovode službama za upravu.
- ✚ **Općinsko vijeće** koje razmatra izvještaj o realizaciji strateških dokumenata, uključujući i Strategiju razvoja koja predstavlja temeljni dokument i osnovu za kreiranje i usvajanje svih ostalih razvojnih politika općine.
- ✚ **Kolegij načelnika** koji razmatra definisanje prioriteta na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus, trogodišnji/godišnji plana rada JLS, godišnjih izvještaja o radu službi/odjeljenja, priprema i razmatranje godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu).
- ✚ **Odjel za lokalni razvoj i investicije** će koordinirati pripremu i usklađivanje, godišnjih planova rada službi i godišnjeg plana rada JLS sa usvojenim budžetom (za narednu godinu), a u skladu sa prioritetima iz strategije, kako bi se osigurala povezanost plana realizacije strategije sa finansijskim okvirom. Razradu projekata iz godišnjeg plana rada JLS će vršiti službenici JURA-e kao i službenici iz nadležnih službi, a vlasnik procesa je rukovodilac JURA-e. Praćenje provođenja godišnjeg plana rada JLS i ostvarenja strateških i sektorskih ciljeva će, također, vršiti rukovodilac JURA-e, zajedno sa službenicima JURA-e i šefovima službi.
- ✚ **Partnerska grupa kao glas građana i mehanizam transparentnosti u lokalnoj zajednici** ima važnu ulogu u implementaciji, praćenju i vrednovanju strategije razvoja. Partnerska grupa se potpisanim sporazumom o strateškim ulogama i zadacima u partnerstvu dana 23.03.2018. godine obavezala na aktivno učešće u procesu praćenja provođenja strategije lokalnog razvoja. Partnerstvo čine predstavnici općinskog vijeća i izvršne vlasti, predstavnici javnih ustanova, privatnog, nevladinog sektora, sportska udruženja kao i udruženja socijalno isključenih kategorija stanovništva i udruženje žena što ukazuje na transparentnost procesa.

JURA-e će u narednom periodu, nakon pune operativnosti od početka 2019. godine i popune sistematizovanih mjesta, vršiti sljedeće zadatke:

- Provoditi utvrđenu politiku, odluke i druge akte Općinskog vijeća i Općinskog načelnika;
- Redovno ažurirati Kalendar aktivnosti Jedinice za upravljanje lokalnim razvojem u kome će inicijator biti Rukovodilac JURA-e;
- Jačati komunikaciju između različitih aktera implementacije Strategije;
- Unaprijediti internu komunikaciju i organizovati redovne tematske sastanke o realizaciji, praćenju i implementaciji strategije;
- Unaprijediti eksternu komunikaciju i zainteresovati socio-ekonomske partnere u lokalnoj zajednici i ojačati njihove kapacitete da uspostave saradnju po pitanju realizacije strategije kao i da budu nosioci implementacije jednog broja projekata;
- Unaprijediti kulturu učešća građana u izradi lokalnih politika i planova razvoja te uspostaviti sistem komunikacije u lokalnoj zajednici;
- Unaprijediti procedure za praćenje projekata u okviru odjeljenja prema definisanim indikatorima i izvještavanje od strane nosilaca implementacije projekata prema koordinatoru ORT-a;
- Uspostaviti i redovno ažurirati bazu razvojnih podataka za potrebe praćenja očekivanih ishoda i uticaja implementacije strategije;

- Redovno pratiti i prikupljati dostupne vanjske izvore za finansiranje razvojnih projekata iz strategije i
- Raditi na izgradnji kapaciteta za upravljanje razvojem posebno u segmentu upravljanja projektima te definisanja i praćenja indikatora procjene i vrednovanje stepena realizovanosti Strategije i identifikaciji indikatora za praćenje rada JURA-e.

Kontrolno vrednovanje strategije razvoja općine Breza će se izvršiti nakon 3 godine implementacije, srednjoročno nakon 5 godina dok će se finalna evaluacija raditi istekom perioda implementacije strategije.

Pregled osnovnih aktivnosti i odgovornosti za implementaciju strategije

Aktivnosti	Nadležnost(ko?)
Priprema/ažuriranje Kalendara aktivnosti Jedinice za upravljanje razvojnim aktivnostima	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e Nosioci i učesnici procesa: Ostali službenici JURA-a/RT-a
Definisanje prioriteta na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e(**)zajedno sa općinskim načelnika Nosioci i učesnici u procesu: Rukovodioci nadležnih službi JLS; Kolegij načelnika JLS; Ostali službenici JURA/RT
Priprema trogodišnjih/godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz strategije razvoja i vezane redovne aktivnosti	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodioci nadležnih službi JLS Nosioci i učesnici u procesu: Rukovodilac JURA-e
IzradaTrogodišnjeg/Godišnjeg plana rada JLS	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e zajedno sa Kabinetom načelnika Nosioci i učesnici u procesu: Kolegij načelnika JLS
Uključivanje strateških projekata i aktivnosti u plan Budžeta (<u>za narednu godinu</u>)	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac Službe za budžet i finansije Nosioci i učesnici procesa: Rukovodilac JURA-e, Kolegij načelnika JLS
Usklađivanje godišnjih planova rada službi/odjeljenja i Godišnjeg plana rada JLS sa usvojenim Budžetom (<u>za narednu godinu</u>)	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e zajedno sa Kabinetom načelnika Nosioci i učesnici procesa: Rukovodioci nadležnih službi; Kolegij načelnika JLS
Usvajanje Godišnjeg plana rada JLS(<u>za narednu godinu</u>)	Inicijator i vlasnik procesa: Načelnik JLS Nosioci i učesnici u procesu: Općinsko vijeće ili Skupština opštine
Razrada projekata iz Godišnjeg plana rada JLS	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e, Nosioci i učesnici procesa: Ostali službenici JURA-e/RT-a, Nadležne službe
Praćenje i privlačenje eksternih izvora finansiranja projekata	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e Nosioci i učesnici procesa: Nadležne službe; Ostali službenici JURA-e
Praćenje provođenja Godišnjeg plana rada JLS i ostvarenja strateških i sektorskih ciljeva	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e

	Nosioci i učesnici procesa: Ostali službenici JURA-e; Šefovi službi
Izrada godišnjih izvještaja o radu službi/odjeljenja	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodioci službi Nosioci i učesnici procesa: Kolegij načelnika JLS; Rukovodilac JURA-e; Ostali službenici JURA-e/RT-a
Uključivanje Partnerske grupe u praćenje provođenja strategije lokalnog razvoja	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e Nosioci i učesnici u procesu: Ostali službenici JURA-e/RT-a; Partnerska grupa/Razvojni tim
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e Nosioci i učesnici u procesu: Ostali službenici JURA-e; Rukovodioci službi
Priprema i razmatranje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e sa kabinetom načelnika Nosioci i učesnici procesa: Rukovodioci službi; Kolegij načelnika JLS
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Inicijator i vlasnik procesa: Načelnik JLS Nosioci i učesnici procesa: Općinsko vijeće
Usvajanje i objavljivanje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Inicijator i vlasnik procesa: Načelnik JLS Nosioci i učesnici procesa: Općinsko vijeće
Ostale važne aktivnosti: - Redovno ažuriranje web stranice JLS u domenu informacija koje se odnose na razvojne aktivnosti - Redovni kontakti sa višim nivoima vlasti - Uspostavljanje i unaprijeđenje međuopćinske saradnje - Pokretanje procesa finalne evaluacije strategije razvoja	Inicijator i vlasnik procesa: Rukovodilac JURA-e Nosioci i učesnici: Ostali službenici JURA-e

Napomena:

(*) Predviđene aktivnosti se odnose na godišnji ciklus planiranja, praćenja, vrednovanja i izvještavanja i za svaki naredni ciklus se ponavljaju. Aktivnosti su u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH koji je stupio na snagu u mjesecu maju 2017. godine. **Rokovi za izvršenje predviđenih aktivnosti se preuzimaju iz provedbenih uredbi Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Zakona o budžetima Federacije Bosne i Hercegovine**, kao i internog regulatornog okvira JLS te se detaljnije elaboriraju u Kalendaru JURA-e za datu godinu.

(**) Partnerska grupa se uključuje jednom do dva puta godišnje u praćenje provođenja strategije lokalnog razvoja.

(***) JURA je jedinica za upravljanje razvojem čije poslove u Općini Breza obavlja **Odjel za lokalni razvoj i investicije**.

IX. PRILOZI

Prilog 1: Sažeti pregled strategije razvoja

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
1. Strateški cilj	Osiguran kontinuirani rast privrede	Ukupan broj zaposlenih	3.535	4.595
		Proječna neto plaća	905	1.086
		Ukupni prihodi poslovnih subjekata	152.387.086 (podaci za 2016)	182.864.503
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.628.324	15.419.297	17.047.621
1.1. Prioritet	Povećan broj malih i srednjih preduzeća (MSP), obrta i ukupan nivo privredne aktivnosti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj registrovanih obrta	220	286
		Broj registrovanih MSP	81	97
		Količina eksploitanog uglja i drugih sirovina	676.544,90	405.926,94
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.003.000	11.140.000	12.143.000
1.1.2. Mjera	Unapređenje industrijskog i prerađivačkog sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj novih zanimanja uvednih u srednjoškolski obrazovni program u skladu sa definisanim potrebama privrede općine Breza artikulisanim kroz preporuke provedenog istraživanja	0	NP

		Planirana i realizovana sredstva za uspostavljenu mjeru subvencionisanja kamata u cilju novog zapošljavanja	0	20.000
		Broj službenika za pružanje pravne pomoći registracije preduzeća u Općinskoj upravi	0	1
		Broj poslovnih zona za koje postoji validirana tehničko-projektna dokumentacija	0	2
		Broj žena preduzetnica koje su dobile socijalne grantove za pokretanje biznisa	NP	NP
		Broj novouposlenih unutar obrtničkog inkubatora	0	10
		Udio (%) zakupljenih tezgi u odnosu na ukupan kapacitet tezgi gradske tržnice	0	30
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0,00	6.500.000	6.500.000
		1.1.1. Mjera	Poslovna podrška i unapređenje poslovne infrastrukture	Indikatori mjere
Količine eksploatiranog uglja u tonama na godišnjem nivou	676.544,90			676.544,90
Odnos vrijednosti briket/ugalj - vrijednost tone ili kg uglja u briketu u odnosu na ugalj	NP			NP
Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)			Ukupno (KM)

		418.000	418.000	1.383.000
1.2. Prioritet	Značajno povećan nivo poljoprivredne proizvodnje	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupna poljoprivredna proizvodnja po osnovnim kulturama – u tonama	2858	3.715,40/2027
		Broj upisanih u registar poljoprivrednih gazdinstava i registar klijenata	653	848
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		385.000	875.000	1.260.000
1.2.1. Mjera	Razvoj poljoprivrede bazirane na znanju i novim tehnologijama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj zaposlenih osoba na neodređeno vrijeme u postrojenjima hladnjače i pakirnice	0	5
		Količina otkupa poljoprivrednih proizvoda sušenog voća i povrća i šumskih plodova u tonama, godišnje	0	40t
		Broj novo-vedenih tehnoloških linija u poljoprivrednoj proizvodnji	0	2
		Broj proizvednih konzumnih jaja godišnje	0	11.000.000,00
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		85.000	175.000	260.000
1.3. Prioritet	Značajno povećano iskorištenje turističkih potencijala	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj noćenja	58	1000

		Prihod u sektoru turizma – u KM	1160	30.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		240.324	3.404.297	3.644.621
1.3.1. Mjera	Valorizacija, promocija i korištenja turističkih potencijala	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj osoba koji posjećuju općinu Breza godišnje, a registrirani po osnovu plaćanja boravišne takse	NP	NP
		Dužina označene rute na relaciji od Breze, Koritnika, Vlahinja, Krčmara, Očevlja, Podgore, Izboda, Župče, Breze sa pretećom infrastrukturom	0km	17,5km
		Broj osoba koje zaposleno u SRC ADA sa punim radnim vremenom za koje se uplaćuju porezi i doprinosi	0	12
		Turističko odmaralište uvršteno u ponudu turističkih operatera (turističkih agencija) ili booking portala	Ne	Da
		Resort naselje uvršteno u ponudu turističkih operatera (turističkih agencija) ili booking portala	Ne	Da
		Info pult je na usluzi posjetiteljima	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		240.324	3.404.297	3.644.621

2. Strateški cilj	Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj stanovnika općine Breza	14.876 (Podaci iz 2013 godine)	14.876
		Broj sportskih organizacija na području općine	12	13
		Broj korisnika socijalnih davanja po osnovu materijalnog stanja	209	226
		Vlastiti budžetski prihodi općine Breza	5.290.166,93	5.819.182
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		696.814	763.259	1.460.073
2.1. Prioritet	Unaprijeđeni uslovi za rad i kvalitet obrazovanja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj djece uključene u sportske sekcije i/ili klubove	132 Podaci za 2018. godinu	300/2027
		Stepen zadovoljstva roditelja i djece uslovima u školi – procenat zadovoljnih i vrlo zadovoljnih	37,8% Podaci za 2018. godinu	56,7/2027
		Broj prijavljenih incidenata vršnjačkog nasilja u školama	18	4/2027
		Broj saobraćajnih nezgoda u kojima učestvuju djeca i mladi vozači početnici	9	4
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		144.064,90	358.509,40	502.574,20
2.1.1. Mjera	Poboljšanje uslova za kvalitetnije osnovno i srednje obrazovanje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj sportskih aktivnosti/ sekcija u MSŠ	0	7

		Postavljena funkcionalna i kvalitetna nova podna obloga u OŠ u površini 180,91m ²	Ne	Da
		Izvršena sanacija mokrih čvorova Gimnazija „Muhsin Rizvić“ Breza i MSŠ „Mehmedalija Mak Dizdar“ Breza	Ne	Da
		Sanirano krovšte Radionica, izvršena zamjena fasadne stolarije, izvršena demontaža i sanacija fasadne obolge	Ne	Da
		Uvedena nastava u prirodi u redovan plan i program za 529 učenika OŠ „Enver Čolaković“	Ne	Da
		Renovirana podloga, renovirana i postavljena ograda igrališta, nabavljena i postavljena sportska oprema i osvjetljenje	Ne	Da
		Prosječna ocjena učenika	3,72	4,46
		Broj izostanaka učenika MSŠ	8855	7969
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		111.314	329.259	440.573
		2.1.2. Mjera	Podrška inicijativama obrazovnih institucija	Indikatori mjere
Obezbjeđeno redovno angažovanje jednog (1) profesionalnog	Ne			Da

		lica-psihologa u školi		
		Broj učenika koji su uspješno prisustvovali svim zakazanim aktivnostima sekcije i koji su dobili certifikat o uspješnom pohađanju MSŠ	324	356
		Broj komunikacijskih radionica za ciljnu grupu MSŠ	1	5
		Organizovana izborna školska sekcija, provedena obuka i unapređeno znanje o zaštiti prirode, o pčelarstvu i poduzetništvu za najmanje 20 djece/godišnje	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		34.500	27.500	62.000
		2.2. Prioritet	Unaprijeđen kvalitet socijalne, zdravstvene i druge zaštite građana Općine	Indikatori prioriteta
Broj usluga Centra za socijalni rad	1.185			1.422
Broj krivičnih djela u godini	101			80
Broj akcidenata sa povredama	17			14/2027
Broj pacijenata koji se upućuju u KB Zenica na godišnjem nivou	7.643			6.878
Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)			Ukupno (KM)
102.500	309.000			411.500
2.2.1. Mjera	Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite građana	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uspostavljena baza podataka	Ne	Da

		starijih i iznemoglih lica		
		Uvedena redovna socijalna usluga za stare i iznemogle	Ne	Da
		UZV pregledi se obavljaju u Domu zdravlja u Brezi	Ne	Da
		Nabavljen digitalizator za RTG aparat u DZ Breza	Ne	Da
		Broj osoba starije dobi koje koriste uslugu (dnevni boravak), sa adekvatnim programom i sadržajem, uključujući sekcije	0	50
		Nabavljeno novo vozilo za prevoz pacijenata na hemodijalizu sa 8 sjedišta	Ne	Da
		Adaptiran prostor za rad logopeda s djecom, nabavljena oprema i didaktička sredstava za rad, uposljeno stručno lica (logoped)	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		91.500	252.000	343.500
		2.2.2. Mjera	Prevenција zaštite i sigurnosti građana	Indikatori mjere
Postavljene nove digitalne IP kamere sa ugrađenom video analitikom	Ne			Da
Broj riješenih krivičnih djela	71,9 %			75%
Izgrađena pješačka staza za đake i stanovništvo od	Ne			Da

		naselja Vrbovik do župče		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		11.000	57.000	68.000
2.3. Prioritet	Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj posjetitelja kulturnim sadržajima	1.615 Podaci za 2018. godinu	1.938
		Broj kulturno-istorijskih manifestacija u Općini	5	7
		Broj sportskih manifestacija u Općini	7	9
		Broj aktivnih članova sportskih organizacija	390 (podaci za 2018. godinu)	429
		Stepen zadovoljstva uslugama općinske uprave i općinskih ustanova (Likertova skala)	4,2 Podaci za 2018. godinu	4,2
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
			251.667,7	243.033,70
				494.700,80
2.3.1. Mjera	Izgradnja i sanacija javnih objekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Saniran sanitarni čvor koji zadovoljava higijenska i sanitrane potrebe korisnika biblioteke	Ne	Da
		Rekonstruisan i funkcionalna kino sala Radničkog doma	Ne	Da
		Uspostavljen redovan filmski program	Ne	Da
		Izrađen idejni projekat, izgrađen sportski teren i	Ne	Da

		igralište Kamenice «Prikodolice»		
		Izrađen idejni projekat, izgrađen sportski teren (dječije igralište) i igralište u naselju Župča	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		64.667,69	225.033,10	289.700,80
2.3.2. Mjera	Unapređenje memorijalnih, kulturnih i sportskih manifestacija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Nabavljeno prevozno sredstvo (kombi) kojim će služiti za prevoz pozorišta, materijala i lutkara	Ne	Da
		Izrađen kalendar manifestacija Općine. Usvojen kalendar od strane Općinskog vijeća	Ne	Da
		Ustanovljena jedna (1) tradicionalna općinska kulturna manifestacija	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		52.000	18.000	70.000
2.3.3. Mjera	Unapređenje efikasnosti javne uprave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Izvršena resertifikacija ISO 9001:2015	Ne	Da
		Broj zaposlenika koji je prošao obuke u odnosu na ukupan broj zaposlenika, godišnje	27	50
		Opremljen odjel i funkcionalna Jedinica za upravljanje razvojem (JURA)	Ne	Da

		Funkcionalan arhivski servis	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		135.000	0,00	135.000
3. Strateški cilj	Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Opterećenje prirodnih recipijenata (vodotoka i zemljišta) po osnovu ekvivalentnog broja stanovnika (EBS) najvećih zagađivača u općini Breza	1.001,19	870,6
		Broj stanovnika Općine pokriven organizovanim sakupljanjem otpada	12.218	12.751
		% gubitaka vode u sistemu vodosnabdijevanja	73	84
		Ukupan iznos nadoknade po osnovu štete nastale od elementarnih nepogoda	4.418.184,62 (podaci za 2014. godinu)	3.398.603
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.353.005	10.411.179	12.764.184
		3.1. Prioritet	Unaprijeđeno stanje i kvaliteta tla, vazduha i vodotoka na teritoriji Općine	Indikatori prioriteta
Količna i koncentracija ugljen-dioksida Mjereno-NO, NO ₂ , NO _x , CO, PM ₁₀ , O ₃ , SO ₂ , H ₂ S	SO ₂ – 32,51 NO ₂ – 19,17 CO – 1,11 PM ₁₀ – 29,86 O ₃ – 114,20			SO ₂ – 30,88 NO ₂ – 18,21 CO – 1,05 PM ₁₀ – 28,36 O ₃ – 108,49
Broj kontaminacija izvorišta na teritoriji Općine godišnje.	14 Podaci za 2018. godinu			0

		Broj usvojenih planskih dokumenata	2 Podaci za 2018. godinu	5
		Količina recikliranog otpada (t/god.) na godišnjem nivou na teritoriji Općine	9,8 Podaci za 2018. godinu	11,76
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		572.430	5.440.000	6.012.430
3.1.1. Mjera	Zaštita i unapređenje kvaliteta vode, tla i vazduha	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uređeno korito rijeke Stavnje, zaštićeno izvorište „Milkino vrelo“ koje se naslanja na tok rijeke Stavnja	Ne	Da
		Stvoreni uslovi za distribuciju vode do kotlovnica, uspostavljen sveobuhvatan sistem daljinskog grijanja/hlađenja	Ne	Da
		Uspostavljen Centar za prikupljanje i upravljanje otpadom	Ne	Da
		Izrađen elaborat zaštite i upotrebe vode na lokalitetu «Sedra»,	Ne	Da
		Rekultivisani površinski kopovi Smrekovica, G. Breza, Koritnik	Ne	Da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		340.000	3.940.000	4.280.000
		3.2. Prioritet	Unaprijeđene komunalne usluge i umanjeni rizici od prirodnih i drugih nesreća	Indikatori prioriteta

		Broj korisnika vodovodne mreže	Domaćinstva: 4.481 Fizička lica: 11.158 Pravna lica: 195	Domaćinstva: 8.289,85 Fizička lica: 20.642,30 Pravna lica: 360	
		Broj korisnika kanalizacione mreže	Domaćinstva: 1.216 Fizička lica: 2.428 Pravna lica: 103	Domaćinstva: 1.580 Fizička lica: 3.156 Pravna lica: 134	
		Iznos ukupnih općinskih nadoknada po osnovu prirodnih i drugih nesreća, u KM godišnje	36.800,11	36.800,11	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
			1.670.000	4.244.000	5.914.000
3.2.1. Mjera	Sanacija vodovodne i kanalizacione mreže	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti	
		Završeni radovi na kanalizacionoj mreži u MZ Izbod (Mračaj – Potkraj, dionica uz glavni put, dionica Potok-Podžupča)	Ne	Da	
		Izrađena i funkcionalna kanalizaciona mreža u naselju Koritnik	Ne	Da	
		Izrađena projektna dokumentacija projekta sanacije primarne i sekundarne mreže vodovodne mreže	Ne	Da	

		na području Općine		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		439.000	829.000	1.268.000
3.2.2. Mjera	Sanacija i izgradnja saobraćajne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Dužina rekonstruisanih cesta	2km	20 km
		Finansijsko izdvajanje za redovno održavanje putne komunikacije između predmetnih naseljenih mjesta u KM, godišnje.	188.073,60	1.400.000,00
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		580.000	2.260.000	2.840.000
3.2.3. Mjera	Smanjenje rizika od prirodnih i drugih nesreća	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Izrađen plansko- operativnog dokumenta od strane ovlaštene firme u skladu sa zakonom propisanim uslovima	Ne	Da
		Izgrađen i opremljen Vatrogasni dom u skladu sa planskom dokumentacijom	Ne	Da
		Sanirano klizište «Suhodol»	Ne	Da
		Dužina uređenog potoka Cream	0 km	980 m
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		191.000	465.000	656.000
		3.3. Prioritet	Unaprijeđena energetska efikasnost i	Indikatori prioriteta

	zaštita prirodnih resursa na teritoriji Općine	Troškovi za redovno održavanje javne rasvjete	15.991,56 Podaci za 2018. godinu	7.995,75
		Količina utrošene energije u javnim ustanovama koje su utopljene (kWh ili kWh/m2 ili kWh/m3)	O.Š.Enver Čolaković: 1.687 Obdanište: 1.090,58 JU Dom zdravlja Breza: 61.179 Podaci za 2018. godinu	O.Š.Enver Čolaković: 1.180 Obdanište: 763,40 JU Dom zdravlja Breza: 42825
		Iznos računa za energente u javnim ustanovama koje su utopljene, KM.	O.Š.Enver Čolaković: 408,69 Obdanište: 197,96 JU Dom zdravlja Breza: 14,282 Podaci za 2018. godinu	O.Š.Enver Čolaković: 245,21 Obdanište: 118,78 JU Dom zdravlja Breza: 8.569
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		110.575	727.179	837.754
3.3.1. Mjera	Unapređenje energetske efikasnosti javnih objekata i instalacija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj ugrađenih rasvjetnih (led) tijela	200	1400
		Površina postavljene termoizolacije u školi	0	?
		Zamjenjena vanjska stolarija i rekonstruisana fasada OŠ „Safvetbeg Bašagić“ Breza	Ne	Da
		Broj postavljenih stubova sa sijaličnim tijelima u MZ izbod	?	?

	Usvojen akcioni plan energetske efikasnosti	Ne	Da
	Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
	110.575	727.179	837.754

Prilog 2. Detaljan pregled mjera

Prilikom definisanja mjera potrebno je osigurati da se u opisu mjere sa okvirnim područjima djelovanja uključi dovoljno sadržajnih informacija na osnovu kojih će biti moguće izvršiti kasniju razradu mjere na konkretne aktivnosti i projekte.

Veza sa strateškim ciljem	1. Osiguran kontinuirani rast privrede		
Prioritet	1.1. Povećan broj malih i srednjih preduzeća (MSP), obrta i ukupan nivo privredne aktivnosti		
Naziv mjere	1.1.1. Unapređenje industrijskog i prerađivačkog sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti stvarati bolji uslovi za rad malih i srednjih preduzeća, obrta i ukupan nivo privredne aktivnosti. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Provođenje istraživanja o potrebama privrede općine Breza sa profilima zvanja i zanimanja - Subvencioniranje kamata za kredite koji generišu nova zapošljavanja i registraciju MSP - Pružanje tehničke i stručne pomoći prilikom registracije preduzeća i obrta - Ekonomsko osnaživanje žena - Projekat Izgradnja obrtničkog inkubatora u pomoćnim prostorima sportske dvorane - Izgradnja Tržnice		
Ključni strateški projekti	Izgradnja poslovne zone za razvoj proizvodnih i poslovnih kapaciteta	Očekivani izlazni rezultat: Do kraja 2023. godine validirana tehničko-projektna dokumentacija za najmanje 2 poslovne zone i izvršena promocija iste zainteresovanim investitorima Očekivni krajnji rezultat: Rast broja MSP po stopi od 2% na godišnjem nivou. Rast broja obrta po stopi od 3% na godišnjem nivou	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj novih zanimanja uvednih u srednjoškolski obrazovni program u skladu sa definisanim potrebama privrede općine Breza artikulisanim kroz preporuke provedenog istraživanja	0	2
	- Planirana i realizovana sredstva za uspostavljenu mjeru subvencionisanja kamata u cilju novog zapošljavanja	0	20.000
	- Broj službenika za pružanje pravne pomoći registracije preduzeća u Općinskoj upravi	0	1

	Broj poslovnih zona za koje postoji validirana tehničko-projektna - Broj žena preduzetnica koje su dobile socijalne grantove za pokretanje biznisa - Broj novouposlenih unutar obrtničkog inkubatora - Udio (%) zakupljenih tezgi u odnosu na ukupan kapacitet tezgi gradske tržnice	0 NP 0 0 %	2 NP 10 50%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija projekata i aktivnosti u okviru mjere dovešće do registracije novih obrta, malih i srednjih preduzeća te povećanja ukupnog nivoa privrednih aktivnosti		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.633.000 KM Izvor: 418.000 KM iz općinskog budžeta i 1.215.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska službaza privredu		
Ciljne grupe	Učenici, preduzetnici, nezaposlene osobe, predstavnici malih i srednjih preduzeća, investitori		

* Ukoliko za navedenu mjeru postoji definisani ključni strateški projekat, isti se navodi u sklopu polja Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja

** Kolona „Polazne vrijednosti“ odnosi se na godinu izrade strategije razvoja

*** Kolona „Ciljne vrijednosti“ se obično odnosi na posljednju godinu provedbe strategije razvoja

Veza sa strateškim ciljem	1. Osiguran kontinuirani rast privrede		
Prioritet	1.1. Povećan broj malih i srednjih preduzeća (MSP), obrta i ukupan nivo privredne aktivnosti		
Naziv mjere	1.1.2. Poslovna podrška i unapređenje poslovne infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti unaprijediti poslovna infrastruktura i pružiti podrška za razvoj kapaciteta u baznoj i prerađivačkoj industriji . Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Otvaranje novih lokacija za površinsku i jamsku eksploataciju uglja (Koritnik, Župča, Popovića, Salkanov Han) - Prerada drveta i briketarnica uglja i ugljene prašine		
Ključni strateški projekti			Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Količine eksploatiranog uglja u tonama na godišnjem nivou - Odnos vrijednosti briket/ugalj - vrijednost tone ili kg uglja u briketu u odnosu na ugalj	NP	NP
		NP	NP
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija predviđenih projekata i aktivnosti u okviru mjere doprinijeće podizanju kapaciteta u oblasti prerađivačke industrije što će imati pozitivne efekte na zapošljavanje i ukupan nivo privrednih aktivnosti na podrčju općine Breza		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6.500.000 KM Izvor: 0 KM iz općinskog budžeta i 6.500.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba za privredu		
Ciljne grupe	RMU Breza		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osiguran kontinuirani rast privrede		
Prioritet	1.2. Značajno povećan nivo poljoprivredne proizvodnje		
Naziv mjere	1.2.1. Razvoj poljoprivrede bazirane na znanju i novim tehnologijama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti nastojati povećati nivo poljoprivredne proizvodnje tako što će se podsticati ulaganje u razvoj poljoprivrede koja je bazirana na znanju i novim tehnologijama. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Instalacija hladnjače i postrojenja za pakovanje poljoprivrednih proizvoda - Instalacija solarnih sušara - Proizvodnja konzumnih jaja		
Gljučni strateški projekti	1.2 Razvoj poljoprivredno- prehrambenog sektora kroz jačanje kapaciteta izgradnje distributivnih centara i nabavku opreme	Očekivani izlazni rezultat: Do kraja 2027. godine izgrađen objekat za otkup, plasiranje i prodaju poljoprivrednih i drugih proizvoda. Očekivni krajnji rezultat: Do kraja 2027. godine povećan otkup poljoprivrednih proizvoda iz oblasti ratarstva, povrtlarstva i voćarstva za 30 % u odnosu na 2017. godinu.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj zaposlenih osoba na neodređeno vrijeme u postrojenjima hladnjače i pakirnice	0	5
	- Količina otkupa poljoprivrednih proizvoda sušenog voća i povrća i šumskih plodova u tonama, godišnje	0	40t
	- Broj novo-vedenih tehnoloških linija u poljoprivrednoj proizvodnji	0	2
	- Broj proizvednih konzumnih jaja godišnje	0	11.000.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija predviđenih projekata i mjera dopriniće razvoju ukupne poljoprivredne proizvodnje po osnovnim kulturama kao povećanju broja upisanih u registar poljoprivrednih gazdinstava i registar klijenata		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 260.000 KM Izvor: 85.000 KM iz općinskog budžeta i 175.000 KM iz vanjskih izvora		

Period implementacije mjere	2019-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza
Nosioci mjere	Općinska služba za privredu
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači sa područja općine Breza

Veza sa strateškim ciljem	1. Osiguran kontinuirani rast privrede		
Prioritet	1.3. Značajno povećano iskorištenje turističkih potencijala		
Naziv mjere	1.3.1. Valorizacija, promocija i korištenja turističkih potencijala		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti omogućiti bolje korištenje turističkih potencijala na području općine Breza. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Mapiranje turističkih potencijala i izrada turističke signalizacije Općine - Projekat šetnjom i vožnjom biciklom do zdravlja i upoznavanja turističkih potencijala - Obnova ili rekonstrukcija dijela SRC ADA Breza - Projekat Izgradnja odmarališta, sportskog terena i dječijeg igrališta - Izgradnja resort naselja-I FAZA - Info pult Općine		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji razultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj osoba koji posjećuju općinu Breza godišnje, a registrirani po osnovu plaćanja boravišne takse	NP	NP
	- Dužina označene rute na relaciji od Breze, Koritnika, Vlahinja, Krčmara, Očevlja, Podgore, Izboda, Župče, Breze sa pretećom infrastrukturom	Okm	17,5km
	- Broj osoba koje zaposleno u SRC ADA sa punim radnim za koje se uplaćuju porezi i doprinosi	0	12
	- Turističko odmaralište uvršteno u ponudu turističkih operatera (turističkih agencija) ili booking portala	Ne	Da
	- Resort naselje uvršteno u ponudu turističkih operatera (turističkih agencija) ili booking portala	Ne	Da
	- Info pult je na usluzi posjetiteljima	Ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija projekata i aktivnosti predviđenih u okviru mjere doprinijeće povećanju turističkih ponuda općini Breza, većem broju noćenja i povećanju ukupnih prihoda od turizma		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 3.644.621 KM Izvor: 240.324 KM iz općinskog budžeta i 3.404.297 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza
Nosioci mjere	Općinska služba za prostorno uređenje, zaštitu okoliša, geodetske i imovinsko-pravne poslove
Ciljne grupe	Turistička zajednica, turisti, potencijalni kupci, građani i dr.

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva		
Prioritet	2.1. Unaprijeđeni uslovi za rad i kvalitet obrazovanja		
Naziv mjere	2.1.1. Poboljšanje uslova za kvalitetnije osnovno i srednje obrazovanje		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti unaprijediti uslovi za rad u ustanovama osnovnog i srednjeg obrazovanja. Okrvna područja djelovanja u sklopu mjere: - Projekat uređenja dvorišta oko radionice praktične nastave MSŠ - Rekonstrukcija podne obloge fiskulturne sale centralne škole OŠ "Safvet-beg Bašagić" Breza - Sanacija mokrih čvorove u zgradi i u pripadajućoj fiskulturnoj Sali Gimnazije i MSŠ Breza - Opremanje kabineta školskim namještajem i pametnim tablama MSŠ - Rekonstrukcija radionica za odvijanje praktične nastave - Rekonstrukcija fiskulturne sale faza II i III - Poboljšanje video-nadzora škole MSŠ - Rekonstrukcija školske zgrade za odvijanje stručne i praktične nastave ekonomskog smjera - Izgradnja školskog parka - Projekat sportskog igrališta		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj sportskih aktivnosti/ sekcija u MSŠ - Postavljena funkcionalna i kvalitetna nova podna obloga u OŠ u površini 180,91m² - Izvršena sanacija mokrih čvorova Gimnazija „Muhsin Rizvić“ Breza i MSŠ „Mehmedalija Mak Dizdar“ Breza - Sanirano krovšte Radionica, izvršena zamjena fasadne stolarije, izvršena demontaža i sanacija fasadne obolge - Uvedena nastava u prirodi u redovan plan i program za 529 učenika OŠ „Enver Čolaković“ - Renovirana podloga, renovirana i postavljena ograda igrališta, nabavljena i postavljena sportska oprema i osvjetljenje - Prosječna ocjena učenika - Broj izostanaka učenika	0 Ne Ne Ne Ne Ne 3,72 8855	7 Da Da Da Da Da Da 3,9 8678

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija mjere dopriniće većem uključivanju djece u sportske sekcije kao i većem stepenu zadovoljstva učenika i roditelja uslovima u školama
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 440.573 KM Izvor: 111.314 KM iz općinskog budžeta i 329.259 KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2019-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza
Nosioci mjere	Općinska služba za finansije, inspeksijske poslove i opću upravu
Ciljne grupe	Učenici, roditelji, nastavno osoblje

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva		
Prioritet	2.2. Unaprijeđeni uslovi za rad i kvalitet obrazovanja		
Naziv mjere	2.1.2. Podrška inicijativama obrazovnih institucija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti unaprijediti uslovi za rad u ustanovama osnovnog i srednjeg obrazovanja te smanjiti stepen međuvršnjačkog nasilja u školi. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Projekat «Psiholog u školi» - Edukacija za AM kategoriju - Uspješna komunikacija u nastavnom procesu i izvan - Međuvršnjačko nasilje u školi, prepoznavanje i protokol djelovanja - Školska sekcija pčelarstva		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Obezbeđeno redovno angažovanje jednog (1) profesionalnog lica-psihologa u školi - Broj učenika koji su uspješno prisustvovali svim zakazanim aktivnostima sekcije i koji su dobili certifikat o uspješnom pohađanju - Broj komunikacijskih radionica za ciljne grupe - Organizovana izborna školska sekcija, provedena obuka i unapređeno znanje o zaštiti prirode, o pčelarstvu i	Ne ? ? Ne	Da ? ? Da

	poduzetništvu za najmanje 20 djece/godišnje		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija mjere doprinijeće većem stepenu zadovoljstva učenika i roditelja uslovima u školama kao i smanjenju broja prijavljenih incidenata vršnjačkog nasilja u školama.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 58.000 KM Izvor: 33.000 KM iz općinskog budžeta i 25.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba za finansije		
Ciljne grupe	Učenici, roditelji, nastavno osoblje		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva		
Prioritet	2.3. Unaprijeđen kvalitet socijalne, zdravstvene i druge zaštite građana Općine		
Naziv mjere	2.3.1. Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite građana		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti omogućiti kvalitetnija socijalna, zdravstvena i druga zaštita građana na području općine Breza, naročito predstavnika ranjivih društvenih grupa. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Pomoć u kući starim i iznemoglim licima - Nabavke ultrazvučnog aparata - Projekat nabavke digitalizatora za RTG aparat - Nabavke vozila za hemodijalizu - Istraživanje o zdravstvenom i socijalno-ekonomskom stanju građana treće dobi općine Breza - Projekat «Generacijska solidarnost» - Projekat «Logoped u mom gradu» - Izrada socijalne karte Općine - Izgradnja centra za socijalni rad-I FAZA projektno tehnička dokumentacija		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Uspostavljena baza podataka starijih i iznemoglih lica - Uvedena redovna socijalna usluga za stare i iznemogle - UZV pregledi se obavljaju u Domu zdravlja u Brezi - Nabavljen digitalizator za RTG aparat u DZ Breza - Broj osoba starije dobi koje koriste uslugu (dnevni boravak), sa adekvatnim programom i sadržajem, uključujući sekcije - Nabavljeno novo vozilo za prevoz pacijenata na hemodijalizu sa 8 sjedišta - Adaptiran prostor za rad logopeda s djecom, nabavljena oprema i didaktička sredstava za rad, uposleno stručno lica (logoped)	Ne Ne Ne Ne 0 Ne Ne	Da Da Da Da 50 Da Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere unaprijediće se kvalitet i obim usluga usluga Centra za socijalni rad, povećati dostupnost i kvalitet zdravstvene zaštite stanovništva što		

	će za rezultat imati manji broj pacijenata koji se upućuju u KB Zenica radi nemogućnosti pružanja usluga zdravstvene zaštite u općini Breza.
Indikativna konstrukcija sa finansiranjem sa izvorišta finansiranja	Iznos: 343.500 KM Izvor: 91.500 KM iz općinskog budžeta i 252.000 KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2019-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza
Nosioci mjere	Općinska služba za finansije
Ciljne grupe	Javne ustanove(Dsom zdravlja,Centar za socijalni rad),Udruženja građana

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva		
Prioritet	2.2. Unaprijeđen kvalitet socijalne, zdravstvene i druge zaštite građana Općine		
Naziv mjere	2.3.2. Prevencija zaštite i sigurnosti građana		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti unaprijediti nivo opće bezbjednosti i sigurnosti građana na području općine Breza. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Veća pokrivenost lokalne zajednice video nadzorom - Pješačke staze za đake i stanovništvo - Autobuska stanica (stajalište) Vrbovik - Izrada projektno-tehničke dokumentacije za Projekat - Izgradnje kružnih raskrsnica na teritoriji općine Breza		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Postavljene nove digitalne IP kamere sa ugrađenom video analitikom - Broj riješenih krivičnih djela - Izgrađena pješačka staza za đake i stanovništvo od naselja Vrbovik do Župče	Ne 71 % Ne	Da 75 %? Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere unaprijediće se nivo opće bezbjednosti i sigurnosti građana na području općine Breza izraženo kroz smanjenje broja krivičnih djela i broja akcidenata na godišnjem nivou.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 128.000 KM Izvor: 61.000 KM iz općinskog budžeta i 67.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba za privredu		
Ciljne grupe	PS Breza, pješaci, vozači, stanovnici sa područja Breza i dr.		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva		
Prioritet	2.4. Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva		
Naziv mjere	2.4.1. Izgradnja i sanacija javnih objekata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti omogućiti bolji uslovi za organizovanje i izvođenje programa i sadržaja u oblasti kulture, sporta i drugih javnih usluga. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Sanacija sanitarnog čvora u biblioteci - Rekonstrukcija kino sale i Radničkog doma-I FAZA - Izgradnje sportskih terena i igrališta Kamenice «Prikodolice» - Izgradnja dječijeg igrališta u Župči		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Saniran sanitarni čvor koji zadovoljava higijenska i sanitrane potrebe korisnika biblioteke	Ne	Da
	- Rekonstruisan i funkcionalna kino sala Radničkog doma	Ne	Da
	- Uspostavljen redovan filmski program	Ne	Da
	- Izrađen idejni projekat, izgrađen sportski teren i igralište Kamenice «Prikodolice»	Ne	Da
- Izrađen idejni projekat, izgrađen sportski teren (dječije igralište) i igralište u naselju Župča	Ne	Da	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere poboljšaće se uslovi za organizovanje i izvođenje sadržaja u oblasti kulture i sporta što će doprinijeti povećanju broja posjetitelja kulturnim sadržajima, većem broju kulturno-istorijskih manifestacija u Općini, povećanju broja sportskih manifestacija u Općini te broju aktivnih članova sportskih organizacija		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 290.000 KM Izvor: 227.000 KM iz općinskog budžeta i 63.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba za privredu i Služba za finansije		

Ciljne grupe	Javne ustanove, sportska udruženja i dr.

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva		
Prioritet	2.3. Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva		
Naziv mjere	2.4.2. Unapređenje memorijalnih, kulturnih i sportskih manifestacija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti omogućiti bolji uslovi za organizovanje memorijalnih, kulturnih i sportskih manifestacija. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Lutkarsko pozorište za djecu - Kalendar memorijalnih, kulturnih i sportskih manifestacija - Tradicionalna kulturna manifestacija		
Ključni strateški projekti	2.3 Uređenje centra Grada - Izgradnja Centralnog Trga i Centralnog Parka u Gradu	Očekivani izlazni rezultat: <i>Uređen centar Grada koji će imati za cilj funkcionalniji, kvalitetniji i sadržajno kreativniji boravak građana i gostiju na otvorenom javnom gradskom prostoru.</i> Očekivni krajnji rezultat: Povećan broj kulturno-istorijskih manifestacija za 10% do kraja 2027. godine u odnosu na 2017. godinu	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Nabavljeno prevozno sredstvo (kombi) kojei će služiti za prevoz pozorišta, materijala i lutkara	Ne	Da
	- Izrađen kalendar manifestacija Općine. Usvojen kalendar od strane Općinskog vijeća	Ne	Da
	- Ustanovljena jedna (1) tradicionalna općinska kulturna manifestacija	Ne	Da

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere poboljšaće se uslovi za organizovanje i izvođenje sadržaja u oblasti kulture i sporta što će doprinijeti povećanju broja posjetitelja kulturnim sadržajima, većem broju kulturno-istorijskih manifestacija u Općini, povećanju broja sportskih manifestacija u Općini te broju aktivnih članova sportskih organizacija
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 65.000 KM Izvor: 47.000 KM iz općinskog budžeta i 18.000 KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2019-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza
Nosioci mjere	Općinska služba za finansije
Ciljne grupe	Udruženja

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđen društveni život svih kategorija stanovništva		
Prioritet	2.3. Unaprijeđen nivo stanovanja, kulture, sporta, kvaliteta javnih usluga i uključenosti civilnog društva		
Naziv mjere	2.4.3. Unapređenje efikasnosti javne uprave		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti unaprijediti efikasnost javne i uprave. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Održavanje ISO standarda - Stalna edukacija uposlenih - Renoviranje prostora arhive - Jačanje kapaciteta Odjela za lokalni ekonomski razvoj - Renoviranje arhivskog depoa JU Centar za socijalni rad		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Izvršena resertifikacija ISO 9001:2015	Ne	Da
	- Broj uposlenika koji je prošao obuke u odnosu na ukupan broj uposlenika, godišnje	27	50
	- Opremljen odjel i funkcionalna Jedinica za upravljanje razvojem (JURA)	Ne	Da
	- Funkcionalan arhivski servis	Ne	Da

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere poboljšaće se efikasnost javne uprave što će za rezultat imati povećan stepen zadovoljstva uslugama općinske uprave i općinskih ustanova.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 135.000 KM Izvor: 126.000 KM iz općinskog budžeta i 9.000 KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2019-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza
Nosioci mjere	Općinska Služba za finansije
Ciljne grupe	Općina Breza, Centar za socijalni rad

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa		
Prioritet	3.2. Unaprijeđeno stanje i kvaliteta tla, vazduha i vodotoka na teritoriji Općine		
Naziv mjere	3.2.1. Zaštita i unapređenje kvaliteta vode, tla i vazduha		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mjerom će se kroz projekte i aktivnosti unaprijediti stanje i kvaliteta tla, vazduha i vodotoka na teritoriji općine Breza. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Uređenje korita rijeke Stavnja (I FAZA-centralni dio grada) - Izgradnja toplovoda sistemom ugradnje toplotnih pumpi voda-voda - Izgradnja postrojenja za reciklažu otpada na ekološki prihvatljiv način - Izrada projektne dokumentacije za zaštitu i upotrebu geotermalne energije na lokalitetu „Sedra“-faza I - Rekultivacija površinskih kopova (Smrekovica, G.Breza, Koritnik)		
Ključni strateški projekti	Zaštita i uređenje vodovoda na području Općine Breza	Očekivani izlazni rezultat: <i>Rezultati realizacije ovog projekta će se manifestovati kroz čistu i ekološki zdravu sredinu. Uređenjem korita rijeke Stavnja stvorit će se preduslovi za izgradnju šetnica i odmorišta kako za lokalno stanovništvo tako i za posjetitelje Općine Breza.</i> Očekivni krajnji rezultat: Do kraja 2027. godine uređeno minimalno 1,5 km korita rijeke Stavnje.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Uređeno korito rijeke Stavnje, zaštićeno izvorište „Milkino vrelo“ koje se naslanja na tok rijeke Stavnja	Ne	Da
	- Stvoreni uslovi za distribuciju vode do kotlovnica, uspostavljen sveobuhvatan sistem daljinskog grijanja/hlađenja	Ne	Da
	- Uspostavljen Centar za prikupljanje i upravljanje otpadom	Ne	Da
	- Izrađen elaborat zaštite i upotrebe vode na lokalitetu «Sedra»,	Ne	Da
		Ne	Da

	- Rekultivisani površinski kopovi Smrekovica, G. Breza, Koritnik		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija planiranih projekata i aktivnosti dovešće, između ostalog, do poboljšanja kvaliteta vazduha mjereno kroz koncentraciju ugljen-dioksida, kao i do poboljšanja kvaliteta vodotoka i smanjenja broja kontaminiranih izvorišta na teritoriji općine Breza.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 4.280.000 KM Izvor: 340.000 KM iz općinskog budžeta i 3.940.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba za prostorno uređenje, zaštitu okoliša, geodetske i imovinsko-pravne poslove		
Ciljne grupe	Općina Breza, RMU		

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa		
Prioritet	3.3. Unaprijeđene komunalne usluge i umanjeni rizici od prirodnih i drugih nesreća		
Naziv mjere	3.3.1. Sanacija vodovodne i kanalizacione mreže		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj realizacije projekata i aktivnosti u okviru posmatrane mjere jeste da se sanira i proširi sistem kanalizacione i vodovodne mreže na području općine Breza. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Dovršetak započetih radova na kanalizacionoj mreži MZ Izbod - Završetak kanalizacione mreže naselja Koritnik - Izrada projektne dokumentacije sanacije i dogradnje primarne i sekundarne vodovodne mreže na području općine Breza - Sanacija i dogradnja primarne i sekundarne vodovodne mreže na području općine Breza -faza 1		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Završeni radovi na kanalizacionoj mreži u MZ Izbod (Mračaj – Potkraj, dionica uz glavni put, dionica Potok-Podžupča)	Ne	Da
	- Izrađena i funkcionalna kanalizaciona mreža u naselju Koritnik	Ne	Da
	- Izrađena projektna dokumentacija projekta sanacije primarne i sekundarne mreže vodovodne mreže na području Općine	Ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija planiranih projekata i aktivnosti dovešće do poboljšanja kvaliteta vodosnabdijevanja na teritoriji općine Breza i smanjenja zagađenja po osnovu otpadnih voda.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 268.000 KM Izvor: 39.000 KM iz općinskog budžeta i 229.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba za privredu		
Ciljne grupe	MZ-e		

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa		
Prioritet	3.2. Unaprijeđene komunalne usluge i umanjeni rizici od prirodnih i drugih nesreća		
Naziv mjere	3.3.2. Sanacija i izgradnja saobraćajne infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj realizacije projekata i aktivnosti u okviru posmatrane mjere jeste da se sanira i proširi saobraćajna infrastruktura na području općine Breza. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Sanacija lokalnog puta uništenog prolaskom teških kamiona sa lokaliteta površinskog kopa i kamenoloma u Podgori - Rekonstrukcija lokalnih cesta i ulica-uže urbano područje (Kamenica, Izbod, Crema, Koritnik, Bukovik, Smrekovica) - Rekonstrukcija lokalne ceste Breza-Mahmutović Rijeka FAZA I - Rekonstrukcija puta Breza-Prhinje-Visoko		
Gljučni strateški projekti	Unapređenje putne infrastrukture na području Općine Breza	Očekivani izlazni rezultat: <i>Unaprijeđena putna infrastruktura na području Općine Breza</i> Očekivni krajnji rezultat: Do kraja 2027. godine rekonstrisano minimalno 10 km putne infrastrukture.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Dužina rekonstruisanih cesta - Finansijsko izdvajanje za redovno održavanje putne komunikacije između predmetnih naseljenih mjesta u KM, godišnje.	4000 m 122.616,00 KM	10.000 m 122.616,00 KM
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija planiranih projekata i aktivnosti doveste do poboljšanja kvaliteta saobraćajne infrastrukture te smanjenja rizika od prometnih i drugih nesreća		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.840.000 KM Izvor: 580.000 KM iz općinskog budžeta i 2.260.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba za privredu		
Ciljne grupe	Općina Breza, MZ-e		

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa		
Prioritet	3.2. Unaprijeđene komunalne usluge i umanjeni rizici od prirodnih i drugih nesreća		
Naziv mjere	3.3.3. Smanjenje rizika od prirodnih i drugih nesreća		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj realizacije projekata i aktivnosti u okviru posmatrane mjere jeste da se na području općine Breza smanji rizik od prirodnih nesreća, prije svega rizik od požara, klizišta i poplava. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Izrada Plana zaštite od požara - Izgradnja vatrogasnog doma - Sanacija klizišta «Suhodol» - Uređenje potoka Crema, od mosta I do mosta II		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Izrađen plansko-operativnog dokumenta od strane ovlaštene firme u skladu sa zakonom propisanim uslovima	Ne	Da
	- Izgrađen i opremljen Vatrogasni dom u skladu sa planskom dokumentacijom	Ne	Da
	- Sanirano klizište «Suhodol»	Ne	Da
	- Dužina uređenog potoka Cream	0 m	980 m
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere, odnosno, pripadajućih projekata i aktivnosti smanjiće se iznos ukupnih općinskih nadoknada po osnovu prirodnih i drugih nesreća		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 656.000 KM Izvor: 191.000 KM iz općinskog budžeta i 465.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba civilne zaštite		
Ciljne grupe	Općina Breza, DVD, MZ-e		

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena zaštita okoliša i prirodnih resursa		
Prioritet	3.4. Unaprijeđena energetska efikasnost i zaštita prirodnih resursa na teritoriji Općine		
Naziv mjere	3.4.1. Unapređenje energetske efikasnosti javnih objekata i instalacija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj realizacije projekata i aktivnosti u okviru posmatrane mjere jeste da se na području općine Breza unaprijedi energetska efikasnost javnih objekata i instalacija. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: - Zamjena postojeće javne rasvjete u energetski efikasnu javnu rasvjetu u užem urbanom dijelu grada (Faza I i Faza - Utopljanje zgrade i zamjena stolarije Gimnazija i MSŠ - Unapređenje energijske učinkovitosti OŠ „Safvet-beg Bašagić“ Breza - Ušteda energije zamjenom postojećih sijalica sa povećanjem broja sijaličnih mjesta - Izrada Akcionog plana energetske efikasnosti		
Ključni strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivni krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj ugrađenih rasvjetnih tijela - Površina postavljene termoizolacije u školi - Zamjenjena vanjska stolarija i rekonstruisana fasada OŠ „Safvet-beg Bašagić“ Breza - Broj postavljenih stubova sa sijaličnim tijelima u MZ izbod - Usvojen akcioni plan energetske efikasnosti	200 ? Ne ? Ne	1400 ? Da ? Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija mjere dopriniće smanjenju troškova za redovno održavanje javne rasvjete, smanjenju količine utrošene energije u javnim ustanovama u kojima je izvršeno utopljanje kao i iznos računa za energente u tim ustanovama.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 837.756 KM Izvor: 110.575 KM iz općinskog budžeta i 727.181 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2019-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Općina Breza		
Nosioci mjere	Općinska služba za privredu		

Ciljne grupe	Općina Breza ,škole, JU i dr.